

112 2010/4 Innehåll

Tema: Manifest för den goda statsvetenskapen

Gästredaktörer: Maria Wendt och Cecilia Åse

Uppsatser

<i>Maria Wendt och Cecilia Åse: Redaktörsmanifest</i>	367
<i>Anders Hellström – Johan Karlsson Schaffer: Manifest för den glada statsvetenskapen</i>	368
<i>Henrik Enroth: En ny vetenskap om politik för en ny värld?</i>	374
<i>Björn Badersten: Undrande mångfald. Ett manifest för den goda statsvetenskapen</i>	379
<i>Chris Hudson och Malin Rönblom: Manifest för den goda (stats)vetenskapen</i>	385
<i>Peter Strandbrink: Statsvetenskap, språk och teoretiskt tänkande</i>	388
<i>Sverker C. Jagers: Statsvetenskap, gåtor och tvärvetenskapliga landvinningar. Om utmaningar för studiet av miljöpolitik</i>	393
<i>Charlotte Fridolfsson: Ett antimanifest för den goda statsvetenskapen</i>	399
<i>Hans Agné: Disciplin, inspiration och anarki. Manifest för en god statsvetenskap</i>	402
<i>Maria Jansson, Maria Wendt och Cecilia Åse: Hårda bud: Manifest för en levd statsvetenskap</i>	407
Analyser	
<i>Alexandra Segerberg: Statsvetenskap i tiden: levande, levd, överlevd?</i>	410
<i>Rangnar Nilsson: Statsvetenskapen manifesterad 2010. En vetenskapshistorikers betraktelse</i>	419

Fortsättning på nästa sida

Statsvetenskaplig tidskrift

Ny följd, årg 90. Utgiven av Fahlbeckska stiftelsen . **redaktionssekreterare** Mats Sjölin (ansvarig utgivare) **bitr redaktionssekreterare** Björn Badersten **förbundsredaktör** Magnus Erlandsson **redaktionsråd** Christina Bergqvist, Uppsala universitet, Niklas Eklund, Umeå universitet, Mikael Gilljam, Göteborgs universitet, Ann-Cathrine Jungar, Södertörns högskola, Mats Lindberg, Örebro universitet, Carina Lundmark, Luleå tekniska universitet, Ulf Mörkenstam, Stockholms universitet, Björn Badersten, Lunds universitet, biträdande redaktionssekreterare, Mats Sjölin, Linnéuniversitetet, redaktionssekreterare, Magnus Erlandsson, förbundsredaktör **teknisk redaktör** Bengt Lundell

Tidskriften utkommer med fyra nummer per år **prenumerationspris** 2010 380 kr **enstaka nummer** 100 kr **medlemmar** i Statsvetenskapliga förbundet och **studenter** erhåller tidskriften till rabatterat pris. Prenumeration sker via hemsidan, genom insättning på plusgiro 27 95 65-6 med angivande av namn och adress eller genom meddelande till tidskriftens expedition

Eftertryck av tidskriftens innehåll utan angivande av källan förbjudes

Adress Statsvetenskaplig Tidskrift, Box 52, 221 00 Lund **telefon** 0470-708217 (Sjölin) 046-222 0159 (Badersten) 046-222 1071 (Lundell) **telefax** 046-222 4006

e-post statsvetenskaplig.tidskrift@svet.lu.se **hemsida** www.statsvetenskapligtidstidskrift.se

tryck Studentlitteratur, Lund 2010 ISSN 0039-0747

Statsvetenskapliga förbundet

<i>Magnus Erlandsson: Förbundsredaktören har ordet.</i>	429
<i>Sverker Gustavsson: Akademisk liberalism.</i>	429
Rapporter från Statsvetenskapliga förbundets årsmöte 2010	439

Litteraturgranskningar

<i>Andersson, Monica: Politik och stadsbyggande. Modernismen och byggnadslagstiftningen.</i> Anm. av Bo Bengtsson.	447
<i>Karlsson, Ann Britt: Institutionalisering av ansvar i kommunal revision. Lärande organisering.</i> Anm. av Jörgen Johansson.	454
<i>Stakston, Brit. Politik 2.0 – Konsten att använda sociala medier.</i> Anm. av Victor Galaz.	458
Statsvetenskaplig tidskrift 2010/5. Kontraster och nyanser.	463
Register 2010.	465

■ www.statsvetenskapligtidskrift.se

Besök Statsvetenskaplig tidskrifts hemsida www.statsvetenskapligtidskrift.se. Där finns bl. a.:

- Utförliga anvisningar till författare om utformningen av manuskript för Statsvetenskaplig Tidskrift (kan hämtas hem som pdf-dokument).
- Tidigare årgångar av Statsvetenskaplig Tidskrift i fulltextformat – med sökfunktion till artikelarkivet. För närvarande finns artiklar i fulltext tillbaks till år 1998. Materialet kommer snart att utökas.
- Information om innehållet i kommande nummer och en aktuell utgivningsplan för Statsvetenskaplig Tidskrift.
- Information om prenumerationspriser och möjlighet att teckna prenumeration på Statsvetenskaplig Tidskrift.
- Kontaktuppgifter till redaktionen och redaktionsrådet för Statsvetenskaplig Tidskrift.
- Enklaste möjligheten till prenumeration på tidskriften.

■ Redaktörsmanifest

Med detta temanummer av Statsvetenskaplig tidskrift vill vi

1. vara en offensiv motvikt till passivt vardagsklagande över orimliga forskarvillkor;
2. ta samtalet om vetenskapen bortom polemik och feltolkningar av varandras grundläggande antaganden;
3. ge utrymme för statsvetares drivkraft, förändringsvilja, hopp och ambition;
4. ge utrymme för ett samtal som ej är styrt av publiceringskrav, konkurrens och excellenskriterier;
5. manifesteras att det pågår myllrande, levande och njutbar vetenskap om politik.

Därför har vi

1. vänt oss till statsvetare, disputerade men icke-professorer, från norr och söder, från öster och väster;
2. bitt dessa kvinnor och män, postmodernister och positivister, att manifesteras sin syn på den goda (stats)vetenskapen;
3. uppmanat de tillfrågade att renodla och ta ställning, uppenbara och explicitgöra, att bli lite plakat;
4. inbjudit två kommentatorer att anlägga ett statsvetenskapligt respektive idéhistoriskt perspektiv på manifesten.

På följande sidor kan man begrunda:

1. ”Den goda statsvetenskapen andas politik, luktar politik, lever och får färg av politik.”
2. ”Makten vet att synliggöra för att dölja.”
3. Vi behöver ”ha medlidande med dem som sysslar med de små, enkla frågorna, ty det går inte att ha roligt jämt.”

Och oändligt mycket mer, eftersom:

4. ”Manifestet utgör därmed alltid mer än vad som observerbart och tydligt tillkännagivs, det rymmer ett överskott. Detta överskott, surplus eller netto, är i teorin outtömligt och kan i ekonomistiska termer liknas vid en vinst. En fantastisk vinst för den goda statsvetenskapen.”

God läsning till goda statsvetare!

Maria Wendt och Cecilia Åse¹
Gästredaktörer

---

1 Fil. dr Maria Wendt och docent Cecilia Åse är verksamma vid Statsvetenskapliga institutionen Stockholms universitet.
E-post: maria.wendt@statsvet.su.se, cecilia.ase@statsvet.su.se

■ Manifest för den glada statsvetenskapen

ANDERS HELLSTRÖM – JOHAN KARLSSON SCHAFFER¹

1. Världen är full av spännande problem som väntar på att lösas.
2. Botanisera fritt kring hur politik kittlar våra sinnen. Upptäck politikens passioner och utmana intellektuella läsningar för vad politik är och bör vara. Politik är kul.
3. Ta dig an de stora, svåra frågorna. Nej, du kommer förmodligen inte att lösa dem (i alla fall inte på egen hand), men att misslyckas på ett spännande sätt med något stort är roligare än att lyckas med något obetydligt på ett tråkigt och förutsägbart sätt. Ha medlidande med dem som sysslar med de små, enkla frågorna, ty det går inte att ha roligt jämt.
4. Gilla det du gör och gör det du gillar. Älska arbetet, skrivandet och tänkandet, eller gör något bättre med ditt liv istället. Världen behöver inte fler oengagerade forskare.²
5. Akta dig för dem som alltid söker konsensus och sky intellektuella monokulturer, för komplexa sanningar växer fram ur meningsmotsättningar. Skaffa dig beröringsytor mot andra discipliner, universitet, debatter, livsstilar.
6. Håll dig utanför revirstrider, tuppfäktning och inkquisition. Finn nöje i de identitetspolitiska ställningskrig som då och då bryter ut mellan olika falanger inom och utom statsvetenskapen, men betänk samtidigt att utanför ämnet, utanför landets gränser och i ett historiskt perspektiv framstår denna kamp som ganska så fånig.
7. Var ödmjuk. Känn engagemang och argumentera för din sak utan att förfalla i dogmatism. Och visa dina motståndare respekt: Förr eller senare sitter de i publiken på en panel.
8. Kom ihåg att kritik också är ett slags kärlek: att inte bry sig om vad en kollega skriver eller säger är brist på respekt. Var nyfiken, inte rädd, för vad andra har att säga om det du producerar. Den gode kritikern är inte den som slår sönder, utan den som sätter ihop; inte den som rycker undan mattan under de godtrognas fötter, utan den som erbjuder deltagarna arenor där de kan mötas.³
9. Disciplinens normer – teoretiska, metodologiska, tematiska, stilistiska – är som tyngdlagen: Lär dig hur de funkar för att kunna bryta mot dem på oväntade sätt och för att landa mjukt när du misslyckas.

1 Fil. dr Anders Hellström är verksam vid Malmö Institute for studies of Migration, Diversity and Welfare, Malmö högskola och fil. dr Johan Karlsson Schaffer är verksam vid Norsk senter for menneskerettigheter, Universitetet i Oslo.

E-post: anders.hellstrom@mah.se, j.m.karlsson@nchr.uio.no

Tack till Anna Bendz, Victor Galaz, Klas Gustavsson och Stefan Molnar för bra input.

2 Den här poängen har vi lånat från Alf Rehn (2006).

3 Så skriver Bruno Latour (2004) i en fin essä som försöker rädda kritiken från vetenskapens skyttegravar.

10. Gör teorierna till dina vänner. Lek med teoriernas rika potential och upptäck hur de kan användas för att formulera testbara hypoteser, skapa analysinstrument, organisera komplexa förklaringsmodeller, beskriva skeenden, lösa problem, underbygga kritik och inte minst att upptäcka spännande frågor. Förmedla till studenterna att teorierna inte är någonting nödvändigt ont. Men gör inte Teorin till en personlig identitet. En bra teori ska kunna förkastas; det är svårt att göra om man byggt en gemenskap, en kult, ett liv kring den.
11. Och omvänt, var inte rädd för empiri. Den finns där för att hjälpa dig att berätta din story, pröva din tes, stärka ditt argument, illustrera din poäng eller kanske till och med vara din poäng.
12. Försök inte förklara allt empiriskt om du inte känner att du måste. Var framför allt ödmjuk och låt andra finna sitt eget sätt att förhålla sig till distinktionen mellan teori och empiri. En rolig statsvetenskaplig text kan vara lika empiriskt insiktsfull som teoretiskt stimulerande.
13. Kasta din metodologiska tvångströja och roa dig istället med att använda, omdefiniera och experimentera med de metoder som för ditt analytiska resonemang framåt och i mål.
14. Använd inte ”normativ” som ett skällsord.
15. Disciplinera inte studenter till tristess. Förmedla en statsvetenskaplig glädje i undervisningen; att statsvetenskap är stimulerande, lärorikt, intellektuellt kittlande och att det är din pedagogiska ambition att få studenterna att känna likaledes. Lär ut de teoretiska och metodologiska redskap som studenterna kan behöva för att lättare abstrahera och reflektera kring vardagliga skeenden, personliga erfarenheter eller stora världsfrågor som provocerar och engagerar.
16. Var inte rädd för att bli uppäten av angränsade discipliner och skoja gärna med de grindvakter som patrullerar gränserna – den som vaktar gränser har mindre tid över till att utforska och flytta fram dem. Finn stolthet i att bedriva statsvetenskaplig forskning, även om andra statsvetare menar någonting annat därmed.
17. Strunta i om den som har skrivit den text som inspirerar dig är en statsvetare, antropolog, ekonom eller en romanförfattare. Granska kritiskt det som sägs och tycks om det ämne som fascinerar dig, men låt inte disciplinens ordningspoliser hindra dig från att utnyttja världen utanför statsvetenskapen i din egen forskning.
18. Var disciplinerat lat. Det är inte input som räknas, utan output. Mer arbete genererar inte alltid en bättre produkt – ibland raka motsatsen, eftersom din text riskerar att bli överarbetad.⁴ Och de som jobbar jämt – dagar, kvällar, nätter, helger – är sällan mer produktiva, men har antagligen tråkigare liv (för så rolig är inte forskningen). Att skaffa partner, barn eller husdjur kan hjälpa till i disciplineringen.
19. Odla inte myten om dig själv som den lidande konstnären. Forskarens jobb är lika kreativt som svetsarens och sjuksköterskans. Gå till jobbet, hamra på tangenterna hela dagen och gå hem. Repetera nästa dag.
20. Skriv. Skriv jämt – minst en sida om dagen. Försök få dem på bättre tankar som säger att de måste tänka eller forska färdigt innan de kan börja skriva, liksom

---

4 Becker (2007).

dem som panikskriver från scratch dagarna före deadline.⁵ Att forska, att tänka är att skriva. Ju tidigare du börjar skriva (till exempel innan du läst in tidigare forskning eller samlat in dina data), desto tidigare upptäcker du vad du vill få fram (som vilken litteratur du behöver läsa och vilka data du behöver samla in).⁶

21. Du behöver inte skriva som en statsvetare för att vara en.⁷
22. Läs. Skumma ständigt flödet inom ämnet, men läs också allt spännande som inkvisitionen aldrig skulle släppa in på en litteraturlista i statsvetenskap. Och kom ihåg: Att läsa är att skriva. Skriv om vad du läser. Förr eller senare får du (åter)användning för det. Om du inte har tid att läsa, har du inte tid att skriva.⁸
23. I dag lider de flesta bland oss av koncentrationssvårigheter. Lösning: Jobba med flera saker samtidigt.⁹ Se till att det som distraherar dig är din egen forskning.
24. Räkna med avslag på artiklar och ansökningar fyra gånger av fem och fira undantagen som bekräftar regeln.
25. Lär dig att gilla att revidera, korta och döda darlingar. Fulländning uppnår du inte när du inte längre kan lägga till något, utan när du inte längre kan ta bort något.¹⁰
26. Skaffa dig de verktyg som får dig att vilja skriva, även om det är något så banalt som ett visst referenshanteringsprogram eller en slick laptop, fast glöm inte: Det enda du egentligen behöver för att skriva är en penna. Och kanske ett papper.
27. Skäms inte för dina utkast och bekymra dig inte om att skriva polerat och korrekt när du börjar – den enda version där sådana dygder spelar roll är den sista.¹¹
28. Presentera din forskning ofta, tidigt och för många. Skaffa en krets av vänner som läser dina tidiga utkast i en konstruktiv anda, utan att hänga upp sig på småsaker.¹² Lösningen till de problem du sliter med är uppenbar för någon. Och om du behandlar dina läsare, kolleger och vänner som din viktigaste tillgång kommer de att svara med att bli din viktigaste tillgång.¹³
29. Kommentera andras forskning med samma välvilja, generositet och ärlighet du förväntar dig av dem. Dina kolleger vet förmodligen redan vilka dina käpphästar är, så rasta dem inte på vartenda seminarium. Övriga dig själv med att säga något oväntat klokt istället.

---

5 Paul Silvia (2007) liknar sådan *binge writing* vid *binge drinking*: Som att häva i sig sprit för att bli full på kortast möjliga tid. Inte hälsosamt i längden.

6 Becker (2007), kap. 1.

7 Jfr *ibid*, kap. 1.

8 Ett råd vi lånar från den sällsynt produktive författaren Stephen King (2000).

9 Jean-Jacques Rousseau lär ha använt den metoden. Se Wolff (2009).

10 Saint-Exupéry (1939), kap. 3.

11 Becker (2007), kap. 7.

12 *Ibid*, kap. 1.

13 Given enough eyeballs, all bugs are shallow. Eric Raymond (2001), som vi kärleksfullt samplat här, kallar detta Linus lag, efter Linux skapare Linus Torvalds, vars framgång byggde just på att han släppte nya versioner ofta och tidigt. Därmed kunde han dra nytta av att en stor skara användare identifierade och hjälpte till att åtgärda buggar i koden. Varje problem blir alltså trivialt om man bara sätter tillräckligt många människor på att lösa det.

30. Ofta kommer du på de innovativa lösningarna först när du inser att du, och andra före dig, beskrivit problemet på fel sätt. Och vill du göra något ordentligt ska du vara beredd att börja på ny kula minst en gång.¹⁴
31. Originell och nytänkande blir man bäst genom att inte försöka vara just det. För att vara originell behöver du inte alltid säga något nytt, men väl något du tror på, något som engagerar dig.¹⁵ Andra människor har jobbat med snarlika problem före dig. Även om tygbitarna är gamla och nötta kan lapptäcket bli unikt, snyggt och användbart. Du behöver bara passa ihop delarna på rätt sätt, på ditt sätt.¹⁶
32. De flesta bedrifter inom vetenskapen utförs inte av nyskapande geniala enstöringar, vad mytologin än säger.¹⁷ Sitt inte ensam på din kammare, om du inte känner att du absolut måste. Forskning är en social process. Om ingen hör vad du säger har du ingenting sagt. Kredda hellre en gång för mycket – dina kolleger blir lika glada för en fotnot som du.
33. Nätverka är inte ett fult ord, precis som du inte behöver skämmas för att du har vänner. Men öppna nätverk slår slutna. Bryt upp syjuntan och herrbastun.
34. Ät lunch, fika och drick öl med smarta, roliga och intressanta människor. De spännande idéerna växer fram i samtalen med andra.
35. Åk på konferenser så ofta du kan och orkar. Ha intellektuellt roligt och socialt trevligt, även om de som sysslar med dina frågor inte nödvändigtvis är roligast att umgås med.
36. Våga presentera din forskning i olika publika sammanhang, både i tal och i skrift. Utomakademisk kommunikation bär på ett embryo till ömsesidiga kickar. Dels tvingas du att formulera dig rakare, dels kan de mest begåvade kommentarerna komma från de mest oväntade håll. Upptäck att det finns andra än statsvetare som kan finna att just det som du sysslar med är viktigt, relevant och givande också för dem. Inte minst: njut av att vara egobooster.
37. Våga blogga om din forskning. Bloggen förför dig att skriva. En berättelse kommer att finna dig och göra dig till sin, och likt en distribuerad hjärna jobbar nätet åt dig även när du inte sitter vid tangentbordet.¹⁸ Dessutom ger bloggen dig och dina idéer ett ansikte utåt. Men kom ihåg: Bloggen är snarare första uppgiften än tredje, även om dina medproducenter förmodligen inte har forskarlicens i statsvetenskap.
38. Måttstockarna för vetenskaplig produktion revolutioneras i skrivande stund. Den gamla regimens män får se sina publikationslistor förvandlas till pappersskräp, medan ett yngre garde lär sig att göra karriärklipp i den nya valutan: artiklar i engelskspråkiga, kollegiebedömda vetenskapliga tidskrifter. Vänd omvälvningen till din egen fördel, men glöm inte hur förgängliga och föränderliga dessa mått och standarder är, inte minst eftersom de akademiska förlagskatedralerna

14 Även denna klokskap hämtar vi från Raymonds (2001).

15 Jfr Rehn (2006).

16 Becker (2007, kap. 8) säger samma sak fast med möbelsnickeri som metafor.

17 Raymond (2001).

18 Karl Palmås (2010, s. 38f) beskriver hur den bloggsvärm som kommenterar på hans forskning bygger på öppenhet och delning: Det spelar ingen roll vem i den distribuerade hjärnan som tänkt vad; det spelar ingen roll var jag börjar och slutar.

och deras affärsmodell står inför en än större revolution när vi nu når slutet av Gutenbergparentesen.

39. För att statsvetenskap ska vara kul måste man vara intresserad av politik, i någon mening, vilken som helst. Men den som är intresserad har också ett intresse – gör inte sken av något annat. Någon sa: ”Politisk teater är dålig teater, men bra teater är politisk teater.” Detsamma gäller statsvetenskap.
40. En statsvetare som jobbar för staten är som en medicinare som jobbar för läkemedelsbolagen. Förhåll dig till det.
41. Universitet är disciplinära institutioner, på gott och ont. Inspireras av alternativa organisationsformer som premierar experiment, oväntade kombinationer mellan vetenskap och kommunikation, entreprenörskap och konst.
42. Lyssna på gamlingarna, men gå inte i deras fotspår. Kom ihåg att de byggde sina karriärer på teorier och teman som var på modet för decennier sedan. För att ställa sig på giganternas axlar måste man ibland trampa hårt på deras ömmaste tår.
43. Bjud på dig själv. Inga tankar eller idéer är så hemliga att du inte kan dela med dig av dem till andra. Forskarsamhället är en gåvokultur, där du bygger din status inte genom makt, ägodelar eller sex appeal, utan genom vad du ger till andra.¹⁹
44. Ta inte dig själv på för stort allvar. Kritiskt tänkande kräver en ödmjuk, ironisk attityd till dig själv, till ämnet och till dess etablerade föreställningar om korrekt beteende.²⁰
45. Tvinga inte dig själv att ha roligt jämt. Roa dig också emellanåt med att ha tråkigt, så att du uppskattar det roliga när det väl inträffar.

---

19 Idén om forskarsamhället som en gåvoekonomi finns lite varstans. Se till exempel Rehn (2006) och Raymond (2001).

20 Jfr Rehn (2006) s. 7.

Referenser

- Becker, Howard, 2007. *Writing for social scientists: How to start and finish your thesis, book, or article*. Chicago: The University of Chicago Press.
- King, Stephen, 2000. *On writing: A memoir of the craft*. Scribner.
- Latour, Bruno, 2004. "Why Has Critique Run out of Steam? From Matters of Fact to Matters of Concern", *Critical Inquiry* 30:2, 225–48.
- Palmås, Karl, 2010: *En liten bok om slem: Den immanenta tillblivelsen av sociala strukturer*. Göteborg: Federa. <http://www.isk-gbg.org/99our68/slem_utkast_1_2.pdf>.
- Raymond, Eric S., 2001. *Katedralen och basaren: En oavsiktlig revolutionärs tankar kring Linux och öppen källkod*. Nora: Nya Doxa.
- Rehn, Alf, 2006. *The scholars progress: Essays on academic life and survival*. New York: Iuniverse. <<http://www.alfrehn.com/academic/page1/assets/TheScholarsProgress.pdf>>.
- Saint-Exupéry, Antoine, 1939. *Terre des Hommes*. Wikilivres. <http://wikilivres.info/wiki/Terre_des_hommes>.
- Silvia, Paul J., 2007. *How to Write a Lot: A Practical Guide to Productive Academic Writing*. American Psychological Association.
- Wolff, Jonathan 2009. "All brain and no trousers", *The Guardian*, 2009-01-06. <<http://www.guardian.co.uk/education/2009/jan/06/wolff-philosophy-academicsworking-habits>>.

■ En ny vetenskap om politik för en ny värld?

HENRIK ENROTH¹

Manifest och performativ

Ett manifest för den goda statsvetenskapen aktualiserar ett antal grundläggande frågor. Vad utmärker manifestet som genre? Är det någon väsentlig skillnad mellan ett politiskt manifest i konventionell mening och ett vetenskapligt manifest? Vilken funktion fyller texter av detta slag i en akademisk disciplin? Oavsett vad vi anser om funktionella förklaringar i allmänhet vill jag i det här sammanhanget påstå att vi kan få svaret på de första två frågorna genom den sista. En etymologisk betydelse av ordet ”manifest” kan vara till hjälp. Manifest är det som är uppenbart, och att manifestera något är att uppenbara det. Men här öppnar sig genast en tvetydighet: innebär detta att det som uppenbaras i ett manifest är något som redan är uppenbart utanför manifestet, eller tvärtom något som görs uppenbart genom manifestet, genom att manifesteras?

Ett sätt att förhålla sig till denna tvetydighet är att betrakta manifestets funktion inte som att uppenbara något som redan är uppenbart, utan som att uppenbara något som uppenbart *inte* är uppenbart. Manifestet står därmed i ett paradoxalt och performativt förhållande till det som ska manifesteras: poängen med ett manifest är att framställa som uppenbart sådant som är allt annat än uppenbart, och det i syfte att göra det som är allt annat än uppenbart uppenbart genom att framställa det som sådant. *Det kommunistiska manifestet* är ett tydligt exempel. Där framställs ”proletariatets organisering till klass” som manifest, som ett faktum, medan en poäng med manifestet är just att göra medlemmarna av detta proletariat medvetna om sin status som klass, för att på så sätt uppamma den klassmedvetenhet som är en nödvändig betingelse för övergången till ett kommunistiskt samhälle (Marx & Engels 1986: 23).

Manifestets väsen – i den mån det har något – består i denna performativa logik, en logik som är gemensam för politiska och vetenskapliga manifest. Med den här förståelsen av manifestet och dess funktion kan vi betrakta ett antal centrala skeenden i statsvetenskapens historia i nytt ljus. Vi kan exempelvis konstatera att när ämnet först institutionaliserades som ett studium av staten skedde detta inte i den tyska kultursfär där den tidiga statsvetenskapens begrepp om staten först artikulerades, utan i de jämförelsevis statslösa miljöer där detta begrepp mest högmålt manifesterades under 1800-talets andra hälft: Storbritannien och USA. På samma sätt kan vi konstatera att när brittiska pluralister under tidigt nittonhundratals först deklarerade att studiet av politik är studiet av en mångfald grupper var det uppenbart för de flesta att studiet av

1 Henrik Enroth är verksam vid Institutionen för samhällsvetenskaper, Linnéuniversitetet.
E-post: henrik.enroth@lnu.se

politik var just studiet av staten. Och på samma sätt kan vi konstatera att när beteendevetenskapligt sinnade statsvetare på 1950-talet först förklarade att politik är ett system av mänskligt beteende – ett system som antogs vara möjligt att systematiskt studera och kontrollera med hjälp av ”vetenskaplig metod”, i singular – skedde detta i en tid då mänskligt beteende i moderna samhällen i hög grad upplevdes sakna systematik, och syntes bortom rationell kontroll. Och på samma sätt kan vi konstatera att när feminister först gjorde iakttagelsen att också det mest privata är politiskt var det uppenbart för de flesta, både i och utanför statsvetenskapen, att det privata just inte var politiskt.² Möjligen är vi idag i ett skede då politikens globala karaktär alltjämt behöver manifesteras, bara för att snart befinna oss i en situation där det kommer att vara uppenbart att politiken är just global, varvid något annat, allt annat än uppenbart, kommer att behöva manifesteras.

I ett historiskt perspektiv råder alltså ingen brist på statsvetenskapliga manifest. Alltsedan statsvetenskapens institutionalisering som akademisk disciplin under 1800-talets andra hälft har statsvetare återkommande manifesterat sina uppfattningar om vad som utmärker vårt ämne i förhållande till andra akademiska discipliner och fält, och vad som skiljer den goda statsvetenskapen från dess mindre goda avarter. Genom att på detta sätt manifesteras våra uppfattningar om ämnets väsen och gränser uppenbarar vi sådant som vi i samtiden har intresse av eller anledning att framställa som uppenbart. Det vi manifesterar är alltid våra förhoppningar, farhågor och ambitioner – stridsfrågor snarare än sådant vi kan enas om att betrakta som givet eller oproblemiskt. Mot denna bakgrund vill jag här manifesteras följande:

1. Statsvetenskapen har tjänat ut som självständig akademisk disciplin, av dessa skäl:
2. Statsvetenskapen som disciplin är inte vetenskapen om staten utan studiet av politik.
3. Studiet av politik förutsätter inte någon viss form för social ordning utan är ett generellt studium av hur social ordning skapas och vidmakthålls.
4. Studiet av politik tjänar inte någon viss politisk organisationsform eller vissa maktanspråk, utan är i sin kunskapsproduktion autonom i förhållande till sådana organisationsformer och maktanspråk.
5. Studiet av politik förutsätter inte någon viss vetenskapssyn, teori eller metod, eller behandlar någon specifik sfär i ett samhälle, utan är ett allmänt och ämnesöverskridande social- och kulturvetenskapligt studium.

En ny vetenskap om politik för en ny värld?

Det första jag vill säga om dessa punkter är att de i det historiska perspektiv jag anlagt här egentligen inte är några nyheter, undantaget punkt ett som hugade manifestförfattare i vårt ämne gärna undviker. Jag ska återkomma till denna punkt. Punkt två har figurerat i olika statsvetenskapliga manifest åtminstone sedan 1920-talet, tillsammans med olika uppfattningar om vad som bör inrymmas i begreppet politik och hur detta

2 För olika aspekter av denna idéhistoriska utveckling, se bl.a. Bartelson (2001); Collini, Winch & Burrow (1983); Enroth (2004); Farr (1991); Gunnell (1990); Ross (1991).

generiska begrepp kan relateras till staten som ett specifikt begrepp om politik (Enroth 2004). Vad gäller punkt tre kan statsvetenskapens historia läsas som en serie uppgörelser med olika antaganden om social ordning som legat till grund för vår begrepps- och teoribildning, från idéer om nationell gemenskap till föreställningar om konsensus kring normer och värderingar till den diffusa storhet som i amerikansk statsvetenskap brukar kallas "the rules of the game" till samtida antaganden om vikt av institutioner och tillit. Genom ämnets historia har statsvetare dock alltid tenderat att förutsätta *någon* form för social ordning som grund för begrepp och teorier om politik, som om det inte vore möjligt att studera politiska fenomen utan en uppsättning metafysiska antaganden om vad som gör samhället möjligt (Enroth 2010a).

Punkterna fyra och fem rör våra kunskapsideal snarare än den verklighet vi vill nå kunskap om. Det räcker att förstrött bläddra i vilken volym som helst av, säg, *Political Science and Politics* för att inse att dessa punkter är i det närmaste obligatoriska i ett manifest för den goda statsvetenskapen. Det saknas sannerligen inte hyllningar till den akademiska friheten i de fora där statsvetare bedriver självreflektion, om vi med denna slitna term menar vår externa autonomi i förhållande till politiska, ekonomiska och andra intressen. Det saknas inte heller lovtal till den interna mångfalden i ämnet, vad gäller vetenskapssyn, studieobjekt, teorier, metoder och resultat. Förvisso saknas inte heller klagolåt över de "separate tables" där vi deltar i höggradigt specialiserade samtal, i dialog uteslutande med likasinnade och inte sällan på säregna språk som inte ens våra närmaste bordsgrannar behärskar. Punkterna två till fem på denna lista märker alltså ut bestående stridsfrågor i vårt ämne; de erinrar om ett århundrade av mer eller mindre – oftast mindre – lyckosamma försök till frigörelse från disciplinens intellektuella arv och begreppsliga fundament. Om dessa punkter är värda att manifesteras idag är det för att behovet av sådan frigörelse kvarstår. Och om detta behov kvarstår är det bland annat av följande skäl:

För det första: det råder idag en diskrepans mellan våra beskrivningar av den värld vi vill studera och de intellektuella redskap med vars hjälp vi studerar den. Det påpekas eller antas ofta att politiska fenomen i tilltagande grad är transnationella eller globala till sin karaktär, medan det samtidigt ofta påtalas en "metodologisk nationalism" i många av våra historiskt förmedlade grundbegrepp. Att säga detta är inte att säga att *all* politik är global politik; det är däremot att understryka att våra intellektuella redskap inte bör vila på några specifika antaganden om politiska organisationsformer eller social ordning, och detta för att vi på ett förutsättningslöst vis ska kunna studera – empiriskt, teoretiskt och normativt – de olika sätt på vilka social ordning skapas och vidmakthålls i olika politiska organisationsformer (Enroth 2010a; Enroth 2010a).

För det andra: det råder också idag en påtaglig diskrepans mellan vad som sägs i punkterna två till fem i detta manifest, å ena sidan, och hur vi de facto bedriver vår verksamhet och hanterar relationerna till vårt studieobjekt, å den andra. Om vi för ett ögonblick fokuserar på vad vi gör – snarare än på vad vi i texter av denna typ påstår att vi vill göra – så märker vi att statsvetenskapen fortfarande i allt väsentligt är ett studium av politiska institutioner och praktiker inom ramen för en nationalstat; vi tenderar att i detta studium göra diverse mer eller mindre oreflekterade antaganden om social ordning för att staga upp begrepp och teorier som vi likaledes oreflekterat övertagit; i vår iver att främja demokratins idéer och institutioner tenderar den forskning

som produceras att generera inte bara kunskap *om* dessa institutioner och de aktörer som verkar i dem och de idéer som ligger till grund för dem, utan också kunskap i dessa institutioners, aktörers och idéers tjänst; det kritiska tänkande som vi så ofta talar vackert om i manifestets form tenderar inte sällan i praktiken att degenerera i grupp tänkande och professionell självtillräcklighet; som statsvetare tenderar vi också att betrakta vår egen disciplin genom den moderna demokratins idéer och institutioner, med följd att vi inom ämnet har att tackla samma spänningar och avvägningar mellan pluralism och anarki, mellan maktindelning och hegemoni, som vi tycker oss kunna observera där ute. Kort sagt: negationen av punkterna två till fem i detta manifest är inget annat än vår egen professionella praktik som den utvecklats sedan det tidiga nittonhundratalet.

För det tredje: det finns anledning att misstänka att dessa diskrepanser till del har sin bakgrund i en professionell överlevnadsinstinkt, en egennyttig men inte självklart kunskapsbefrämjande instinkt som gör att även de statsvetare som säger sig omfatta punkterna två till fem på min lista tenderar att värja sig från punkt ett. Att i vår professionella gärning – snarare än bara i texter som den här – arbeta för att översätta punkterna två till fem i detta manifest till något mer än punkter i ett manifest är att betrakta punkt ett som en slutsats från de premisser som presenteras i övriga punkter. Det är att peka i riktning mot ett politikstudium väsensskilt från det vi lärt känna under namnet statsvetenskap. Det är att utarbeta andra begrepp och teorier för att studera andra typer av fenomen för andra syften än dem vi vant oss vid. Det är också att överskrida vår inomdisciplinära arbetsdelning såväl som den etablerade organiseringen av samhälls- och kulturvetenskaperna i stort. Det ligger i manifestets väsen att presentera storslagna visioner som dessa utan att dröja varken vid detaljerna eller vid graden av realism i de presenterade visionerna. Det ligger också i manifestets väsen att skjuta realiserandet av visionerna på framtiden. Vi behöver ”en ny vetenskap om politik för en ny värld,” deklarerade Tocqueville 1835 i *De la démocratie en Amérique*, varefter statsvetare ägnade ett och ett halvt sekel åt att institutionalisera denna vision om ett politikstudium i demokratins och nationalstatens tjänst. Det är idag hög tid att artikulera nya visioner.

Litteratur

- Bartelson, Jens, 2001. *The Critique of the State*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Collini, Stefan, Winch, Donald & Burrow, John, 1983. *That Noble Science of Politics: A Study in Nineteenth-Century Intellectual History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Enroth, Henrik, 2004. *Political Science and the Concept of Politics: A Twentieth-Century Genealogy*. Stockholm: Stockholm Studies in Politics.
- Enroth, Henrik, 2010a. "Beyond Unity in Plurality: Rethinking the Pluralist Legacy," *Contemporary Political Theory*, vol. 9 (4), s 458–476.
- Enroth, Henrik, 2010b. "Policy Network Theory," i Bevir, Mark (red.), *The SAGE Handbook of Governance*. London: SAGE.
- Farr, James, 1991. "Political Science and the State," s 1-21 i Brown, J. & van Keuren, D. K. (red.), *The Estate of Social Knowledge*. Baltimore, MD: Johns Hopkins.

- Gunnell, John G., 1990. 'In Search of the State: Political Science as an Emerging Discipline in the U.S.," s 123-161 i Wagner, P, Wittrock, B. & Whitley, R. (red.), *Discourses on Society*. Dordrecht: Kluwer.
- Marx, Karl & Engels, Friedrich, 1986. *Kommunistiska manifestet*. Stockholm: Arbetarkultur.
- Ross, Dorothy, 1991. *The Origins of American Social Science*. Cambridge: Cambridge University Press.

■ Undrande mångfald

Ett manifest för den goda statsvetenskapen

BJÖRN BADERSTEN¹

Statsvetenskap är, sägs det ofta, det vetenskapliga studiet av politik. I all sin enkelhet är detta nog både riktigt och rimligt. Samtidigt är beskrivningen tämligen innehållslös. Den föranleder i alla fall direkt två frågor: Vad är vetenskap? och Vad är politik? Ett manifest för den goda statsvetenskapen torde förutsätta ett någorlunda precist svar på båda dessa frågor.

Mot denna bakgrund ska jag här argumentera för en uppfattning som jag, i brist på bättre, ska kalla för en ”undrande mångfald på intersubjektiv grund”. En föga upphetsande bestämning av den goda statsvetenskapen, måhända; i korthet innebär den följande: I avsaknad av en fast punkt utifrån vilken vi kan avgöra vad som, i substantiell mening, ska betraktas som politik och god vetenskap får vi vara pragmatiska och nöja oss med ett enkelt formkriterium – den goda statsvetenskapen är rimligt intersubjektiv. Innebörden av denna uppfattning är, att så länge ett statsvetenskapligt resonemang i rimlig utsträckning är rekonstruerbart, begripligt och öppet för kritik, så faller det inom ramen för vad som är att betrakta som god vetenskap. Av detta följer, att ett statsvetenskapligt arbete endast kan och bör bedömas utifrån dess egna premisser. Om vi till denna uppfattning dessutom knyter en föreställning om att variation är önskvärt, vilket förefaller rimligt i ljuset av att det saknas en fast punkt, följer också att vi i alla avseenden – ontologiskt, kunskapsteoretiskt, metodologiskt, substansmässigt, språk- och formmässigt – bör värna mångfald och pluralism. Så till vida ska vi nog tala om de goda statsvetenskaperna snarare än om den goda statsvetenskapen.

Att hävda detta är emellertid inte oproblematiskt. Det förutsätter i sig en särskild vetenskapsteoretisk uppfattning, som ger utrymme för såväl pragmatism som mångfald och variation. Avslutningsvis ska jag argumentera för en sådan uppfattning. Låt mig först emellertid utveckla innebörden av min syn på den goda statsvetenskapen som en ”undrande mångfald”, och låt mig för tydlighets skull göra det i punktform.

I. Den goda statsvetenskapen är en nyfiken och öppen undran inför politiken

All vetenskap tar sin utgångspunkt i en undran. Statsvetenskapen är inget undantag. Att vara statsvetare innebär helt enkelt att undra inför samhället, att undra inför politiken.² Denna undran är både nyfiken och öppen. Den är nyfiken så till vida att den

1 Björn Badersten är verksam som forskare och lärare vid Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet. E-post: bjorn.badersten@svet.lu.se

2 Jfr Johan Asplunds klassiska bok *Om undran inför samhället* (Asplund 1983).

drivs av en sympatisk vetgirighet, angelägen om att problematisera och få reda på hur saker och ting förhåller sig; den är öppen så till vida att utgången av undran inte är given på förhand. Ty vore utgången given vore det ju knappast en undran.

Men vad är det då, mer precist, som statsvetare undrar över? Vad är politik? Ja, det är förstås en underdrift att hävda att svaren varierar; sannolikt finns det lika många uppfattningar om politikbegreppets innebörd som det finns statsvetare. Eller kanske snarare, vad som är att betrakta som politik är ett centralt fält för inomvetenskaplig diskursiv kamp, individuell såväl som kollektiv. Är då detta ett problem? Nej, inte alls. Lika lite som en undran är en undran om utgången är given, kan föremålet för vår undran bestämmas innan undran haft sin gång. Alltså, vad som är politik ska förstås som resultatet av statsvetares undran snarare än som utgångspunkten för den. Därtill är verkligheten förmodligen föränderlig – politiken är ett rörligt mål. Varje bestämning av politikbegreppet – för någonstans måste vi ju börja – kan därmed inte vara något annat än en preliminär arbetsdefinition.

II. Den goda statsvetenskapen är vetenskapsteoretiskt medveten och värnar vetenskapsteoretisk mångfald

Det finns, som sagt, ingen fast punkt utifrån vilken vi kan avgöra vad som är god vetenskap. Inte heller finns det någon fast punkt som avgör vilken undran som är att föredra framför någon annan. I ljuset av detta kan ett vetenskapligt arbete rimligen bara bedömas utifrån de premisser som är dess egna – något annat vore föga meningsfullt. Den goda statsvetenskapen är således ödmjuk inför och accepterar en vetenskapsteoretisk mångfald. Denna mångfald kan ha både ontologiska och epistemologiska förtecken. Ontologiskt innebär det att den goda statsvetenskapen innefattar både den som tror att verkligheten, ideell såväl som materiell, finns oberoende av oss själva och den som tror att verkligheten konstrueras i det ögonblick vi som forskare ger uttryck för den. Epistemologiskt innebär det att statsvetenskapen innefattar både den som tror att vår kunskap beskriver och förklarar verkligheten som den faktiskt är och den som tror att vår bild av verkligheten är mer eller mindre beroende – eller kanske till och med bestämd – av de begrepp vi använder och av vår förförståelse. Men den goda statsvetenskapen torde därtill innefatta även den som är tveksam till att det överhuvudtaget finns en verklighet tillgänglig för våra sinnen och respektera den som tvivlar på det meningsfulla i att alls söka kunskap. När verkligheten, i vad mån den nu finns, dessutom tenderar att vara komplex och föränderlig kan den goda statsvetenskapens kunskap inte vara annat än partiell och provisorisk.

Men betyder då detta att allting är tillåtet, att "anything goes" för att tala med Feyerabend?³ Nej, inte alls. Tvärtom ställer denna vetenskapsteoretiska mångfald betydande krav på *hur* vi som forskare ger uttryck för vårt kunskapssökande. Ty om ett statsvetenskapligt arbete ska kunna bedömas utifrån sina egna premisser måste dessa premisser tydligt framgå. Detta innebär i sin tur att vi som forskare måste vara medvetna om vår vetenskapsteoretiska hållning och, inte minst, tydligt ge uttryck för den. I den

3 Paul Feyerabends vetenskapsteoretiska "anarkism" kommer till uttryck i bl.a. *Against Method* (1975) och *Farewell to Reason* (1987).

meningen förmedlar den goda statsvetenskapen ett mycket långtgående, men samtidigt rimligt och pragmatiskt, intersubjektivitetsideal. Intersubjektivitetsidealet är långtgående i den meningen att rekonstruerbarheten inte bara gäller den konkreta forskningsprocessen, utan också avser våra grundläggande vetenskapsteoretiska ställningstaganden. Men det är samtidigt rimligt och pragmatiskt i den meningen att vi kan ha olika uppfattningar om vad denna intersubjektivitet egentligen innebär.

Ja, hävdar nu någon, detta är ju en given invändning. Det är väl trots allt så, att vad som menas med intersubjektivitet kraftigt varierar mellan olika vetenskapsteoretiska uppfattningar. Därtill finns det ju de, som på legitima grunder helt ifrågasätter möjligheten till intersubjektivitet, i vilken skepnad den än kommer. Invändningen är nog riktig; inte heller här finns det således en fast punkt. Icke desto mindre tror jag att de allra flesta som ägnar sig åt kunskapssökande verksamhet i någon form skulle acceptera idén om att vi bör sträva efter att uttrycka oss så klart som möjligt, synliggöra våra utgångspunkter och tydligt argumentera för de val vi gör under forskningsprocessen. Den oreflekterade godtyckligheten kan härvidlag aldrig tjäna som kunskapsteoretisk vägvisare. Därav uttrycket rimlig. Men notera att detta intersubjektivitetsargument i grund och botten är pragmatiskt och kommunikativt, inte principiellt.

III. Den goda statsvetenskapen är teoretiskt pluralistisk och värnar perspektivseende

Avsaknaden av en fast punkt, där ingen uppfattning om eller bild av verkligheten kan sägas vara mer riktig än någon annan, föranleder den goda statsvetenskapen att värdesätta teoretisk pluralism. Runt hörnet ligger också ett argument för ett uttalat perspektivseende, det vill säga att vi som forskare medvetet anlägger kontrasterande perspektiv när vi undrar inför politiken. Och ju mer begreppsberoende man föreställer sig att ”verkligheten” är, desto viktigare blir rimligen en sådan pluralism och perspektivism. Samtidigt kan denna pluralism förstås både på makro- och mikronivå, det vill säga både i förhållande till ämnet som helhet och till den enskilda forskaren. För ämnet innebär det, att mångfald bör värnas i kollektivet av forskare, alltså: ”låt tusen blommor blomma”; för den enskilda forskaren innebär det att man aktivt och uttalat arbetar med skilda teoretiska perspektiv i sin egen forskning, utan att för den skull tappa i vare sig kraft, stringens eller precision – att då och då ”göra en Allison”, helt enkelt.⁴

IV. Den goda statsvetenskapen är metodologiskt medveten och värnar metodologisk mångfald

Parallellt med denna vetenskapsteoretiska ödmjukhet och strävan efter teoretisk pluralism är den goda statsvetenskapen förstås också metodkänslig och medveten om att den använda metodologin alltid påverkar forskningsresultaten. Ty för den goda stats-

4 Jfr Graham T. Allisons perspektivseende i analysen av Kubakrisen 1962, där han kontrasterar tre olika beslutsmodeller för att förstå vad som hände i maktens korridorer i Washington och Moskva (Allison 1971).

vetenskapen är tillvägagångssättet i forskningen aldrig neutralt. Vill man förklara politik genom att räkna, så räknar man, men ser då bara sådant som kan räknas; vill man förstå politik genom att känna in, så känner man in, men upplever bara sådant man har förförståelse för. Alla metoder har sina begränsningar. Men den goda statsvetenskapen är medveten om dessa begränsningar och reflekterar kritiskt kring dem. Och nog är det väl så – innehållet i många metodböcker till trots – att metoden trots allt kommer i andra hand. Vi undrar först, vi frågar först – och beslutar sedan om på vilket sätt vi vill söka svaret. För det är väl inte färgen på vår penna som avgör vad vi *vill* skriva, eller storleken på tangentbordet som på förhand avgör innehållet i vår text?

V. Den goda statsvetenskapen intresserar sig för politikens värdefrågor

Den goda statsvetenskapen finner det fruktbart att analysera politikens värdefrågor; den tar sig an och problematiserar politikens bör-frågor. Ja, den goda statsvetenskapen hävdar med kraft, att det inte bara är möjligt att på vetenskapliga grunder problematisera och ta ställning i värdefrågor, det är också en angelägen uppgift för statsvetare att göra så. Det är väl just det politik i mångt och mycket handlar om: olika inte sällan kontrasterande föreställningar om det goda livet och det goda samhället. Och det vore ju högst märkligt om det vetenskapliga studiet av politik inte skulle ge utrymme för detta. Den goda statsvetenskapen tar följaktligen tydligt, men med respekt, avstånd från det värdenihilistiska ideal som så märkbart satt sin prägel på efterkrigstidens politikvetenskap.

Men lika lite som det finns en fast punkt i verklighetsfrågor finns det naturligtvis en fast punkt i värdefrågor. Den normativa statsvetenskapen måste således vara öppen för en betydande värdepluralism. Samtidigt måste den respektera både den som förfäktar en värdeobjektivistisk hållning, det vill säga den som hävdar att det finns en fast punkt i värdefrågor, och den som, likt värdenihilismen, hävdar att värden är chimära och inte kan göras till föremål för vetenskaplig analys. Och under alla omständigheter måste den normativa statsvetenskapen vara vetenskapsteoretiskt driven, medveten och artikulerad. Ty varje påstående om att det är möjligt att på vetenskapliga grunder problematisera och ta ställning i värdefrågor förutsätter ett tydligt värde-teoretiskt ställningstagande, som hävdar både att värden i någon mening existerar och att det är möjligt att nå vetenskaplig kunskap i värdefrågor. Även här gäller följaktligen vårt grundläggande krav på intersubjektivitet. I detta avseende är det ingen skillnad mellan att ställa vetenskapliga bör-frågor och vetenskapliga är-frågor.

VI. Den goda statsvetenskapen är formmässigt medveten och värnar formmässigt variation

Den mångfald och variation som här förespråkas för det vetenskapliga studiet av politik gäller också formen för det sätt på vilket vi presenterar vår statsvetenskapliga undran. Olika forskningstraditioner arbetar med olika formspråk; olika discipliner använder olika sätt att kommunicera. Att det då ges möjlighet till varierande uttrycksformer, som liksom ämnesinnehållet värderas utifrån sina egna och den specifika traditionens premisser, är för den goda statsvetenskapen en självklarhet. Som en följd

härav är den goda statsvetenskapen rimligen kritisk till den ensidiga publiceringsutveckling som ämnet för närvarande genomgår. Betoningen på en enstaka uttrycksform – den engelskspråkiga artikeln – reducerar inte bara variationen och mångfalden i det sätt på vilket ämnet kommer till uttryck. Det tenderar också att gynna vissa språkområden framför andra och ge prioritet åt vissa vetenskapstraditioner. Därtill riskerar det att styra statsvetenskapens substantiella innehåll. Det problem är nämligen inte värt att ställa, den fråga är inte värd att resa, som inte enkelt kan behandlas i den engelskspråkiga artikeln form.

För många är denna homogenisering av form och innehåll ett styrketecken – statsvetenskapen börjar äntligen mogna som vetenskapligt ämne. För den goda statsvetenskapen kan den inte vara något annat än ett svaghetstecken. Ty innehåll och form hänger samman. Och vill vi värna mångfalden i det ena, måste vi också värna mångfalden i det andra.

VII. Den goda statsvetenskapen inleder det omgivande samhället i en öppen undran inför politiken

Den goda statsvetenskapen har emellertid inget egenvärde, bortsett kanske från den skönhetsupplevelse som kan genereras av en välformulerad text eller ett väl drivet argument. Statsvetenskapen får sitt egentliga värde endast i så måtto den bidrar till vår samlade förståelse av politik, låt vara att denna förståelse kan ta sig många olika uttryck. En viktig uppgift för statsvetenskapen ligger härvidlag i mötet med våra studenter och med det omgivande samhället. I detta möte är den goda statsvetenskapen problematiserande, inte föreskrivande. Den är reflekterande, inte absolut; mångsidig, inte ensidig. Och den är framförallt, i ljuset av att den saknar en fast punkt, ödmjuk och lite osäker. Den goda statsvetenskapen är, med andra ord, sympatisk – den inleder sin omgivning i en öppen undran inför politiken.

***

Nu invänder man kanske, att den uppfattning om den goda statsvetenskapen som här kommit till uttryck knappast kan sägas representera någon hållning alls. Den är alltför öppen och inkluderande för att överhuvudtaget ge vägledning; den är alltför kontur- och substanslös för att ge någon som helst mening åt det vetenskapliga studiet av politik. Ett annat sätt att formulera invändningen kan vara att hävda att hållningen helt saknar precision. Inte alls så, är naturligtvis min replik – då har man blandat samman precision och konkretion. Min hållning är förvisso abstrakt så till vida att den inte föreskriver någon särskild vetenskapsteoretisk hållning, någon särskild metodologi, någon särskild substantiell uppfattning om vad som är politik eller vad politik böra vara, eller ens någon särskild form genom vilken det vetenskapliga studiet av politik ska komma till uttryck utöver att den bör leva upp till kravet på rimlig intersubjektivitet. Men hållningen är samtidigt precis, vill jag hävda, så till vida att den förfäktar en klar och entydig uppfattning: strävan efter mångfald och variation.

Denna uppfattning bygger i sin tur på ett särskilt vetenskapsteoretiskt ställningstagande: Även om verkligheten på goda grunder kan sägas existera i någon mening och kan sägas bestå av såväl värden och idéer som materiella ting, så finns det ingen

fast punkt utifrån vilken vi i allmänhet kan avgöra om någon problematisering av denna verklighet är mer riktig än någon annan. Däremot kan vi, på pragmatiska grunder, avgöra om någon problematisering är mer meningsfull än någon annan i ljuset av att den når upp till kravet för vad som är rimligt intersubjektivt. Därutöver kan vi förstås, utifrån våra personliga preferenser, hävda att vissa problematiseringar av verkligheten är intressantare och viktigare än andra och därför är att föredra. Men sådana uppfattningar kan aldrig ligga till grund för påståenden om vad som bra eller dålig vetenskap eller för bedömningen av ett vetenskapligt arbete. Sedan ska det förstås tilläggas, att det förvisso inte heller finns någon fast punkt utifrån vilken vi kan avgöra om just den vetenskapsteoretiska hållning som kommit till uttryck här är mer riktig än någon annan; det finns ju, som bekant, ingen fast punkt som säger att det inte finns någon fast punkt. Inte heller finns det någon fast punkt som säger att intersubjektivitet i den pragmatiska mening som här förfäktats är önskvärd eller ens möjlig. Men sådan är nog förutsättningen för det vetenskapliga studiet av politik.

Referenser

- Allison, Graham T., 1971. *Essence of Decision. Explaining the Cuban Missile Crisis*. New York: Harper Collins Publishers.
- Asplund, Johan, 1983. *Om undran inför sambället*. Lund: Argos.
- Feyerabend, Paul, 1975. *Against Method. Outline of an anarchistic theory of knowledge*. London: NLB.
- Feyerabend, Paul, 1987. *Farewell to Reason*. London: Verso.

■ Manifest för den goda (stats)vetenskapen

CHRIS HUDSON OCH MALIN RÖNNBLOM¹

Är det verkligen meningsfullt att tala om ”god” vetenskap? Vi känner oss tveksamma. För oss ligger en önskan om den goda (stats)vetenskapen snubblande nära en positivistisk vetenskapssyn. En önskan om att statsvetenskaplig teori- och metod – vara så långt det är möjligt ska likna naturvetenskaplig teori och metod – vara objektiv, leta efter hårda fakta, kausala förhållanden, universella lagar och genom att använda de ”rätta” metoderna nå den ”rätta” eller ”sanna” kunskapen och därmed göra oss till de ”riktiga” kunskapsproducenterna. Samtidigt menar vi att det är viktigt att hålla diskussionen om den goda vetenskapen inte bara levande utan också alltid pågående. Kanske är en pågående diskussion om våra forskningssträvanden och forskningsideal det som utgör den goda vetenskapen? Det är vår ledstjärna när vi formulerat följande manifest för den goda vetenskapen.

Verkligheten är socialt konstruerad!

Vi vill inleda med att slå fast att den goda vetenskapens skall vara problematiserande, kritisk, ifrågasättande, kontextualiserad, reflexiv och rigorös. Den ska också motverka androcentrism, etnocentrism, heteronormativitet, klassism, sexism och även antropocentrism. För att detta ska uppnås krävs en medveten kunskapsposition.

Vi betraktar ”verkligheten” som socialt konstruerad – vetenskapen både tolkar och är en del i konstruerandet av ”verkligheten”. För oss är verkligheten en produkt av vårt medvetande och våra tolkningar, något som kräver medvetenhet både om och i forskningsprocessen. Vi är alltid redan ”inne” i verkligheten genom vår förförståelse, och genom vår forskning bidrar vi till att konstruera verkligheten – för oss själva och för andra. Vi interagerar alltså inte med verkligheten utifrån en objektiv, allmängiltig ram (*frame of reference*) men utifrån våra kontextualiserade, förkroppsligade jag (där kön, etnicitet/ras, klass, sexualitet osv. spelar roll). Därmed kan vi inte ställa oss utanför och betrakta ”verkligheten” på ett neutralt distanserat sätt. Det vi ser ser vi utifrån vår position som ett involverat subjekt. Det vi uppfattar är en del i en specifik historisk, social och kulturell kontext. Vår kunskap om ”verkligheten” kan därmed inte betraktas som objektiv – den är en produkt av hur vi kategoriserar världen. Det innebär också en anti-essentialistisk syn på subjekt, oss själva och andra. Människor har inte inre ”essenser”, det vill säga en uppsättning ”äkta” och oförändliga karakteristika. Det finns till exempel inga enhetliga monolitiska kategorier ”kvinnor” eller ”män”.

¹ Docent Chris Hudson är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet och Malin Rönnblom är universitetslektor vid Umeå centrum för genusstudier, Umeå universitet.
E-post: chris.hudson@pol.umu.se, malin.ronnblom@ucgs.umu.se

Dessa kategorier skapas och omskapas ständigt och som forskare är det centralt att vi ”packar upp” dessa kategorier, dekonstruerar dem och erkänner subjektets heterogenitet.

Utifrån vår vetenskapssyn måste ”god” vetenskap belysa kopplingen mellan makt och kunskap. Det ska erkännas att det finns ett nära, interaktivt samspel mellan kunskap och kunskapsinnehavare, mellan kunskap och kunskapsproducent. Kunskap frambringas i social interaktion – kunskap skapas i sociala processer. Det blir viktigt att kritiskt granska de exkluderingsmekanismer som gör att vissa kunskaper accepteras som ”riktiga” och andra avfärdas som ”icke vetenskapliga”. Här blir också språket centralt. Det finns inget neutralt observationsspråk – vår kunskap grundas av och genom språket. Språket fungerar som en konstruerande lins. Våra representationer av verkligheten bidrar till att skapa ”verkligheten”, de är aldrig bara ”speglingar”.

Således blir också den politiska verkligheten något som skapas – vilket inte ska sammanblandas med att politiska beslut, prioriteringar och gränsdragningar har materiella effekter i människors liv. En socialkonstruktivistisk vetenskapssyn är inte samma sak som att hemfalla åt relativism, till att språket är allt och det materiella inget. Det är en position som utsätter forskaren för samma granskning som den/det som beforskas. En position där en processuell och relationell maktanalys är ständigt närvarande och således gör det möjligt att studera hur olika versioner av verkligheten privilegierar vissa grupper på bekostnad av andra.

Som vi ser det är kärnan i den statsvetenskapliga disciplinen att studera makt – i samhället men också i forskningsprocessen. Här finns ett antal centrala frågeställningar som statsvetenskapen måste förhålla sig till: Hur fungerar maktprocesser? Hur skapas, återskapas och upprätthålls maktrelationer och underordnande positioner? Hur skapas den Normala och den Andre? Hur fungerar de praktiker som gör att vi accepterar vissa sätt att vara, att tänka medan andra konstrueras som avvikande? Hur skapas och upprätthålls androcentrism, etnocentrism, heteronormativitet och klassism? Vad definieras som kunskap och hur? Vem får vara det agerande politiska subjektet? Hur konstrueras vi som kvinnor och män? Hur upprätthålls dessa konstruktioner? Vad får det för konsekvenser? Vilka är betydelseerna av kön för samhälliga processer? Hur kopplas kön, etnicitet, ras, sexualitet, handikapp, klass till producerande av orättvisor i samhället?

Relation mellan god vetenskap och politik

Statsvetenskap har en nära relation till politik, även om denna relation inte alltid har uppmärksamats. För oss är all forskning politisk – och bör så vara – men kanske har det statsvetenskapliga ämnet en extra närhet till politiken utifrån vårt fokus på frågor som makt, medborgarskap, identitet och rättvisa. Vårt ämne kräver en medvetenhet kring att vi både granskar och skapar politik; hur vi genom vår forskning kan bidra till att forma samhället på ett visst sätt och på så sätt utesluter andra möjligheter. Detta innebär att kraven på genomskinlighet och reflexivitet i forskningsprocessen är helt centrala för vårt ämne. En feministisk ansats inom det statsvetenskapliga fältet pekar också mot ett ifrågasättande av en traditionell, liberal politikförståelse där politik betraktas mer som process än som något som sker i på förväg definierade sam-

manhang. Gränserna mellan politik och icke politik, mellan offentligt och privat, suddas ut och fokus riktas mot hur olika fenomen politiseras respektive avpolitiseras samt hur dessa processer genomsyras av maktrelationer.

Det är viktigt att kontinuerligt ifrågasätta och kritiskt granska den ”goda” statsvetenskapen. Att till exempel problematisera förhållande mellan ontologi, epistemologi och metodologi. Hur vi ser på världen har allt att göra med hur vi ser på kunskap och hur vi ser på hur världen kan och bör studeras. Att ständigt försöka belysa de förgivettagna innebörderna i vår forskning, i de texter vi producerar och hos oss forskare själva. Att ifrågasätta och kritisera de begrepp vi använder; de stereotypa bilder vi bidrar till att producera och bekräfta. Det handlar med andra ord om behovet av att ”rannsaka” oss själva som kunskapsproducenter. Att erkänna att våra egna positioner påverkar hur vi forskar och vad vi forskar om. Att vår position som västerländska, vita, medelklass, högtbildade, feministiska och kvinnor har betydelse för våra värderingar, erfarenheter och antaganden, ja även för våra slutsatser. Hur vi problematiserar samhället, vad vi ser som viktiga och angelägna frågor att beforska har och kommer alltid att ha betydelse. Ett manifest för den ”goda” statsvetenskapen börjar och slutar i vikten av att reflektera över dessa maktprocesser.

■ Statsvetenskap, språk och teoretiskt tänkande

PETER STRANDBRINK¹

Vad är god statsvetenskap? Det är både en kunskapsfilosofisk, organisatorisk och normativ fråga. Den handlar om hur och vart den statsvetenskapliga grenen på samhällsforskningens träd växer, om vad statsvetare egentligen ska syssla med och om hur statsvetenskaplig utbildning ska bedrivas. I förlängningen handlar den också om vilka ramar politisk ordning, makt och samhällsorganisation bäst kan analyseras inom. Det är stora frågor. Finns det några bra svar eller bara dåliga? Eller kan det rentav vara så att frågan om vad som skiljer god statsvetenskap från dålig leder vidare till såpass besvärliga paradigmatiska, epistemologiska och andra svår- eller olösbare problem att vi kanske bör avstå från att ställa eller ens försöka besvara den? Nja, det vore faktiskt rätt illa.

Ur mitt perspektiv kan god samhällsvetenskap – i likhet med god konst, god litteratur, god film, god dramatik, god poesi och annan god tolkning och (om)gestaltning av verkligheten och våra idéer om och bilder av den – inte göras som om de ramar inom vilka den görs vore en gång för alla uppställda. Den måste göras reflexivt; dvs. på sätt som samtidigt *som* den görs problematiserar *hur* den görs. Den måste på samma gång vara praktisk-metodologisk *och* aktivt reflekterande kring de språkliga och teoretiska villkoren för sin egen kunskapsproduktion och relativa plats i ett större intellektuellt universum. Alltså kritisk i relation till de objekt den studerar på samma gång som den är kritisk i relation till sig själv. Varje utsaga den formulerar måste vara och ses som tillfällig, beroende, oavslutad – aldrig permanent, oberoende, avslutad.

* * *

Den mest grundläggande fråga som definierar vårt handlingsutrymme och uppdrag som akademiska kunskapsproducenter är förhållandet mellan de språkligt framburna anspråk som statsvetenskapen gör på att korrekt representera verkligheten och denna verklighet. Det behövs egentligen inga sofistikerade kunskapsfilosofiska argument för att inse att de språkliga utsagor som beskriver omständigheter och förhållanden i världen inte är desamma som dessa omständigheter och förhållanden i sig. Enkelt sagt tillverkar vi därför och medvetandegör oss själva inför världen när vi beskriver den. För samhällsvetare finns inga samhälleliga ”grundämnen” som kan identifieras för vetenskaplig utredning med hjälp av ett ”neutralt” språkbruk. *Varje* vetenskaplig språkakt, varje argument och varje slutsats har ofrånkomligen både en beskrivande (för vilken det objekt som beskrivs måste vara fast och oberoende av den begreppslika apparat som beskriver det) och en producerande aspekt (där det objekt som beskrivs skapas i och av samma analys).

1 Docent Peter Strandbrink är verksam vid Samhällsvetenskapliga institutionen, Södertörns högskola.
E-post: peters.strandbrink@sh.se

Man skulle kunna hävda att de flesta metavetenskapliga diskussioner handlar om balansen mellan dessa poler, där ytterlighetspositionerna är (i) att den akademiska kunskapen inte bidrar på något relevant sätt till tillverkningen av den komplexa sociala och politiska verklighet som beskrivs eller (ii) att den är det helt dominerande formerande momentet. Om vi erkänner att de språkliga utsagor, tecken, begrepp, ramar, teorier och argument vi använder för att fånga in världen inte i första hand bör ses i termer av hur ”korrekt” de korresponderar med en icke-språklig verklighet, så rör vi oss också mot den senare kunskapsmodellen. Det är också den stora poängen för poststrukturalistiska, diskursorienterade, postkoloniala och socialkonstruktivistiska samhällsteoretiker. En konsekvens av detta slags epistemologiska fokusförskjutning är att större uppmärksamhet riktas mot teoretiseringen av kunskapen om samhället. Det gör möjligen god samhällsanalys till en mer komplicerad verksamhet än den annars skulle vara.

I reguljära politiska och mediala bilder av det samhällsvetenskapliga kunskapsläget görs dock sällan någon större affär av detta epistemologiska förhållande. Det är nog oklart om det alls uppfattas i diskursiva eller sociala konstruktionstermer på det sätt jag antyder. För statsvetares del skapar det särskilda problem eftersom dess verksamhetsfält ligger så oerhört nära den formella politiska sfären: myndigheterna, riksdagen, regeringen och dess kansli, lagstiftningsprocessen, EU, partierna, organisationsväsendet, politiska medier, kommuner och landsting, den offentliga byråkratin, de internationella relationerna stater och andra internationella organ emellan, statsbudgeten och den offentliga politiska kulturen.

Jag vill diskutera två implikationer av denna kunskapsstruktur. För det första vill jag peka på vad den inte tillåter oss att göra. För det andra vad den tillåter oss att göra. Eftersom, för det första, språkliga utsagor om verkligheten på så vis inte kan förväxlas med verkligheten i språkligt oberoende eller annan mening, så kan inte heller poängen med statsvetenskapliga analyser vara att de en gång för alla ska förklara för oss hur politiken fungerar i allmän, opreciserad mening. Den har inga verktyg som tillåter den att göra det. Det innebär i sin tur både intellektuella och praktiska problem i relation till efterfrågan på snärtiga och mediemässiga svar från statsvetare på frågor om hur olika politiska synsätt/lösningar/initiativ/argument fungerar eller inte fungerar. Varje välgrundat svar är komplext och bygger på genomtänkta och preciserade teoretiska vägval och förhållningssätt.

Samtidigt är beredskapen liten i icke-akademiska sammanhang för den resonerande och villkorade argumentationsstil som utmärker goda samhällsvetenskapliga svar. Paradoxalt nog blir den också – i takt med de senaste decenniernas vikande grundutbildningsanslag – allt mindre *även i* högre samhällsvetenskaplig utbildning, där kvantitativa genomströmningssmål och enkelt mätbara och organisatoriskt riktade kvalitetsindikatorer fortsätter att skjuta den mer långsamma och individuellt oförutsägbara process det innebär att utvecklas intellektuellt, teoretiskt och kognitivt i bakgrunden. Ett liknande paradoxalt drag i dagens akademi är forskningens rörelse i samma riktning – från fokus på det intellektuellt kvalificerade, innehållsligt originella och intressanta resonemang som kräver ställtid och omvägar till kvantitativa meriteringsmått som inte säger någonting om arguments eller tolkningars idémässiga kvalitet. Den högre utbildningen och forskningen präglas idag av en egentligen helt otidsenlig fordristisk ut-

veckling i dessa avseenden, på bekostnad av mer bildnings- och kritiskt orienterade anslag. Den fördistiska akademien premierar inte komplexa, preliminära, mångtydiga eller utforskande samhällsvetenskapliga ansatser utan mätbara resultat och konkreta system för kunskapsstillverkning som lätt kan administreras.

Den goda statsvetenskapen borde därför värna det kritiska oberoende som krävs för att kultivera den tillfälliga och resonerande argumentationsstil som följer av det kunskapsstillstånd som beskrivs ovan betydligt mer hårdhänt. Den borde på samma sätt vara mer vaksam gentemot sin egen beredskap att leverera just den typ av förenklade, snabba svar som efterfrågas av politik, förvaltning och medier. Det borde vara ett självklart element i statsvetenskapens etos att bjuda motstånd mot den intellektuella förflockning som ansätter den från olika håll och på olika vägar. I den bästa av världar är statsvetare i första hand kritiska intellektuella. Detta bör i princip vara vägledande för statsvetenskaplig utbildning och forskning.

För att sammanfatta vad statsvetenskapen inte kan göra så är ämnet – i likhet med andra samhällsvetenskaper – präglad av bristen på korrespondens mellan språk och verklighet. Den viktigaste lärdomen av detta är att ämnet därför inte lättvindigt bör uttala sig om ”verkliga” omständigheter eller förhållanden. Den förment entydiga kunskap om förment verkliga frågor som statsvetare överhuvudtaget kan arbeta med är nödvändigtvis ateoretisk och oproblematiserad. Den har mycket lite med välteoretiserad samhällsanalys att göra. En av de metodologiska ansatser som ibland förs fram som ett sätt att komma runt den grundläggande diskrepansen mellan språkliga utsagor och utomspråklig verklighet är statistisk analys. Men inte heller den undkommer problemet. Statistiska resultat uttalar sig om egenskaper i den population eller fallmängd som undersöks. Och den är i sin tur en abstraktion; en förenkling; en förkortning; en språklig/begreppslig konstruktion; ett uttryck för vissa basala vetenskaps- och kunskapsteoretiska vägval. Samhällsvetare har på så vis inte tillgång till några metodologiska anslag som kan komma åt ”verkliga” förhållanden på något relevant språkligt omedierat sätt.

* * *

Om vi går vidare till vad statsvetenskapen kan göra öppnar sig andra perspektiv. Statsvetenskap skiljer sig inte på något meningsfullt sätt från annan kvalificerad kunskapsproduktion, inom eller utom akademien. Bilden av statsvetenskap som ett av- och möjligen väsensskilt kunskapssystem är en konsekvens av det moderna massuniversitetets institutionella arbetsdelning. Den är alltså konstruerad kring organisatoriska och inte epistemologiska, filosofiska eller analytiska kategorier. Det spelar ur den kritiska statsvetenskapliga intellektualismens perspektiv ingen roll vilken institutionell bakgrund ett givet samhällsanalytiskt argument har, så länge det är öppnande, teoridrivet, originellt, spännande, stramt och välargumenterat. God statsvetenskap erkänner detta och bjuder därför också aktivt motstånd mot sin egen tendens att vända det mesta av sin professionella uppmärksamhet mot den egna akademiska sektorn. Det är emellertid svårt, eftersom både de identitetsmarkörer, tjänstevägar och ingångar till samhällsanalytiskt tänkande och arbete som överförs från äldre till nyare generationer statsvetare är så konsekvent inbakade i akademins formella arbetsdelning att varje motståndsakt får utföras i uppförbacke. Akademiska statsvetare bör dock ta detta motståndskrav på allvar.

När jag själv började läsa statsvetenskap var jag ganska hårt präglad på språkets och litteraturens möjligheter att visa, gestalta och tolka världen. Och därmed också på kunskapens, politikens, språkets och historiens mångtydighet och oerhörda förmåga till överlagring, översättning, hybridisering, spjälkning och absorbering. Jag gissar att det är denna bakgrund som gör det omöjligt för mig idag att se statsvetenskaplig kunskapsbildning om världen som en fråga om att använda ”neutrala” teoretisk-metodologiska apparater. Samhällsvetenskapen kan inte arbeta meningsfullt på det sättet. Världen befinner sig inte i något betydelsemässigt entydigt tillstånd, som kan studeras utifrån några ”allmänna” vetenskapliga utgångspunkter. Den är vidöppen för analytisk och teoretisk utredning. Grundläggande begrepp som klass, individ, kön, ras, grupp, nation, identitet, frihet, diskurs, globalisering eller gemenskap erbjuder helt olika logiker för att tolka samhället. Men även de kunskapliga grundpositionerna är ofrånkomligen rörliga, plastiska och föränderliga.

God statsvetenskap är ett speciellt slags teori- och idédrivet äventyr grundlagt i en intellektuell och språklig nyfikenhet. För att jag ska kunna läsa statsvetenskaplig text med behållning krävs en begreppsligt kreativ, öppnande och kritisk ingång på en avancerad språklig nivå. Jag är i den meningen en både innehållslig och proceduriell humanist. Jag fördrar sådan samhällsanalys bäst som öppnar nya tolkningsramar, som skapar ord, formuleringar, begrepp, språkliga sekvenser och utsagor som – precis som god litteratur, poesi, film och annan konst – låter oss se och tolka det invanda på sätt vi inte visste existerade och som får våra horisonter att vidgas. I min bild av den goda statsvetenskapen betonas det språkligt och idémässigt lekfulla. Den utforskar, roas av och fascinerar över hur de betydelser vi ger samhällspolitiska beteckningar, idéer, fenomen, perspektiv och ansatser förskjuts, överlagras, förändras, försvinner och dyker upp igen på de mest oväntade sätt. Den kommunicerar också prestigelöst, nyfiket och intresserat med andra fält för kvalificerad kunskapsproduktion, inom och utom akademien.

Politisk analys gestaltar alltid det den beskriver. Det finns, som jag betonat inledningsvis, inget meningsfullt sätt att använda språket i samhällsvetenskapliga sammanhang som inte är gestaltande. Men språket kan inte förväxlas med världen. Det kan ge oss verktyg som hjälper oss att tänka systematiskt, nyanserat, precist och i den meningen kvalificerat. Det kan hjälpa oss att växa och utvecklas. Men egentligen inte så värst mycket mer än just det. När våra studenter kommer till akademien handlar lärandet därför i hög grad om att *anlära* dem deras ofta djupt grundlagda föreställning om att samhällsforskningen och den högre utbildningen med säkerhet kan säga hur samhället och världen i själva verket är beskaffade och att de själva nu ska tradera detta i princip redan färdiga vetande. Så är det förstås inte. Däremot kan den goda statsvetenskapen alltså hjälpa oss att tänka klarare; att urskilja politisk-ideologiska och idémässiga kopplingar och samband; att lyfta fram konfliktmönster och kritiker; och att förstå vetenskapens alltid otillräckliga kapacitet att omfatta eller täcka det den uttalar sig om.

Lärandet i sig är därför alltid huvudsaken, inte resultaten av lärandet. Frågorna är viktigare än svaren. Det fordistiska massuniversitetets modell för grundutbildning och forskning gynnar dock tyvärr enkelt mätbara språkliga framställningssätt och idéformer – vilka i den högre grundutbildningen idag även måste kopplas till framtida

”anställningsbarhet”. Begreppsapparater ska i princip inte vara svåra att förstå och kunskap inte erövrars genom svett och tårar. Snarare absorberas på ett klart, mätbart och förutsägbart sätt. Men akademien är först i åttonde eller fjortonde hand en utbildningsfabrik – knappast i första eller andra.

* * *

Statsvetenskaplig produktion av öppnande, kritiska texter och av ett intellektuellt och pedagogiskt klimat som lämnar utrymme för det långsamma och oväntade växandet bör på så vis, menar jag, ske nära andra kunskapsproducerande genrer och röra sig över vida kulturella fält. Det finns i min värld ingen vettig skillnad mellan tolkningar av (vår förståelse av) den politiska världen mellan statsvetenskap och andra akademiska kunskapsgränar. Det är skillnader som bara kan vara intressanta ur tjänsteställnings-, prestige- eller sanktioneringsperspektiv. De är irrelevanta i termer av hur våra möjligheter formas när det gäller att undersöka och urskilja nyanser, idéströmmar och undertexter i vår politiska värld. Litteratur kan göra samma sak med andra verktyg, konst likaså – och film, kritik, dramatik eller poesi.

Vi bör som forskare, lärare och kollegialt ansvariga akademiska ledare inte acceptera att det vetenskapliga eller vetenskapspolitiska systemet avkräver oss en snäv och apriorisk teoretisk eller metodologisk lojalitet. Vi bör heller inte acceptera att det intellektuella arbete vi utför bara kan ha en kunskapsmässig form; antingen genom att vi upprätthåller rigida gränser mot andra akademiska sektorer eller genom att vi avvisar värdet av kvalificerat intellektuellt samhällstolkningsarbete i en bredare sfär. Med sådana ingångar skulle vi kunna röra oss mot en både godare och mer kulturellt lekfull, spirituell, korsande, kritisk och intressant statsvetenskap.

Statsvetenskap, gåtor och tvärvetenskapliga landvinningar

Om utmaningar för studiet av miljöpolitik

SVERKER C. JAGERS¹

I denna text görs följande spaning: Statsvetare som studerar miljöfrågor står inför stora utmaningar. En är att mycket av den forskning som framöver behöver utvecklas – till exempel för att vi skall kunna medverka till att bättre bestämma och predicera villkoren för att länder under utveckling och kommande generationer skall kunna leva ett drägligt liv – måste ske i nära samarbete med bland annat naturvetenskaperna. Den tes jag driver postulerar att sådan fakultetsöverskridande tvärvetenskap är krävande och kommer att förskjuta våra metodologiska och vetenskapsteoretiska rāmärken. En konsekvens av detta kan bli att somliga av vår disciplin mer välrepeterade sanningar om vad som utgör god vetenskap – t.ex. frågor om vad ett vetenskapligt problem är, huruvida man bör forska fram resultat som kan tjāna som vägledning för beslutsfattare, att förklaringar av historiska förlopp är att föredra framför framåtblickande frågeställningar och att vi hellre bör arbeta med väl avgränsade fall och data än försöka ge oss på och undersöka stora system(teorier) – kan komma att ifrågasättas.

Introduktion

Studiet av miljö är utmanade på flera sätt. För det första är det en ovanligt komplex fråga, både för politiken att hantera och för statsvetenskapen att studera och analytiskt förhålla sig till. Miljön känner till exempel varken politisk-geografiska eller tidsmässiga grānser. Detta skapar oreda i våra analytiska scheman och ger upphov till svåra frågor som rör territorialitet, skalproblem och betydelsen av flernivåstyre. Vidare väcks frågor kring hur avlägsna individers intressen skall bli tillgodosedda, under vilket politiskt system detta lämpligen sker och hur legitimitet skapas när konsekvenserna av besluten kanske aldrig upplevs eftersom de utspelar sig på annan ort eller i en ännu ej född generation.

För det andra är miljöproblem normativa – en skiftning i den omgivande naturen är ju bara ett problem givet att vi uppfattar det som ett problem. Eftersom många miljöproblem antingen är ganska lokala eller regionala i sin spridning och/eller kännsbarheten av dem i hög grad styrs av sådant som ekonomisk välfärd, institutionell kvalitet och geografisk belägenhet, betyder det att olika miljöfrågor prioriteras olika mycket bland olika grupper i världen. Vad är då viktigast att ta tag i, vem bör ha rätten att avgöra det och vilken roll bör statsvetenskapen spela i dessa frågor? Det här skiljer inte miljöfrågorna från andra politikområden i sig – alla politikområden är normativa –

¹ Sverker C. Jagers är professor i statsvetenskap vid Luleå tekniska universitet samt docent vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
E-post: sverker.jagers@pol.gu.se

men eftersom miljö har en så stark koppling till naturvetenskap, ser jag en tendens att såväl somliga forskare som det omgivande samhället understundom glömmer bort att strävanden efter en god miljö faktiskt är en fråga om värderingar, och att dessa skiljer sig åt mellan olika grupper i samhället.²

En tredje viktig utmaning, för bland annat statsvetenskapen, menar jag vara att allt mer av den svenska miljöforskningen är villkorad. Till exempel ställs det idag ofta krav på tillämpbarhet i resultaten.³ Frågan om tillämpbarhet kan vara problematisk inte minst av de skäl jag tog upp under normativitet, men också därför att jag tror att de resultat vi kan få fram inom statsvetenskapen många gånger har begränsad tillämpbarhet eftersom vi huvudsakligen är en teoridriven disciplin.

Slutligen uppfattar jag att allt mer av miljöforskningen förväntas vila på tvärvetenskapliga ansatser för att komma ifråga. I förekommande fall kan det senare givetvis motiveras med att det som skall utforskas är av sådan komplex natur att det kräver multipla kompetenser för att kunna förstås. Lika ofta är emellertid motivet att finansierarna av svensk miljöforskning kräver att de projekt och program som ges finansiering, *skall* vara tvärvetenskapligt konstituerade. Detta behöver så klart inte vara problematiskt. Många statsvetare har god vana att samarbeta med andra discipliner. Det som emellertid är utmanande är att utlysningarna efterfrågar på förhand motive-rad samverkan, och detta allt oftare mellan *samhällsvetenskap och naturvetenskap*. Frågan om tvärvetenskap har intresserat mig länge och här ser jag min chans att få ventilerat några av mina tankar. Jag vill diskutera hur den, i vår disciplins vetenskapsteoretiska kurser, så populära ”gåta” kan se ut som motiverar att en statsvetare (eller för den delen vilken samhällsvetare eller humanist som helst) börjar inleda nära samarbeten med naturvetare. Och jag vill avslutningsvis väcka frågan om vilka krav den här typen av samarbeten ställer på vår disciplin.

Studiet av miljöproblem

Låt mig innan jag går vidare kort presentera vad jag avser med miljöproblem. Ett sådant kan säkert fångas och förstås på flera olika sätt. Det kan handla om att identifiera och storleksbedöma olika störningar i naturen, men lika gärna röra sig om sådant som vilka (grupper eller arter) som bör omfattas av miljöhänsyn och därmed huruvida de bör ses om en del av ”problemet” eller ej. En viktig bestämning menar jag vara att endast sådana störningar i naturen som är orsakade av människan bör betraktas som miljöproblem. Och vidare, det är – rätt eller fel – vanligtvis bara störningar som har negativa konsekvenser för människan (idag eller i framtiden) som vi ser som miljöproblem.

Härmed kan vi identifiera tre viktiga storheter att tänka på när vi diskuterar studiet av miljöproblem. För det första har vi den bio-kemisk-fysiska *basen*, låt oss kalla det miljön, som vi på olika sätt har förmågan att påverka genom att bruka och interagera med den.

2 Ett exempel är hur det är tänkt att man som forskare bör förhålla sig till det *politiska* målet hållbar utveckling inom det framväxande forskningsfältet ”hållbar utvecklingsvetenskap”?

3 Se till exempel villkoren i de senaste årens strategiska satsningar samt de krav som forskningsfinansieraren Mistra ställer upp för programstöd.

För det andra har vi alla de olika direkta och indirekta (mänskliga) faktorer som påverkar miljön, t.ex. individer och deras olika val, formella institutioner och deras kvalitet, informella institutioner (t.ex. normer, värderingar, kultur och tradition) men också alla tekniska system med vars hjälp vi rent faktiskt tar naturen i bruk. Talar vi i kausala termer kan vi säga att vi har att göra med *orsakerna* till miljöproblemen.

För det tredje har vi *effekterna* av de störningar vi skapar i miljön. Det rör sig vanligtvis om i stort sett samma kategorier av aktörer och strukturer som på orsakssidan. Det är ju nämligen olika individer, institutioner och tekniska system som både påverkas av störningar i miljön men som också bestämmer till vilken grad vi faktiskt påverkas av störningar. T.ex. är olika samhällen olika sårbara för klimatförändringar och detta har givetvis inte bara att göra med var landet är beläget och hur dess topografi ser ut: Nederländerna är mer låglänt än Bangladesh men inte till närmelsevis så sårbart vid en havsnivåhöjning, bland annat på grund av skillnader i ekonomiska, historiska och institutionella villkor.

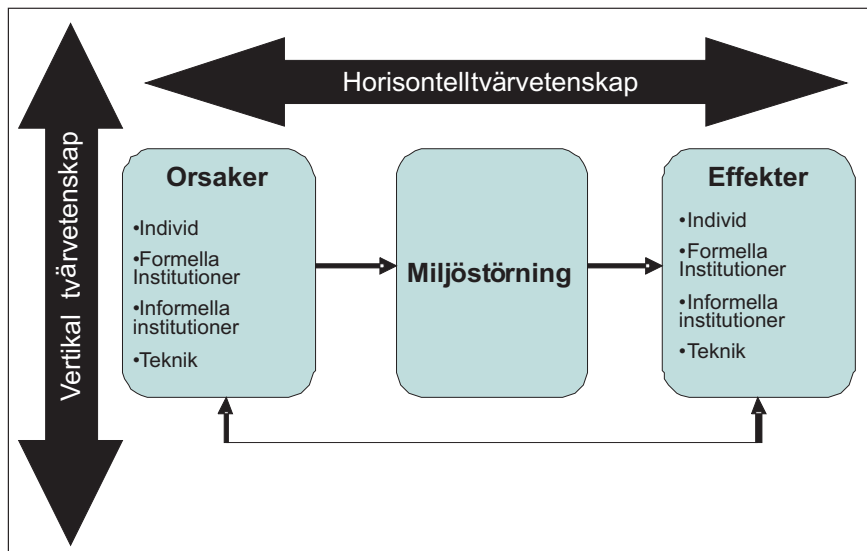
Vertikal och horisontell tvärvetenskap

Låt oss fortsätta med den första frågan om tvärvetenskap och hur den vetenskapliga ”gåta” (Bjereld et al. 2002, s 13) ser ut som motiverar samverkan mellan t.ex. statsvetare och naturvetare.⁴ I figur 1 har jag, mycket förenklat, försökt illustrera två tämligen distinkta former av tvärvetenskap, det jag kallar vertikal- respektive horisontell tvärvetenskap och som representeras av pilar i motsvarande riktning.

Med vertikal tvärvetenskaplig miljöforskning avser jag forskning där man gemensamt utforskar olika fenomen inom någon av de tre kategorierna (orsaker till miljöstörningar, själva miljöstörningen eller effekter som en miljöstörning ger upphov till).

En typisk vertikalt orienterad fråga rörande miljöstörningar kan vara den varför vissa musselarter som lever i småbåtshamnar tenderar att byta kön och vilka konsekvenser det får för det marina ekosystemet; ett frågekomplex som sannolikt motiverar att marinbiologer, marina ekologer och toxikologer samverkar med varandra. En typisk fråga på samma tema rörande *orsakerna* till miljöstörningen, kan handla om sådant som varför individer handlar miljögiftiga båtbottnfärger (vars användning orsakar en rad genetiska störningar, däribland könsbyten hos musslor), en frågeställning som kan och kanske till och med bör studeras av såväl psykologer, statsvetare, nationalekonomer och ett antal andra samhällsvetenskapliga discipliner för att ge ett så komplett svar som möjligt. På samma sätt kan man fråga sig vilka *konsekvenser* genetiska förändringar på musslor får eller kan få för samhället – det kanske t.ex. visar sig att musslorna så småningom dör ut, något som leder till att fiskarter får mindre mat och

4 Det finns inget utrymme i denna text att närmare utveckla de olika synsätt och positioner som finns inom den vetenskapsteoretiska litteraturen om tvärvetenskap (t.ex. viktiga distinktioner mellan multi-, tvär- och transvetenskap). Här får jag helt enkelt slå fast att jag med tvärvetenskap avser *forskningsansatser där fler än en disciplin studerar och arbetar med samma frågeställning* – som nog kan ses som ett minimikrav inom litteraturen (Åusburg 2006). Det handlar alltså om en betydligt högre grad av integrering än att flera discipliner samexisterar i ett projekt eller förekommer i en och samma ansökan. Ett praktiskt exempel kan vara att man *samförfattar* sina resultat.

Figur 1. Två former av tvärvetenskaplig miljöforskning.

gradvis minskar i antal vilket riskerar att så småningom slå ut den lokala fiske- och turismnäringen med avtagande sysselsättning som följd.

Tydligt i ovanstående exempel är att samhällsvetare och naturvetare i princip helt saknar anledning att samverka, eftersom deras frågor eller problemställningar handlar om helt olika delar av miljöproblemkomplexet. Varje exempel på frågor kretsar kring vad som händer i varje enskild box i figuren.

För att ha en vetenskaplig anledning att samverka över de mer fundamentala vetenskapsgränserna, exempelvis genom att samförfatta artiklar, menar jag att vetenskaps-samhället behöver formulera frågor som skär på ett annorlunda sätt, förslagsvis på det sätt jag illustrerar med en horisontellt liggande pil i figur 1. Det rör sig helt enkelt om frågor som samtidigt omfattar hur miljöproblem, orsaker och/eller effekter hänger ihop.

En tänkbar och fullt rimlig tågordning är att naturvetare inledningsvis identifierar och storleksbedömer en miljöstörning. För att åtminstone mer permanent mildra eller undvika störningen, behöver orsakerna till störningen spåras. Vanligtvis landar en sådan härledning i mänskligt beteende som i sig ofta kan förklaras av rådande (formella och informella) institutioner samt tillämpning av rådande tekniska system. Med den här informationen kan sedan beslut fattas om vilka förändringar som behöver ske (på orsakssidan) för att miljöstörningen skall minska. Med tiden är vi tillbaka i naturvetenskapen och då i form av utvärderingar av huruvida föreslagna åtgärder har haft avsedd effekt. Har miljöstörningen minskat?

På samma sätt menar jag att man kan formulera frågor som rör kopplingen mellan miljöstörningar och effekter i samhället. Även här är givetvis mångfalden av frågor mycket stor, men några exempel är sådana som vilka skador olika typer av miljöstörningar ger upphov till i samhället, hur samhället aktivt kan förhålla sig till dessa stör-

ningar i form av anpassning men även reaktivt i form av kompensatoriska åtgärder – för att inte tala om alla intressanta normativa frågor som här väcks rörande bördefördelningar och ersättningskriterier (vem skall till exempel betala skyddandet av Bangladesh om havet stiger?). Ett viktigt bidrag från naturvetenskapen som rör kopplingen mellan miljöstörning och effekter är sådant som miljöstörnings varaktighet och framtida omfattning, information som i hög grad styr vilka åtgärder samhället skall vidtaga framöver.

Som synes landar jag i att det kanske främst är i frågor som rör miljö- och naturresursförvaltning som det finns uppenbara skäl för samhällsvetenskaperna och naturvetenskaperna att samverka tvärvetenskapligt. Antingen rör det sig om forskning kring länkarna orsaker-miljöstörning respektive miljöstörning-effekter, eller för den delen alla tre samtidigt. I såväl klimatforskningen som förhandlingarna i frågan, talar man till exempel allt mer simultant om mitigation- och adaptationstrategier och detta handlar om nyss nämnda länkar: hur minskar vi utsläppen respektive hur gör vi samhället mindre sårbart för kommande klimatförändringar?

Utöver att den här typen av problemställningar (hur saker och ting är länkade i figur 1) motiverar horisontell tvärvetenskap, så ligger sådana frågor också nära kraven på tillämpbarhet: Genom att förstå vilka orsaker som skapar vilka miljöstörnings respektive vilka faktorer som gör samhällen olika sårbara för miljöstörnings, så bör inte steget vara särskilt långt att även leverera resultat som är användbara i miljöpolitiska sammanhang.

Om betydelsen av vetenskapsteoretisk ödmjukhet och en uppdaterad metodologisk verktygslåda

Då är det alltså nu bara för atmosfärkemister, oceanografer, etnologer och opinionsforskare att söka medel och börja utforska grundläggande samband i figur 1? Så klart inte. I själva verket är det sannolikt en mängd villkor som behöver vara uppfyllda för att horisontell tvärvetenskaplig forskning skall fungera och bli framgångsrik. Låt mig avslutningsvis nämna några av dem som jag själv i ökande grad tycker mig stöta på i min forskning.

För det första är det nödvändigt att den grupp som konstitueras, präglas av en vetenskapsteoretisk ödmjukhet och öppenhet. Att vi statsvetare vanligtvis har en ganska homogen syn på vad som är god vetenskap och varför sådan finns, betyder inte att den nödvändigtvis delas av andra. Tvärt om, vill jag nog påstå. Den utpräglad grundforskningsorienterade naturvetaren har sin syn på vad en vetenskaplig gåta är och varför detta är legitimt att studera, medan en explorativ etnograf ganska säkert har en helt annan. Respekteras inte detta – vilket är lättare sagt än gjort – lär gruppen få svårt att samverka. Det omvända gäller givetvis också: De naturvetare som verkar i gruppen måste ha en öppenhet och respekt för de typer av forskningsdesign vi utvecklar och de metoder som tillämpas.

För det andra så handlar undersökningar av relationerna mellan de tre storheterna i figur 1 många gånger om angreppssätt, data och metoder som vi statsvetare har liten erfarenhet av idag. Min uppfattning är att vår disciplin behöver utbilda en kritisk massa av forskare som behärskar sådant som metoder för modellering, fundamentala vill-

kor för att samhällsvetenskaplig data skall kunna användas jämsides med – eller tillsammans med – naturvetenskaplig data, systemanalys och olika former av scenario-metodik.⁵ Idag görs försök att sammanföra naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga data, till exempel inom scenarioanalys och systemanalys på miljö- och energiområdet. Problemet är bara att detta fält helt domineras av tekniker, naturvetare och i viss mån ekonomer, vars kunnande om politik, medborgerligt beteende och institutioner ofta är rudimentärt. Samtidigt är det helt nödvändigt att föra in den typen av data och kunnande om analyserna skall ge så rättvisande resultat som möjligt.

Det sistnämnda anknuter även till min tredje punkt. Idag uppfattar jag att statsvetenskapen är en bakåtblickande vetenskap (varför hände X och, i förekommande fall, vad kan vi lära av det för framtiden?). Jag menar att en viktig utmaning som statsvetenskapen står inför är den att våga ta steget och börja ställa framåtblickande frågor (t.ex.: ”vad kan komma att hända om Y?”). Skälen är flera. Ett angavs i föregående punkt (system- och scenarioanalys är vanligtvis framåtblickande). Ett annat är mer dystopiskt. Det kommer tilltagande signaler från forskarvärlden om att somliga av dagens debatterade miljöproblem – och ännu mer andra som snart klämtar på porten (Rockström et al. 2009) – främst handlar om just *framtida* storskaliga miljöstörningar och påverkan på samhället. Detta är något vi i dagsläget saknar historiska erfarenheter av. Likafullt behöver vi kunna skaffa oss en föreställning om vad dessa störningar *kan komma att få* för effekter. Åtminstone är detta fallet om vår forskning skall ses som användbar i horisontella tvärvetenskapliga sammanhang, för att i förlängningen kunna uppfylla omvärldens ökande krav på tillämpbarhet och kanske framförallt: För att det statsvetenskapliga studiet av miljöfrågor skall vara till nytta för andra än dem som ägnar sig åt sådana studier.

Låt mig sammanfatta. Min uppfattning är att det statsvetenskapliga studiet av miljö och miljöpolitik måste börja tänka utanför disciplinens väl beprövade vetenskapliga boxar. Detta bland annat genom att formulera nya typer av gåtor (ibland långt från allt vad ”beroende” och ”oberoende” variabel heter, ibland utifrån just denna logik fast i mer komplexa modeller eller tillämpat på nya typer av data som vi inte arbetat med tidigare), ställa frågor för vilka det idag inte finns naturliga arbetsgrupper på våra statsvetarkonferenser och ta hjälp av metoder som få statsvetare är bekanta med i idag. Det här blir svårt, men samtidigt stimulerande och spännande – precis så som utmaningar skall vara!

Referenser

- Ausburg, T., 2006. *Becoming Interdisciplinary: An Introduction to Interdisciplinary Studies*. 2:a uppl. New York: Kendall/Hunt Publishing.
- Bjereld, U., Demker, M. & Hinnfors, J., 2002. *Varför vetenskap?* Lund: Studentlitteratur.
- Rockström, J. et al., 2009. “A safe operating space for humanity”, *Nature* 461, 472-475 (24 September).

---

5 Jämför till exempel den växande miljöforskningen som utgår från systemperspektiv såsom ”socio-tekniska system”, ”socio-ekologiska system” och ”miljö- och energisystem”.

■ Ett antimanifest för den goda statsvetenskapen

CHARLOTTE FRIDOLFSSON¹

Manifestet är ett program, en deklaration, det givna, det uppenbara, det direkta eller det som observerbart och tydligt tillkännagivs. Men manifestet får också sin betydelse genom det icke-manifesta icke-manifestet: dess mening skapas i relation till allt detta som manifestet inte är. Därför innehåller manifestet även vad som utestängs genom en inneboende negation av sin manifesta betydelse och det som, här i enlighet med strukturalistiska lagar, villkorar manifestets själva existens. Utan det latent, inget manifest. Det latent, det vill säga just förutsättningen för manifestets manifesta betydelse, blir alltså en del av manifestet genom att definiera det. Manifestet utgör därmed alltid mer än vad som observerbart och tydligt tillkännagivs, det rymmer ett överskott. Detta överskott, surplus eller netto är i teorin outtömligt och kan i ekonomiska termer liknas vid en vinst. En fantastisk vinning för den goda statsvetenskapen.

I ett försök att förvalta den här profiten har det föreliggande antimanifestet för den goda statsvetenskapen en icketotaliserande agenda. Detta grundläggande, grundliga men ovillkorligt grundlösa antimanifest grundar sig bland annat på vad som kan liknas vid matematikern Kurt Gödels ofullständighetsteorem², enkelt uttryckt, som bevisar att det går att formulera logiska satser som inte är möjliga att leda i bevis inom motsägelsefria formella system. Satserna är emellertid inga banala paradoxer som både är sanna och falska på samma gång. De är istället satser som inte kan bevisas, varken som sanna eller som falska, inom det motsägelsefria komplexa formella systemet. De logiska satserna är således oavgörbara. Överfört till statsvetenskapen, studiet av politik eller det politiska, så kan de oavgörbara satserna liknas vid förutsättningarna för *verkliga* beslut. Avgöranden som följer av fullständiga redan kända data kan nämligen inte fattas som beslut, utan är snarare en mekanisk deducering av premisser med ett redan på förhand givet resultat. Verkliga beslut har däremot en oavgörbarhetskvalitet, där svaret inte är kalkylerbart.

Filosofen Rudolphe Gasché gör ett försök att organisera Jaques Derridas hantering av texter med den här typen av oavgörbarheter, något som kan illustrera den (icke)ontologi som förespråkas här. Gasché kallar oavgörbarheterna för infrastrukturer eller filosofiska kvasibegrepp. Även om oavgörbarheterna är nödvändiga så undviker han alltså att benämna dem som strukturer eller begrepp, detta i en ansträngning att undkomma essentialism och metafysiska anspelningar. Infrastrukturen utgår från en *generell dubblingsteori* och beskrivs av Gasché som empiriska men inte trans-

1 Charlotte Fridolfsson är verksam vid Institutionen för beteendevernskap och lärande, Linköpings universitet. E-post charlotte.fridolfsson@liu.se

2 Gödels första ofullständighetsteorem: I varje motsägelsefritt formellt system som är tillräckligt komplext för att kunna beskriva aritmetik för naturliga tal, går det att formulera satser som varken kan bevisas eller motbevisas inom ramen för det formella systemet. Gödels andra ofullständighetsteorem: Inget "tillräckligt starkt" motsägelsefritt formellt system kan bevisa sin egen motsägelsefrihet.

cententala, varken närvarande eller frånvarande, något som talar inom motsägelser utan motsägelser, och som är möjlighetens och omöjlighetens förutsättningar. En infrastruktur handlar om den inneboende uppreparheten [iterability] hos varje tecken. Varje teckens nödvändiga delning i det som gör att tecknet känns igen mellan olika användningstillfällen samt i den faktiska användningen vid varje unikt tillfälle, utgör själva förutsättningen för tecknets meningsfulla återanvändning. Men tecknets uppreparhet skänker även möjligheten till de nya användningar som förändrar tecknets betydelse. En annan infrastruktur som Gasché begagnar är tecknets nödvändiga skillnad i tid och rum [différance], något som uppmärksammar att det finns en självdiskrepans hos varje tecken som kommer till uttryck vid varje ny användning. Uppprepningar är således aldrig exakta. Ordet 'katt' blir inte identiskt med 'katt', då det första skrevs först av de två i frasen och det andra skrevs senare. När och var tecknet uppträder har, och genererar, betydelse. Supplementering [supplementarity] är en infrastruktur som indikerar hur varje användning av ett tecken är en ersättning, ett supplement för något som saknas, en slags metafor kan man säga. Men ett supplement betecknar också något extra, en bilaga eller något överblivet, här den ytterligare betydelse som läggs till en annan vid varje användning, ett överskott.

Meningsfulla utsagor blir till inom en text/kontext, men texterna/kontexterna är i sin tur inte möjliga att begränsa eller ens förutse. Men att antimanifestets ansats till tolkningen av politik och det politiska därmed skulle innebära att "allting flyter" är fundamentalt felaktigt. Liksom satserna i Gödels ofullständighetsteorem som varken går att leda i bevis som sanna eller som falska inom ett komplext och motsägelsefritt system, så utgör inte heller antimanifestets oavgörbarheter triviala paradoxer som hävdar att allt kan vara sant och falskt på samma gång. Möjligtvis skulle det gå att hävda något i stil med att allting flyter eller att ingenting har en inneboende mening, i en (icke)ontologisk bemärkelse³, men absolut inte i en praktisk och vardaglig mening – och framför allt inte vad gäller en analytisk och vetenskaplig angelägenhet. Den statsvetenskapliga läsning som antimanifestet förespråkar inriktar sig tvärtom just på den extremt strukturerade tillvaron. Men till skillnad från exempelvis positivistiska kartläggningar eller hermeneutiska tolkningar av den extremt strukturerade tillvaron, så önskar den antimanifesta statsvetenskapliga läsningen att fokusera på precis *hur* tillvaron struktureras så extremt. Den antimanifesta statsvetenskapens ansats hjälper till att ifrågasätta politikens och tillvarons totaliserande anspråk. Tillvarons eller politikens strukturerande totaliserande anspråk blir i den antimanifesta statsvetenskapen till ett studieobjekt. Statsvetenskaplig totalisering utgör inga svar på antimanifesta forskningsfrågor om de inneboende oavgörbarheterna. Totalisering är inte heller ett mål ens möjligt att uppnå, om så med tillgång till alla potentiella data, då en utsida, det vill säga ett ofrånkomligt supplement, påminner om helhetens ovillkorliga ofullständighet.

En uppmärksam läsare kanske frågar hur antimanifestet kan röra sig med begrepp som 'fundamentalt felaktigt', 'absolut', 'finns' och 'är', plus alla andra ord som denoterar totaliserande anspråk, när de så uttalat i antimanifestets implikation utgör punk-

---

3 Detta faktum, varats frånvaro av mening, är förvisso i sig totalt ointressant, då tillkomsten av ett intresse förutsätter betydelse.

ter som ifrågasätts. Ett svar kan vara att egentligen alla ord är totaliserande i sina anspråk, men att vi är utelämnade att använda orden ändå, fastän de är metaforer och supplement som alltid innehåller mer än det vi önskar att säga, men vilka samtidigt är en förutsättning för allt utbyte.

Oavsett om statsvetenskaplig forskning aktivt eller ej ägnar sig åt öppningar i den politiska texten av de slag som infrastrukturerna förespeglar, påminner detta antimanifest om att inte glömma den absoluta ofullständighet som kännetecknar politiken och tillvaron generellt. Denna fundamentala oavgörbarhet medför också ett ansvar som åligger den goda statsvetenskapen. Med den ofrånkomliga ofullständigheten följer att i samma stund som forskningsfrågor ställs om politik och det politiska, så skapas också en del av den text och kontext som studeras. Men de problem som formuleras döljer dessutom samtidigt alla de frågor som kunde ställas men inte ställts. Just i detta avgörande, beträffande hur och vilka frågor som ställs om politiken och det politiska, ligger ett verkligt beslut och däri verkar samtidigt den goda statsvetenskapens potential.

Antimanifestet stipulerar vidare att den goda statsvetenskapen inte går att härleda från den egna disciplinen och att den utsida som definierar vad som utgör statsvetenskap, politik, makt eller det politiska därmed också fungerar som en del av det statsvetenskapliga eller politiska. Den goda statsvetenskapens antimanifest låter sig således inte disciplineras av den politiska disciplinen. Istället inspireras antimanifestets goda statsvetenskap tveklöst och hejdlöst av andra discipliner. Antimanifestets disciplinerade disciplin skyr inte aritmetiken, romantiken, lingvistik, fysiken, musiken, psykoanalysen, litteraturen, biologin, etologin, etnologin, filosofin, medicinen, och heller inte den surrealistiska konsten. Det här är inte ett manifest.

Antimanifestet föreskriver slutligen att den goda statsvetenskapen ingalunda kan slutföras. I alla händelser uppstår nya angelägna frågor att ställas av den goda statsvetenskapen då tillvaron, politiken och det politiska inte bara *går* att tolka på nytt, utan alltid *måste* tolkas på nytt igen och igen; precis som med den kommande demokratin med Jaques Derrida eller jämlikheten som mål med Norberto Bobbio. Begreppen 'demokrati' och 'jämlikhet' representerar teoretiskt absoluta storheter, men de kan enligt författarna bara uppfyllas som utopi eller en tendens. Den kommande demokratin, och jämlikheten som mål, utlovar därmed heller inte framtida förverkligande, utan föreskriver snarare en omedelbar förpliktelse eller ett förhållningssätt, något som fortfarande och fortgående förmås fortsätta, att förvärvas.

Ett spöke går runt Europa – men det är inte längre kommunismens spöke, utan konsumismens, kommersialismens och ekonomismens gengångare. Alla det nya Europas makter har förbundet sig till en helig dyrkan av detta spöke, en vålnad som också kan kallas⁴ en ideologi eller en sanningsregim. Men den totaliserande ideologiska ekonomismen, hemsöks också den, oaktat sin hegemoni, av ett supplement. Tecknets upprepbarhet och ofrånkomliga skillnad i tid och rum skänker möjligheten att fatta verkliga, icke-kalkylerbara, beslut genom att erfara och ibland även omhulda frånvarons närvaro. Supplementet är ett surplus, ett överskott och en vinst. Den profiten förstår, och kanske även förmår, den goda statsvetenskapen, att förvalta.

4 Eller åkallas, som ju görs för att oskadliggöra spöken, i befriande syften.

■ Disciplin, inspiration och anarki

Manifest för en god statsvetenskap

HANS AGNÉ¹

1. God statsvetenskap är idealistisk och pragmatisk

Den goda statsvetenskapen syftar till att göra sanna och viktiga påståenden om politik. Dess första uppgift är att låta denna målsättning vägleda praktiskt forsknings- och undervisningsarbete. Den goda statsvetenskapen förlamas inte av svårigheterna att nå sina egna ideal. Inte heller ger den svårigheterna att förverkliga sina ideal någon upphöjd betydelse. Den goda statsvetenskapen konstaterar att svårigheterna finns, reflekterar över dem, men låter dem aldrig minska engagemanget i de statsvetenskapliga arbetsuppgifterna. Bara undantagsvis kan den goda statsvetenskapen utgöras av en diskussion om den goda statsvetenskapen. I allmänhet utgörs föremålet för den goda statsvetenskapen av politik.

2. God statsvetenskap är ämnesmässigt tolerant

Den goda statsvetenskapen accepterar såsom politik det som studeras på statsvetenskapliga institutioner. Den utesluter inga studieobjekt på grundval av ontologiska eller epistemologiska antaganden. Den erkänner legitimiteten i att utforska, bland mycket annat, beteenden, psyken, preferensordningar, identiteter, tankekonstruktioner, beslutsprocesser, moralprinciper, diskurser, lagstiftningar, språkkonventioner, maktordningar, transfereringssystem, territoriella gränser, genetiska dispositioner, kulturella och vetenskapliga artefakter. Ämnets gränser och kärna upprätthålls alltså inte genom på förhand angivna studieobjekt, och inte heller av principer för hur legitima studieobjekt bör definieras, utan genom att tillträdet till de statsvetenskapliga institutionerna regleras av statsvetenskapen själv och genom en kontinuerlig granskning av forskning och undervisning utifrån syftet att göra sanna och viktiga påståenden om politik. Den goda statsvetenskapen är öppen för nya undersökningsområden. Utan omsvep erkänner den att något utarbetat och allmänt accepterat svar på frågan om vad politik är inte finns.

När frågan om politikens gränser ändå inte kan undvikas, exempelvis i rapporter om vilka arbeten som utgör en merit i statsvetenskap, bör svaret i så hög grad som möjligt göras representativt för den existerande statsvetenskapen som helhet. Politik-

---

1 Hans Agné är forskare i statsvetenskap vid Stockholms universitet.
E-post: hans.agne@statsvet.su.se

För synpunkter på en tidigare version av den här texten vill författaren tacka Ludvig Beckman, Kjell Goldmann, Sverker Gustavsson, Maria Wendt och Cecilia Åse.

begreppets förändring är en kollektiv, inte individuell, statsvetenskaplig angelägenhet (se nedan, punkt 9).

3. God statsvetenskap står upp för sina ideal

Förvissad om att välgrundad kritik är en förmån som måste förtjänas söker den goda statsvetenskapen inte strid med forskare som vägleds av motsatta vetenskapsteoretiska utgångspunkter. Men när det finns grund för ömsesidigt lärande, eller när den goda statsvetenskapen ifrågasätts utan någon sådan avsikt, tvekar den inte att förklara sina ideal. Konfronterad med uppfattningen att sanna påståenden om politik är en omöjlighet, eller att anspråk på sanning inte har någon annan grund än viljan till makt, svarar den goda statsvetenskapen med hänvisningar till det uppenbara: detta finns, detta finns inte; detta kan stämma; detta kan inte stämma. Att den goda statsvetenskapen i dessa diskussioner ofta kommer att beslås med felaktigheter, eller otillräckliga argument för vad som bör hållas för sant, betraktar den som bevis på att även dess motståndare vill kunna resonera om vad som är sant och osant. Påmind om att påståenden kan ha betydelse bara i relation till ett visst praktiskt eller teoretiskt sammanhang svarar den goda statsvetenskapen med ett förtydligande: att betydelsen av ett påstående har begränsad räckvidd är inte detsamma som att det skulle vara betydelselöst. För övrigt kräver den goda statsvetenskapen inte någon enighet om vad som är betydelsefullt eller sant: den består i värderingen att sådana frågor bör undersökas för syftet att kunna etablera positiva eller negativa svar med så stor räckvidd som möjligt.

Som regel riktar den goda statsvetenskapen inte sin kritik mot vetenskapsteoretiskt motsatta positioner utan mot existerande försök att realisera den goda statsvetenskapens ideal i praktiken. Därom i det följande.

4. God statsvetenskap är inspirerad

Frågan om hur man går tillväga för att göra sanna och viktiga påståenden om politik diskuteras löpande i de statsvetenskapliga handböckerna. Den som vill undersöka om kön ges någon sammanhållen betydelse inom svensk kommunalpolitik sägs behöva avgränsa kursen svensk kommunalpolitik på ett tydligt sätt. Den som vill undersöka globaliseringens effekter genom fallstudier sägs behöva studera fall med olika grad av globalisering. Komplexa frågor, generella tolkningsanspråk och teoretiska oenigheter med koppling till stora samhällsproblem sägs lägga grunden för betydelsefulla slutsatser. Utan tvekan finns det mycket att lära, och ifrågasätta, i litteraturen om dylika frågor. Men när läxorna i ämnet väl har lärts in återstår fortfarande frågan om vad som skiljer statsvetenskap i allmänhet från god statsvetenskap. Svaret är att den goda statsvetenskapen inte bara utgår från ämnets handböcker. Den författar i radikal mening nya böcker. Den har tillgång till ännu oförfattade källor. Den goda statsvetenskapen är inspirerad.

5. God statsvetenskap är sin egen målsättning

För att vägledas i sin inspirerade utveckling av ämnet behöver den goda statsvetenskapen reflektera över sitt eget forskningsideal, det vill säga inte bara upprepa och

förfina tillämpning och utförande av ämnets för tillfället kanoniserade teorier och metoder utan också självständigt utveckla dessa i ljuset av den goda statsvetenskapens syfte att göra sanna och viktiga påståenden om politik. Men för vilket syfte definieras den goda statsvetenskapen på detta sätt? Den goda statsvetenskapen har inga andra målsättningar än sina egna. Den finns till för att göra sanna och viktiga påståenden om politik, inte för att stötta andra mänskliga verksamheter.

6. God statsvetenskap stimulerar till självreflektion

Eftersom förverkligandet av den goda statsvetenskapen i sista hand bestäms av enskilda forskares intellektuella insatser (snarare än av deras organisering, tekniska utrustning, eller fördelningen av resurser mellan dem) skall den mer praktiska innebörden av den goda statsvetenskapen definieras utifrån följande syfte: att stimulera statsvetarnas enskilda och gemensamma reflektion kring vad statsvetenskapen i praktiken bör sträva efter. Notera det kontroversiella i denna slutsats. Den praktiska definitionen av den goda statsvetenskapen syftar inte till att möjliggöra enkla rangordningar av mer eller mindre lyckade försök att bedriva statsvetenskap. Sådana definitioner kan vara lockande att använda för politiska syften, som att legitimera beslut om fördelning av forskningsmedel. Men för vetenskapliga syften är de oanvändbara. Därför spelar det ingen roll att god statsvetenskap definieras på ett sätt som gör kvaliteten omöjlig att mäta. I praktiken är syftet med definitionen nämligen en annan, att stimulera till självreflektion.

7. God statsvetenskap drar nytta av olika människors förmågor

Den avgörande frågan om vad som inspirerar den goda statsvetenskapen är till största delen en privatsak för varje statsvetare. Att ämnet sällan behandlas i den statsvetenskapliga metodlitteraturen är en brist men inte överraskande – som människor är forskare lika olika varandra som alla andra: en del blir inspirerade av konferenser, andra bara nervösa; en del vill prata efter seminarier, andra vill gå hem; vissa behöver hjälp för att slappna av, andra för att piggas upp; en del kan tänka i små rum, andra behöver utsikt. Två allmänna saker kan emellertid sägas om den goda statsvetenskapens inspirationskällor.

8. God statsvetenskap luktar och andas politik

För det första inspireras den goda statsvetenskapen av praktisk politik. Den goda statsvetenskapen andas politik, luktar politik, lever och får färg av politik. Ibland måste politiken silas genom analytiska filter tills den inte längre går att känna igen. Under arbetets gång rycks den goda statsvetenskapen ofta med av planlösa argumentationer och tekniska utvikinngar. Men innan arbetet är färdigt nyktrar den till och funderar på vad analysen tjänade till. God statsvetenskap växer fram ur och återvänder till konkret, levande politik.

9. God statsvetenskap läser annan statsvetenskap

För det andra inspireras den goda statsvetenskapen av engagerade diskussioner i statsvetenskap. Bara genom att låta skilda synsätt brytas mot varandra är det möjligt att förstå sitt ämnes fulla problematik så att banaliteter kan undvikas och viktiga påståenden kan göras. Detta innebär i allmänhet vissa krav på att följa med i forskningen på det egna specialområdet: i en engagerad diskussion duger det inte att inkomma med replik långt efter att samtalet har rört sig vidare mot nya ämnen. Inte bara mister man då möjligheten att få sitt eget bidrag granskat med det djup som bara personligt engagerade kollegor kan erbjuda. Den som tragglar vidare med sin frågeställning långt efter att den har slutat att tala till sitt kollektiv av upphovsmän riskerar att förtyliga den egna processen av kontinuerligt läsande och skrivande som är den goda statsvetenskapens viktigaste metod.

10. God statsvetenskap ogillar körsång

Den goda statsvetenskapens beroende av den egna disciplinen skall inte förväxlas med någon vilja till körsång. Den lyssnar på andra för att pröva sig själv. Den hör inte vem, eller hur många, som sjunger på det ena eller andra sättet. Den lyssnar efter vad som är betydelsefullt och sant, inte efter vem som talar med starkast röst. God statsvetenskap är intellektuellt disciplinerad, men socialt anarkistisk och illojal. Den säljer aldrig sin själ.

11. God statsvetenskap vanhelgar ofta sin historia

I förhållande till historiska föregångare inom ämnet erbjuder den goda statsvetenskapen en expanderad intellektuell frihet. Den goda statsvetenskapen i nutiden ger sig själv samma rätt som den goda statsvetenskapen i det förflutna att utnyttja och missförstå sina läromästares idéer för syftet att bättre förstå praktiska och teoretiska problem i sin egen tid. I valet mellan att gå i dialog med ämnesföreträdare från det förflutna och samtiden, och att anpassa sina begrepp och teoretiska förutsättningar i den ena eller andra riktningen, föredrar alltså den goda statsvetenskapen alltid de senare. Den goda statsvetenskapen är en del av sin tid. Den vanhelgar ofta sin historia.

12. God statsvetenskap tror på vad den säger

Att argumentera för sanningen men att vägra tro på den leder till en ytlig och otillräckligt engagerad statsvetenskap. Likafullt värjer sig statsvetenskapen ofta från att behöva tro på sina egna påståenden. Som vore det möjligt att reducera det vetenskapliga innehållet i en undersökning till de olika argument som räknats upp för en tes. Det stämmer inte. Det subjektiva inslaget i god vetenskap är viktigare än så. Den som inte vill tro på sina resultat förlorar så småningom känslan av ansvar för att undersöka det som slutsatserna faktiskt kräver, liksom den uppriktighet som krävs för varje gott samtal mellan kollegor. Den goda statsvetenskapen vill inte förmå oss att veta utan tro. Den vill förmå oss att tro på det som är sant.

13. God statsvetenskap klarar sig utan samtalskultur

I den goda statsvetenskapen tror alltså deltagarna på vad de säger. Det skall inte förväxlas med något bestämt krav på samtalston. Den goda statsvetenskapen erkänner olika uttrycksformer, både i tal och skrift. I en del sammanhang försöker deltagarna piska varandra till lydnad – det får några att krypa ihop medan andra visar upp sina starkaste sidor. I andra sammanhang är tonen varm och medkännande – det får några att öppna sig medan andra vill ställa sig upp och skrika. Den goda statsvetenskapen erkänner att människor är radikalt olika och erbjuder sina utövare motsvarande olika uttrycksformer. Den moraliserar över dessa skillnader bara om det påverkar möjligheterna att göra sanna och viktiga påståenden om politik. God statsvetenskap gör inga anspråk på en ämnesgemensam kultur.

14. God statsvetenskap behandlar alla lika

Den goda statsvetenskapen talar genom sina resultat och argument. Den framträder inte genom romantiserande idealiseringar ("en begåvning!") eller impulsiva bedömningar gjorda på andra grunder än de som vägleder den goda statsvetenskapens forskningspraktik ("briljant!"). När korridorerna fylls av röster som hissar och dissar tystnar den goda statsvetenskapen, eller också ryter den till.

15. God statsvetenskap tillåter maximal specialisering

Graden av specialisering och komplikation inom vetenskapen generellt innebär att forskningsgenombrott aldrig kan erkännas momentant av en hel disciplin. Ibland kräver erkännandet utbildning av en ny generation forskare. Ibland kommer aldrig något erkännande över huvud taget och så småningom glöms alltsammans bort. För god statsvetenskap gäller det emellertid att den alltid kan kännas igen av minst tre personer, utöver den person eller grupp av personer som lämnat bidraget. En person är för lite för en kritisk diskussion. Två personer är för få för att god statsvetenskap skall kunna etableras utan konsensus om sanning och betydelse (se ovan, punkt 2). Fyra personer är för många (som minimikrav) för att möjliggöra god statsvetenskaplig forskning genom maximal specialisering.

■ Hårda bud: Manifest för en levd statsvetenskap

MARIA JANSSON, MARIA WENDT OCH CECILIA ÅSE¹

1. Du skall icke ställa makthavarnas frågor²

Forskningen bör inte bistå makten genom att ställa de frågor som makten redan ställer. Vetenskapen skall aldrig bli en handbok i konsten att dupera eller kontrollera. Varken individerna och/eller massan (proletariatet).

Statsvetenskapen bör följaktligen inte leverera lösningar på maktens legitimitets- och effektivitetsproblem.

Såväl maktens som forskningsfinansierarnas bländverk måste motstås. Detta gäller oavsett om frestelsen kommer i skepnad av *web of science*, excellensutnämningar, helsidor på DN-debatt eller det skytteanska priset. Strävan efter dessa belöningar får inte leda till utslätad och menlös forskning.

När man blir excellent, måste denna position användas för att i rawlsiansk anda gynna (de mest) marginaliserade och förbisedda vetenskapliga perspektiven, givet att dessa inte går maktens ärenden.

2. Du skall fråga om det självklara

Makten vet att synliggöra för att dölja.

Ju mer något syns och ligger öppet, desto mera dolt och hemligt är det.

Därför är vetenskapens syfte att undersöka det som alla vet, det som är förgivettaget, som synes vara självklart och normalt.

Kring det som påstås vara naturligt är alltför lätt att enas.

I konsensus vilar de djupaste konflikter.

1 Fil. dr Maria Jansson, fil. dr Maria Wendt och docent Cecilia Åse är verksamma vid Statsvetenskapliga institutionen Stockholms universitet

E-post: maria.jansson@statsvet.su.se, maria.wendt@statsvet.su.se, cecilia.ase@statsvet.su.se

2 Vi har många inspirationskällor till detta manifest, inte minst alla de erfarenheter vi har efter att under snart 20 år befunnit oss i den akademiska miljön. Men det är också några texter som vi särskilt vill nämna. Helt centrala för vår feministiska vetenskapssyn är de minnesarbeten kring akademi, kön och nation som vi gjort tillsammans med kollegor och studenter, utifrån det arbetssätt som utvecklats av gruppen kring Frigga Haug (Se särskilt Haug, Frigga mfl, 1987, *Female Sexualization: A Collective Work of Memory*, Verso, Jansson, Maria, Wendt, Maria & Åse, Cecilia, 2008, "Memory Work Reconsidered", i *NORA* 16:4, Henriksson, Malin mfl, 2000, "I vetenskapens namn: Ett minnesarbete", i *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nr 1.) När det gäller kvinnors villkor i akademien och hur kvinnor tillåts vara intellektuella varelser, har vi tagit stort intryck av bl.a. Virginia Woolfs essäer *Ett eget rum* (1928), och *Three Guineas* (1938), samt Toril Moi, 1996, *Simone de Beauvoir: Hur man skapar en kvinnlig intellektuell*, Brutus Östlings Bokförlag. Tanken att övertolkningar, eller "extrema" tolkningar, är vetenskapligt och intellektuellt fruktbara, har vi lånat från Jonathan Cullers "In defence of overinterpretation", 1992, i S. Collini (red), *Interpretation and overinterpretation*, Cambridge University Press. För inspiration och synpunkter på detta manifest vill vi tacka Simon Birnbaum, Maud Eduards och Ulrika Thomsson.

Vetenskapen skall visa hur det som ses som självklart skapar makt och mening. I vardagens och livets banalitet finns det extraordinära, enastående och förskräckande. Om vi bara letar.

3. Du skall gapa över mycket

Du skall inte ställa frågor för att de tidigare har ställts. Det omedelbart igenkänningsbara producerar inga nya samhällsteorier. Ställ frågor som överraskar – även dig själv.

Världen och vetenskapen behöver få syn på nya mönster. Plocka – precis och systematiskt – russin ur traditionens kaka. Ät upp dem, eller lägg dem i en ny deg.

Var inte blygsam, små resultat kan stjälpas hela lasset. Nöj dig därför inte med att berätta om det lilla, våga också förstå dess stora konsekvenser.

Bygg en grand(ios) teori utifrån din empiri.

Testad blir den tids nog, av någon annan!

4. Du skall äta den förbjudna frukten

Om än det smakar bittert måste äpplet ätas.

En insikt kan visserligen smärta, men skadar långt mindre än det förtryck man inte känns vid och inte förstår är verksamt.

Det är alltid bättre att veta än att vara insnärjd i okunnighetens slöjor.

Det är alltid bättre att äta frukten än att vara den.

Oavsett om man är ett äpple eller en banan.

5. Du skall våga göra fel

Alla dina idéer, tankar och infall skall du tacksamt ta emot och förvalta efter bästa förmåga. Det är mer rätt att ha fel, än att inte ha någonting alls.

Och det som är fel kan ju faktiskt bli rätt, bara tiden och verkligheten kommer ikapp.

Det som i ordningens och förnuftets ögon är falskt och överdrivet, kan också spränga gränser och leda framåt.

Kanske måste en ny förståelse av världen framstå som, åtminstone i någon grad, *för mycket*. Onormal, onaturlig.

Kanske är de intressantaste tolkningarna de som uppfattas som övertolkingar.

6. Du skall vara med

Du skall vara närvarande i vetenskapen.

Du skall vara på din egen sida.

Du skall våga ta dig själv på allvar.

Våga vara passionerad, fascinerad, engagerad.

Låt dig inte skrämmas till distans och avmätt professionalitet!

Låt dig inte heller förledas och förminskas när personer utger sig för att besitta den självklara akademiska auktoriteten. Ignorera flödet av till synes civiliserade cynismer.

Vänd dig bort från tillbakalutad distans och tillåt dig att ryckas med.

Må alltid rodnaden slå ut.

Och låt dig alltid flamma stolt!

7. Du skall icke ängslas

Akademisk ängslighet är ett hot mot kreativitet och nytänkande. Ängslan skapar en blodfattig statsvetenskap. Denna går i fasta fotspår, gör samma undersökning och hänvisar till samma auktoriteter om och om igen. Som vore repetition och omtag det enda som kan ge vetenskaplig legitimitet.

”Jag klistrar, jag klistrar!”, ropar Kristin i *Ett Drömspel* och stänger ute all möjlighet att andas. Vetenskapen tätar sina fönster med hjälp av referens på referens.

Så blir luften allt tunnare och tunnare och utrymmet för det som skall uttryckas mindre och mindre.

Andas djupt! Ha tillit och förtröstan.

8. Du skall odla likgiltighet inför det homosociala bjäfsset

Vänd ryggen åt positioner och parader!

Blunda åt akademiska accessoarer och fetischer!

På sin höjd kan man låta sig roas av invecklade system för att mäta spaltmeter och peer-potens. Acceptera inte att vara publik till detta akademiska spektakel.

Kom ihåg Virginia Woolf: Kvinnors uppgift är ej att spegla män och fördubbla deras storlek. Ta aldrig någonsin ansvar för att återupprätta (förlorad) manlig självkänsla.

Försök istället att ta med dig den du är (med kropp och erfarenheter) in i akademien.

Gör forskningen till det du behöver att den är och det du vill att den skall vara!

9. Du skall icke slå

Välj dina strider. Låt dig inte dras in i fruktlös positioneringskamp.

Slå inte.

Om du ändå måste slå, slå uppåt!

Medvetandegör dig om de akademiska maktordningar du verkar inom. Blunda inte för hur du deltar i att upprätthålla de vetenskapliga hierarkierna. Tag ansvar för din position och den makt du utövar.

Men låt dig inte förlamas av den egna känslan av skuld, eller av den skuld som andra så tjänstvilligt lägger på dig.

En insikt om maktens omslutning får aldrig bli en ursäkt för att inte agera.

10. Du skall följa dessa bud

Om du försöker följa dessa bud, var säker på åtminstone en sak: Något kommer att förändras.

Världen, vetenskapen eller du.

■ Statsvetenskap i tiden: levande, levd, överlevd?

ALEXANDRA SEGERBERG¹

I sitt bidrag till detta specialnummer påpekar Henrik Enroth att manifest ofta syftar till att uppenbara sådant som inte är uppenbart. Inbjudan att manifesteras den goda statsvetenskapen är i den bemärkelsen en inbjudan inte bara till att slå fast någonting man vill stå upp för, utan också implicit att urskilja vad som är särskilt viktigt att säga om och inom statsvetenskap *just idag*. Uppdraget efterlyser det som fortfarande behöver sägas och göras, samt det som kanske har blivit angeläget först nu. Ur detta perspektiv kan denna samling manifest betraktas som ett intressant tidsdokument för hur det står till inom den svenska statsvetenskapen år 2010. Bidragen är utan undantag välskrivna, spännande, och på många sätt mycket olika. Som manifest förtjänar de så klart att läsas vart och ett för sig. Men jag har läst dem som en samling. Vad är viktigt att manifesteras inom svensk statsvetenskap idag?

Vi manifesterar kanske gärna kring stridsfrågor, men dessa texter är faktiskt överraskande samstämmiga: den röda tråden förknippar den goda statsvetenskapen med *liv*. Den goda disciplinära kunskapsproduktionen beskrivs som en levande process. Den är skiftande, mångsidig, alltid omtolkad och i rörelse, och den påverkas av kunskapsproducentens eget liv och kropp. Det är som om författarna mellan raderna vill mena att statsvetenskapen håller på att förtvina, och att det som blir viktigast att uppenbara är en motsträvig gnista av postdisciplinärt hopp.

Vetenskapen i den goda statsvetenskapen

Vad är då egentligen politik, och hur kan detta studeras? Detta är klassiska frågor i reflektioner om den goda statsvetenskapen, och de leder ofta till debatter om statsvetenskaplig ontologi, epistemologi och metodologi. Ett av de mest framträdande dragen i just den här samlingen är icke desto mindre ett mer avslappnat förhållningssätt till dessa frågor. Här läggs inte särskilt mycket krut på att utveckla och slåss för olika epistemologiska eller ontologiska ställningstaganden. Inte för att man inte intresserar sig för sådana frågor, eller för att man inte tar ställning. Man verkar snarare utgå ifrån att goda statsvetare redan har tillgodogjort sig de vedertagna vetenskapsteoretiska och metodologiska grundlaxorna. Man fördjupar sig helt enkelt inte i tvisterna. De frågor som annars brukar peka mot kunskapsteoretiska debatter avhandlas här i stäl-

¹ Alexandra Segerberg är forskare vid Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet.

E-post: alexandra.segerberg@statsvet.su.se

För goda kommentarer på en tidigare version vill författaren tacka Andreas Duit, Sofia Näsström, Maria Wendt och Cecilia Åse.

let med i princip ett genomgående svar: realiteten och vikten av *mångfald, rörelse, reflexivitet*. Detta ses som ett faktum lika väl som en nödvändighet och en möjlighet.

Författarna fastställer det politiska livets skiftande karaktär och att alla dess olika aspekter med rätta studeras. Ontologisk, epistemologisk, och metodologisk mångfald konstateras och välkomnas i disciplinen. Det identifieras och accepteras i förståelsen av politik och god vetenskap, i val av problem, perspektiv, angreppssätt och värdegrunder. Björn Badersten skriver mest utförligt om vikten av en ”undrande mångfald” – en undran som ”är nyfiken så till vida att den drivs av en sympatisk vetgirighet, angelägen om att problematisera och få reda på hur saker och ting förhåller sig; den är öppen så till vida att utgången av undran inte är given på förhand” – vilket han kopplar till en acceptans av en kunskapsteoretisk och normativ pluralism. Hans Agné sammanfattar i sin tur idealhållningen på följande sätt: ”Den goda statsvetenskapen studerar politik och accepterar som politik det som studeras på statsvetenskapliga institutioner. Den utesluter inga studieobjekt på grundval av ontologiska eller epistemologiska antaganden.” Tanken att studiet av politik är mycket brett och måste så få vara har, som Enroth påpekar, varit ett flitigt återkommande tema i statsvetenskapliga självreflektioner (jfr t.ex. diskussionen i *Political Science and Politics* 2002, 35: 2). Men i den här samlingen är det värt att notera att ämnet diskuteras utan särskilt stor dramatik. Tydligen måste mångfald fortfarande manifesteras, men det verkar samtidigt inte som om författarna förväntar sig bråk på den punkten.

Bråk är tvärtom det man förknippar med smala dogmatiska stickspår som gör anspråk på att dominera. Manifestförfattarna är inte överens om allting, men de betonar alla vikten av ett öppet och tillåtande perspektiv på disciplinen som helhet. När den goda statsvetenskapen ska manifesteras är man noga med att höja blicken från sitt eget forskningshorn. Manifestförfattarna understryker att utsagor om den goda statsvetenskapen inte ska handla om att framhäva den egna käpphästen eller det egna reviret, att påstå att politik handlar om det och det, och bör studeras så och så. Att med bestämdhet dra gränser kring vad statsvetenskap bör handla om och på vilka sätt forskning bör bedrivas glider för lätt över i förminskande käbbel. Käpphästar, revirstrider och tuffåktningar är inte god statsvetenskap, men uppstår kanhända just där den goda statsvetenskapens gränser dras alltför personbundet och snävt.

Vad man i stället framhäver är vikten av kontinuerlig rörlighet och reflexivitet. Nästan alla författare betonar att tolkningsramarna och förutsättningarna för kunskapsproduktionen (antaganden om prioriterade problem, perspektiv, metoder, positioner) ständigt bör granskas och omprövas. Allt *måste* tolkas på nytt, betonar Charlotte Fridolfsson, utan att ”allting” för den sakens skull flyter. Rörlighet förs fram som en central och positiv kvalitet i god samhällsvetenskaplig kunskap. God statsvetenskaplig forskning kan vara övertolkad, oavslutad, preliminär eller fel. Men den goda statsvetenskapens fortlevnad ligger i att fortsätta vara levande, dvs. ständigt öppen för förändring. En viktig nyckel till detta ligger i att kampen om tolkningsramar och tolkningar tillåts fortgå. Som Chris Hudson och Malin Rönnblom inledningsvis skriver: ”Kanske är en pågående diskussion om våra forskningssträvanden och forskningsideal det som utgör den goda vetenskapen?”

En sådan rörlighet förutsätter ständig kritisk reflektion: reflexivitet blir därför också en central komponent i den goda statsvetenskapen. Flera av författarna utesluter

explicit drömmen om neutral forskning. De betonar att där man står, de frågor man ställer, och de verktyg man använder kommer att inverka på de forskningsresultat som uppnås. Den goda statsvetenskapen och den goda statsvetaren reflekterar ständigt över sig själv, sina gränser, sina visioner, sina värderingar. Peter Strandbrink sammanfattar det som att god statsvetenskap måste arbeta i kritisk relation till de objekt den studerar på samma gång som den är kritisk i relation till sig själv: ”Den måste göras reflexivt; dvs. på sätt som samtidigt *som* den görs problematiserar *hur* den görs.” Också Hudson och Rönnblom framför följaktligen reflexivitet, och särskilt reflexivitet kring makt, som en av de viktigaste punkterna som måste fastslås idag. Forskaren bör granskas och granska sig själv lika mycket som det hon själv beforskar: ”Hur vi problematiserar samhället, vad vi ser som viktiga och angelägna frågor att beforska har och kommer alltid att ha betydelse. Ett manifest för den ’goda’ statsvetenskapen börjar och slutar i vikten av att reflektera över dessa maktprocesser.”

Att statsvetenskap egentligen skulle vara ett lapptäcke (Siegelman 2002) är således enligt vad som framträder ur denna samling av manifest en alldeles för prydlig bild. Den idealbild av disciplinen som tonar fram här är i stället ett högljutt myller, en disciplinär centralstation där oväntade möten är möjliga samtidigt som många ändå är inställda på att komma med sina specifika tåg. Att slå fast att statsvetenskap måste få vara levande förutsätter acceptans och tolerans för en odämpbar oreda och ett ständigt pågående larm som inte kan och inte bör läggas tillrätta.

Människan i den goda statsvetenskapen

Om de konventionella kunskapsteoretiska tvisterna betonas något mindre i dessa manifest intar statsvetaren som person en desto mera framträdande roll. Den goda statsvetenskapen framstår här som en i högsta grad befolkad vetenskap.

Många av manifesten betonar vikten av att hitta sätt att överleva *som människa* – och som kvinna – inom akademien. I denna utmaning ingår att hålla den mänskliga kreativiteten vid liv. Det trevliga budskapet är att man ska vara glad, passionerad, ödmjuk, modig, känslomässig, inspirerad, engagerad, nyfiken, och älska politik. Det personliga är inte en last utan ett faktum och en tillgång. Vi ska vara lekfulla, övertygade och vi ska sakna distans; vi får gärna rodna. Vi ska tro på det vi säger, våga ha fel, och vi ska inte vara rädda för att sticka ut. Vi ska ta oss själva på stort allvar men också ha modet att inte göra det. Vi ska våga uppehålla oss utanför akademien och ta med oss våra utomakademiska jag tillbaka in igen. Såsom särskilt Maria Jansson, Maria Wendt och Cecilia Åse samt Anders Hellström och Johan Karlsson Schaffer på olika sätt lyfter fram ska vi helt enkelt ha levande människor som kunskapsproduktionsideal, inte fabriksmaskiner som forskar mekaniskt eller kamphundar som är framavlade för att slita i stycken snarare än att identifiera styrkorna mellan svagheterna (jfr Walbot 2009).

Men statsvetare måste också uppenbarligen hitta personliga och intellektuella strategier för att överleva det *alltför* mänskliga käbblet som pågår inom akademien. ”Håll dig utanför revirstrider, tuffäktning och inkquisition” skriver Hellström och Schaffer. Flera manar att man ska hålla sig borta från positioneringskamper, stängda sällskap, hissningar och dissningar. Man ska vara likgiltig inför allt homosocialt och akademisocialt tjafs. Och därmed, som Jansson, Wendt och Åse understryker, måste vi

också ta steget från insikt till ansvar inför vår egen position och agerande i maktstrukturerna: ”Blunda inte för hur du deltar i att upprätthålla de vetenskapliga hierarkierna. Tag ansvar för din position och den makt du utövar.”

Samtidigt ska vi ta tillvara allt det positiva med att vi inte är ensamma som forskare: vi ska verka i dialog, i debatt, i nätverk, i samband, i tiden. Dels därför att det kan vara inspirerande, men också för att debatter och kommentarer på ett konkret sätt förbättrar vårt arbete. Hellström och Schaffer betonar att komplexa sanningar växer fram ur meningsmotsättningar inom och mellan discipliner och livsstilar, inte ur monokulturer eller enstöringars arbetsrum. Agné skriver om vikten av dialog och debatt för att undvika banaliteter, för att urskilja det betydelsefulla, och om nödvändigheten av att få sitt eget bidrag granskat av forskare som fortfarande verkligen är engagerade i frågan: ”Den som tragglar vidare med sin frågeställning långt efter att den har slutat tala till sitt kollektiv av upphovsmän riskerar att förytliga den egna processen av kontinuerlig läsning och skrivande som är den goda statsvetenskapens viktigaste metod.”

Man kan fråga sig vad det betyder när frågan om den goda statsvetenskapen besvaras med traktat om den goda statsvetaren. Är detta en tidstypisk personalisering? Kanske. Men då ska man inte glömma att t.ex. Max Webers klassiska *Wissenschaft als Beruf* (1922) börjar i forskningens ekonomiska och institutionella förutsättningar, samt betonar vikten av passion och inspiration, innan den landar i frågor om vad vetenskap är. En mera intressant fråga är varför dessa punkter måste *manifesteras* just nu. Är det på grund av att det fortfarande inte är uppenbart? Eller på grund av att tumskruvarna i professionen dras åt och att vi egentligen inte alltid är så glada statsvetare?

För att nyansera den nyss skisserade bilden måste det understrykas att en viktig del av den fokus på statsvetaren som återfinns i manifesten följer av det som beskrivs som en av de viktigaste aspekterna av god statsvetenskaplig kunskapsproduktion: insikten om att forskarens egna horisonter, upplevelser, kropp, ställning och samspel inom och utom akademien spelar en roll i kunskapsproduktionen, och den ansvarsfulla reflexivitet som följer av denna insikt. Vi statsvetare är fundamentala noder i den statsvetenskapliga vetenskapen, därför blir det kärnfullt att formulera den goda statsvetenskapen i tio levnadsbud riktade till statsvetaren själv (såsom Jansson, Wendt och Åse gör). Och, som särskilt de sistnämnda samt Hudson och Rönnblom lyfter fram: där människor finns, finns makt. Inte ens den myllrande vetenskapliga mångfalden utgörs av ett vakuum. Det finns kopplingar mellan kunskap och makt i de kreativa nätverken såväl som i akademins formella hierarkier.

Det bör också noteras att tecken på personalisering inte nödvändigtvis måste läsas som tecken på en myopisk individualisering. I den mån en tidstypisk *Zeitgeist* återspeglas i dessa manifest innefattar den i så fall också ett lika tidstypiskt fokus på fenomenet statsvetenskap (som disciplin och kunskap) som en *kollektiv* produktion och framför allt som en kollektiv *angelägenhet*. Statsvetenskaplig forskning beskrivs av flera manifestförfattare som en dynamisk kunskapsproduktion som är mer än det individuella bidraget eller förmågan, om det så omtalas i termer av en ”distribuerad hjärna” eller som motsatsen till vad den mytiska geniala enstöringen kan prestera (Hellström och Schaffer). Det betonas också att tanken om en meningsfull vetenskaplig mångfald förutsätter statsvetarens grundläggande beredskap att fortsätta vända sig till det existerande statsvetarkollektivet. Agné berör detta när han framhåller att den så cen-

trala reflexiviteten inte bara syftar till att belysa forskaren som kunskapsproducent utan också stimulera frågor kring statsvetenskap som gemensam angelägenhet. Det betyder att hur vårt centrala studieobjekt, politik, kan förstås är en kollektiv statsvetenskaplig angelägenhet, inte något som enbart bestäms utav, eller enbart berör, den enskilde forskaren. Statsvetenskapliga verk bör också därför meritbedömas i förhållande till den befintliga (om än rörliga) disciplinära produktionen. Badersten gör i sin tur "rimlig intersubjektivitet" till den oförhandlingsbara byggsten som krävs för att kunna bygga en disciplin kring undrande mångfald. Om statsvetenskaplig forskning ska bedömas utifrån sina egna (och sin traditions) premisser, kräver detta en medvetenhet redan i forskarens vetenskapsteoretiska ställningstaganden och antaganden om tillvägagångssätt. Det kräver också transparens hela vägen igenom. Den goda statsvetenskapen måste kunna rekonstrueras och kritiserats av andra statsvetare.

Organisationen i den goda statsvetenskapen

Den goda statsvetenskapen har också sina organisatoriska sidor. Som Strandbrink mera precist påminner oss rymmer tankar om den goda statsvetenskapen såväl kunskapsfilosofiska som organisatoriska och normativa frågor. Olika visioner, mål och krav i universitetsorganisation, undervisning och forskning kan mycket väl stå emot varandra och dra åt olika håll.

En av de organisatoriska sidor som röner mest uppmärksamhet i dessa manifest är de institutionaliserade ämnesuppdelningarna som länge har präglat studiet av politik. Författarna ifrågasätter särskilt den vikt som konventionellt tillskrivits de historiska ämnesindelningar som markerat disciplinens yttersta utsträckning, och antyder att hårda gränsdragningar tidigare har tjänat till att utmärka god statsvetenskap på ett helt annat och mindre dynamiskt sätt än vad man försöker göra här. Flera betonar också att dessa tidigare så skottsäkra interdisciplinära gränser i själva verket ur den goda statsvetenskapens perspektiv bör betraktas som porösa, flytande och relativt godtyckliga. Dessutom antyds det att själva gränsöverskridandet kan vara ett sätt att finna inspiration och nya perspektiv.

Men gränserna, gränsdragningarna och gränsöverskridandet problematiseras också mera ingående. Sverker Jagers koncentrerar sig på den specifika typ av gränsöverskridanden som tvärvetenskapliga projekt medför, och intresserar sig särskilt för "horisontella" projekt i vilka olika forskare samarbetar kring frågor som handlar om hur miljöproblemens orsaker och/eller effekter hänger ihop. Han understryker att samtidigt som detta kan vara ett viktigt angreppssätt för att kunna komma åt komplexa problematiker av det slag som miljöförstöringen utgör kan det också bli mycket krävande då man måste komma till någon slags gemensam förståelse av projekt, problem, frågor, "gåtor." Föresatsen att samarbeta fordrar att man försöker förstå och respektera både vad man själv kan bidra med och de antaganden och angreppssätt som de andra utgår ifrån. Man konfronteras därmed inte bara med den egna disciplinens traditioner utan också de andras. Fridolfsson liksom Hudson och Rönnblom pekar i sin tur på betydelsen av de gränsdragningar som trots allt alltid måste finnas när den goda statsvetenskapen ska urskiljas från den övriga statsvetenskapen. Det samma gäller de gränser som skiljer politik från icke-politik. Det som hamnar utanför

förblir hela tiden en betydelsefull del av det som definieras som innanför. Gränser för vad som kan anses vara god statsvetenskap eller politik blir grundläggande och samtidigt svåra att dra. Själva gränsdragningsaktiviteten blir kanske därför ett särskilt viktigt objekt för granskning.

Detta manifesta fokus på gränser, gränsöverskridanden och gränsproblem är ett tema som återkommer när författarna vänder sig till de utmaningar som väntar den goda statsvetenskapen i vår samtid.

Den goda statsvetenskapen i tiden

Av samlingens betoning på att den goda statsvetenskapen alltid bör tillåtas vara levande såväl som levd följer tanken att den goda statsvetenskapen på olika sätt torde vara i tiden, och inte minst ”en del av sin tid” (Agné). Tematiseringen av statsvetenskapen som en levande och rörlig disciplin väcker därför en rad olika följdfrågor som berör på vilka sätt den goda statsvetenskapen verkligen är ”i tiden” och vad i sin tur just vår tid betyder för den goda statsvetenskap vi praktiserar och vill praktisera idag.

En första följdfråga handlar om strävan efter samhällsrelevans. Debatter kring huruvida statsvetenskap är och bör försöka vara ”relevant” i någon bemärkelse (i så fall i vilken bemärkelse, och om den är det idag) är vanliga inslag i statsvetenskapliga självreflektioner. Just det ämnet får dock inte särskilt mycket uppmärksamhet i den här samlingen. Jagers problematisering av konventionella antaganden om exakt hur god statsvetenskaplig forskning kan se ut springer ur grundtanken att statsvetenskaplig forskning skall vara till nytta ”för andra än dem som ägnar sig åt sådana studier”. Men överlag får man intryck av att statsvetenskapens eventuella relevans eller icke-relevans inte uppfattas som en särskilt angelägen fråga. Det verkar snarare vara viktigare att manifestera den besläktade men distinkta frågan om forskningens *autonomi*. Nästan alla författarna inskräpper att god statsvetenskaplig forskning – såväl frågor som svar – bör vara oberoende. Man bör inte gå maktens ärenden, som Jansson, Wendt och Åse inskräpper. I detta ingår att inte ställa samma frågor som makten ställer, och ”följaktligen inte leverera lösningar på maktens legitimitets- och effektivitetsproblem”. Statsvetare är alltid på olika sätt nära sitt studieobjekt, politiken, men de ska just därför vara extra noga med att inte tjäna en viss organisationsform, maktstruktur eller aktör. ”Statsvetare som jobbar för staten är som en medicinare som jobbar för läkemedelsbolagen. Förhåll dig till det” skriver Hellström och Schaffer. ”God statsvetenskap är sin egen målsättning” och statsvetare ska inte ägna sig åt att stödja ”andra mänskliga verksamheter” skriver Agné vidare. Strandbrink slår fast att den goda statsvetenskapen om någonting borde vara ännu mera på sin vakt mot den frestande beredvilligheten ”att leverera just den typ av förenklade, snabba svar som efterfrågas av politik, förvaltning och medier.” Som flera berör handlar tvärtom forskarens uppgift mycket om att stå emot – och kanske rentav att gå emot – det som är norm och makt inom och utom akademien, bland finansiärer, politiker, andra forskare, massmedia och i samhället. Den goda statsvetaren kan på det viset antas vara en ganska obekväms figur.

Varför måste forskningens autonomi proklamerats med sådant eftertryck just nu? Detta är faktiskt värt att fundera på. Förmodligen borde inslagen läsas mot bakgrund

av disciplinens historiska debatter kring t.ex. plikten att vägleda samhället och dess institutioner. Men samtidigt är det svårt att bortse från proklamationernas motbild: den täta väv av beroendeförhållanden som utgör förutsättningen för vår enskilda och gemensamma forskningspraktik idag.

En annan typ av följdfråga som väcks när disciplinens levande karaktär understryks kretsar kring vilka särskilda utmaningar manifestförfattarna identifierar i just vår tid. Det som framför allt förs fram på temat i den här samlingen är hur olika omständigheter i samtiden på olika sätt påverkar och utmanar statsvetenskapen som disciplin. Den goda statsvetenskapen beskrivs som vore den under belägring, och den konventionella statsvetenskapen – det disciplinära skalet som stått i tveeggat förhållande till den goda – som om den i princip hade spelat ut sin roll.

Flera berör den organisatoriska utvecklingen mot vad Strandbrink beskriver som en fordristisk akademi. Att generera kunskap och utbildning enligt produktionslinjelogik undervärderar och underminerar de mera svårkvantifierbara kvalitéerna i god statsvetenskaplig forskning: ”Den fordristiska akademien premierar inte komplexa, preliminära, mångtydiga eller utforskande samhällsvetenskapliga ansatser utan mätbara resultat och konkreta system för kunskapsstillverkning som lätt kan administreras.” I och med detta utmanar den fordristiska utvecklingen en av de främsta kontrollstämplarna för en levande disciplin: öppenhet för disciplinär innovation (jfr Smith 2010). ”Världen och vetenskapen behöver få syn på nya mönster” skriver Jansson, Wendt och Åse. Ett hot mot statsvetenskapens fortsatta möjlighet att tillhandahålla detta heter kortsiktighet: Strandbrink betonar att den fordristiska utvecklingen bortser från den ställtid som innovativ forskning kan behöva. Ytterligare ett hot mot den levande disciplinen heter likformning: för att innovativ forskning såväl som disciplinär innovation ska kunna äga rum är det viktigt att olika ståndpunkter och angreppssätt inte bara återfinns bredvid varandra utan att de också bryts mot varandra, som Agné formulerar det. (Så viktigt är detta att Badersten uppmanar den enskilde forskaren att då och då ”göra en Allison”). I kontrast mot idealen som främjar den dynamiska mångfalden befarar flera av manifestförfattarna att en professionell homogenisering håller på att äga rum. Denna farhåga kopplas bl.a. till formtvång, som i sin tur framförallt konkret identifieras med den engelskspråkiga kollegiebedömda artikelns dominans. Här har vi kanske en del av svaret på varför mångfald fortfarande trots allt måste manifesteras.

Samtidigt kan vissa omständigheter i vår samtid också tvinga oss att tänka om kring centrala aspekter i det vi har kommit att ta som självklara komponenter i den statsvetenskapliga identiteten och praktiken. ”Du skall fråga om det självklara” manar Jansson, Wendt och Åse, och flera av författarna riktar detta mot disciplinen i sig. Hudson och Rönnblom understryker att vi måste fortsätta att ställa grundläggande frågor kring hur sådant som vi tar för givet ingår i kunskapsproduktionen. De efterlyser särskilt vaksamhet kring hur androcentrism, etnocentrism, heteronormativitet och klasmism skapas och upprätthålls såväl inuti vår yrkesutövning som i samhället.

Jagers diskuterar i sitt manifest hur miljöproblemets karaktär kan tvinga statsvetare att tänka om när det gäller även de mest välrepererade disciplinära ”sanningarna”. En av dessa sanningar är den centrala roll som tillskrivits tillbakablickande granskningar som syftar till prediktion. I kontrast mot detta argumenterar Jagers för att en av disci-

plinens största utmaningar och innovationsmöjligheter är att bli en mera ”framåt-blickande” disciplin som kan handskas med frågor om vad som *kan* komma att hända. En sådan ansats skulle bättre svara på komplexiteten i en typ av problem som blir allt mera angelägna (framtida miljöstörningar och deras möjliga inverkan på framtida samhällen) och samtidigt bättre dra nytta av angreppssätt som står till förfogande i andra disciplinområden (såsom scenariometodik).

Enroth vidhåller i sin tur att uppgiften att inte gå maktens ärenden kan vara statsvetenskapens mest allvarliga utmaning idag, och att den dessutom går mycket djupare än vi kanske först vill tillstå. Likt de andra manifesterar också han vikten av mångfald och autonomi i studiet av politik, och understryker att dessa egenskaper är i fortsatt behov av att manifesteras just på grund av att de till en så hög grad inte beskriver vår praktik. Den underliggande orsaken till bristen på mångfald och autonomi ligger djupare rotad än specifika förhållanden till finansärer eller politiker; det ligger i disciplinens utformning och implicita syfte. ”[I] vår iver att främja demokratins idéer och institutioner tenderar den forskning som produceras att generera inte bara kunskap om dessa institutioner och de aktörer som verkar i dem och de idéer som ligger till grund för dem, utan också kunskap i dessa institutioners, aktörers och idéers tjänst.” När vi nu i globaliseringens tidevarv ser en ökande diskrepans mellan våra intellektuella redskap och vår värld efterlyser han därför en verksamhet där vi verkligen förutsättningslöst ägnar oss åt att studera de olika sätt på vilka social ordning skapas och vidmakthålls. Detta är utmanande, betonar Enroth, då det öppnar för studiet av andra fenomen med andra syften, och med andra begreppsliga, metodologiska och kritiska verktyg än vad vi har vant oss vid. Det öppnar för ett studium av politik som ser helt annorlunda ut, och betyder att den statsvetenskap vi känner kan ha ”tjänat ut som självständig akademisk disciplin”.

Slutsatsen om man läser detta specialnummer som ett tidsdokument om vad som är viktigt att manifesteras inom svensk statsvetenskap idag blir således denna: det är statsvetenskapens levande karaktär som man framför allt vill uppenbara när den goda statsvetenskapen håller på att kvävas och den konventionella går i stå. Och när detta blivit sagt är det slutligen värt att också uppmärksamma den övertygelse som trots allt genomsyrar samtliga bidrag i denna samling: det självklara och samtidigt angelägna i att faktiskt fortsätta studera politik. För den övertygelsen leder till frågan om hur vi nu går vidare.

Om man får tro signalerna i denna samling borde studiet av politik även efter en eventuell disciplinär metamorfos också fortsättningsvis betraktas som en i grunden gemensam angelägenhet. Därför väcker tanken om studiet av politik som en levande verksamhet i sin tid till slut en tredje och mycket viktig typ av följdfråga som till stor del hamnar utanför anspråken för dessa manifest. Den handlar om vad *de riktigt brännande frågorna* i just vår tids politik egentligen är. Vilka problem eller fenomen i vår samtid urskiljer professionella politikstuderande som särskilt ”gåtfulla”, fascinerande, angelägna och beforskansvärda – utifrån just de egna utkanterna av ämnet, de specifika perspektiven på vår verksamhet och våra studieobjekt? Den goda statsvetenskapen som utmålas i dessa manifest ger utrymme för en bred front av brokiga svar som drar åt helt olika håll, samtidigt som den också inbjuder till ögonblick av gränsöverskridande dialog. Frågan är bara vad vi vill fylla detta goda samtal med. Vad är det vi

idag – gemensamt och var för sig – specifikt försöker förstå? Det var inte denna tredje följdfråga som angavs i uppgiften att manifesteras den goda statsvetenskapen. Men nu blir man nyfiken på att höra mer.

Litteraturlista

Smith, Martin J., 2010. "Innovation and Dialogue in Contemporary Political Science: Preface", *Political Studies*, 58, s 235 – 237.

Siegelman, L., 2002. "Notes from the (New) Editor", *American Political Science Review* 96(1), s viii – xii.

Walbot, Virginia, 2009. "Are We Training Pit Bulls to Review our Manuscripts?", *Journal of Biology* 8(24).

■ Statsvetenskapen manifesterad 2010

En vetenskapshistorikers betraktelse

RANGNAR NILSSON¹

Svensk statsvetenskap har utifrån en vetenskapshistorikers perspektiv varit ett spännande och dynamiskt fält att följa det senaste decenniet. Under den tiden har jag i ett idé- och lärdomshistoriskt avhandlingsprojekt studerat interna kvalitetsbedömningar inom ämnet under det föregående halvsekle.² Projektet har empiriskt byggt på sakkunnigbedömningar från professorstillsättningar. Dessa utlåtandens omdömen om god och mindre god statsvetenskap har fått ligga till grund för en teckning av statsvetenskapliga forskares syn på den egna forskningen och dess ideal och målsättningar. Beskrivningen har tjänat som ett samhällsvetenskapligt exempel i en studie av hur ämnesspecifika vetenskapsuppfattningar kan se ut och skilja sig åt mellan vetenskapliga områden med skilda villkor och förutsättningar. Målet har varit att belysa samspelet mellan vetenskaplig verksamhet och dess företrädares perspektiv å ena sidan, och externa aktörer, till exempel politiska, och deras förväntningar, förhoppningar och krav å den andra. Skisserna över vetenskapsuppfattningar inom olika discipliner har därför relaterats till en universitets- och forskningspolitisk historik över det svenska 1900-talet.

Att på det viset arbeta med sakkunnigutlåtanden för att spåra ett internt perspektiv på god forskning inom en disciplin är, i jämförelse med de manifest som presenteras här, naturligtvis en omväg. Utlåtandena är inte primärt avsedda att uttrycka någon vare sig privat eller ämnesgemensam vetenskapsuppfattning. De är tillkomna med det primära syftet att rekommendera en forskare till ett akademiskt ämbete. Analyserna i avhandlingen bygger på förutsättningen att de sakkunniga – väletablerade ämnesföreträdare – i sina (offentliga) utlåtanden, oavsett vilka intressen eller mål som ligger bakom deras avgöranden, tvingats formulera sig i termer och resonemang som kan vinna en bred acceptans inom det egna nationella forskarsamfundet. Men projekt som detta, där forskare explicit formulerar sina målsättningar och förhoppningar för den egna verksamheten, är inte så vanliga – om än en dröm för en metaforskare – att

1 Rangnar Nilsson är verksam vid Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion, Göteborgs universitet. E-post: rangnar.nilsson@gu.se

2 Avhandlingen presenterar analyser av beskrivningar av god forskning i sakkunnigutlåtanden från professors-tillsättningar inom statsvetenskap, litteraturforskning och fysikämnen. Materialet är hämtat från lärosätena i Uppsala och Göteborg, och härrör från två perioder, en kring 1960 och en kring 1990. Dessa ämnesvisa och tidsordnade analyser betraktas i relation till varandra, och kontextualiseras genom en forsknings- och universitetspolitisk historieskildring där det akademiska befordringsystemet står i fokus. Se Nilsson (2009). Historieteckningen i det följande bygger när inget annat anges på beskrivningar som redovisas i avhandlingen.

de kan läggas till grund för en ämnesöverskridande vetenskapshistorisk undersökning. Därför har det varit väldigt roligt att få ta del av de statsvetenskapliga manifest som presenteras här. Mot bakgrund av erfarenheten i mitt tidigare projekt, och mitt intresse för statsvetares syn på statsvetenskapen, försöker jag här bidra med en idéhistorisk blick på statsvetenskapen idag, och på de skisser som presenteras över den tänkta – eller önskade – statsvetenskapen imorgon.

Bedömningsgrunder och manifesta positioner

Under tiden som mitt arbete pågått med den svenska statsvetenskapens moderna historia har ämnet naturligtvis fortsatt att utvecklas. Det förefaller som att de allmänt accepterade bedömningsgrunderna genomgått en snabb omvandling under de 10-15 år som följde efter 1995 – då mitt eget forskningsprojekts undersökningsperiod tog slut. Själv ser jag den debatt som kan rekonstrueras ur positioneringar i manifesten som ett resultat av reaktioner på de senaste årens utveckling vad gäller det statsvetenskapliga samfundets bedömningskriterier. Då ligger det nära till hands att se denna förändring såväl som de ståndpunkter och argument som utvecklas i deklARATIONERNA om vad god statsvetenskap kan vara i ljuset av den historia jag själv tidigare tecknat.

Självklart finns det flera gemensamma nämnare mellan de sakkunnigbedömningar jag tidigare studerat och manifesten som presenteras här. I flera manifest talas om vikten av såväl metodologisk som teoretisk stringens och medvetenhet, två aspekter av forskningen som under 1900-talets senare del i olika omgångar vunnit utrymme i äldre tillsättningsutlåtanden. Den förra får till och med en totalt dominerande roll i det äldre sakkunnigmaterialet under hela min undersökningsperiod, medan den senare vinner insteg efter hand som ämnet breddas. Mest påtagligt i både äldre sakkunnigutlåtanden och de här presenterade manifesten är kanske att relationen till makt och yttre påverkan tycks vara särskilt påtaglig inom statsvetenskapen.

Akademier och forskning i samhällets tjänst

De frågor som står i fokus för mina egna vetenskapsstudier kretsar också på olika sätt kring relationen mellan makt och kunskap, och utgår från frågor om hur samhälletpolitiken-makten formar och påverkar vetenskapen-forskningen-kunskapen – och tvärt om. Det är också en fråga som alltså är påtagligt närvarande i de flesta av dessa statsvetenskapliga manifest – sannolikt just för att statsvetenskapen som ämne kretsar just kring makt, institutionaliseringar och sociala organisationsmönster. Det riktar naturligen statsvetares sökljus just på denna typ av relationer. Kanske är förhållandet mellan de politiska och vetenskapliga sfärerna särskilt påtagligt i ett land som Sverige, där universiteten allt sedan reformationen varit en statlig angelägenhet med centraliserat styre. Då, efter reformationen, handlade förstatligandet och centraliseringen av det svenska universitetsväsendet till stor del om att skilja universiteten (precis som statskyrkan) från det påvliga och katolska inflytandet. De högre läroanstalterna i Sverige kom först till för att försörja den romerska kyrkan med utbildade präster. Snart togs de dock i tjänst för att utbilda inte bara kyrkans utan även den världsliga maktens ämbetsmän. Därmed var de svenska universiteten underordnade ett explicit krav på

samhällsnyttig verksamhet – sin starka fria ställning till trots, med skrämmigt kollegialt styre och inslag av såväl ekonomiskt oberoende som egen jurisdiktion. De ekonomiska och juridiska friheterna för akademien avskaffades dock successivt, och under 1900-talet har tanken på ett samhällskontrakt för vetenskapen befasts – i Sverige såväl som övriga västvärlden. Universiteten har – ur samhällets perspektiv – att organisera utbildning och forskning för att täcka samhällets behov av kompetens och kunskap. Att de dessutom traditionellt har drivits i statlig regi gör frågan om statsvetenskapens roll både prekär och konkret påtaglig – vilket alltså sätter spår i ämnets självspengingar.

Tanken på ett samhällsnyttigt system för forskning och högre utbildning blev allt mer explicit i de politiska ambitionerna omkring 1900-talets mitt. Då hade forskningens ställning vid de gamla utbildningsanstalterna under de senaste decennierna befasts genom att införlivas i det samhällsnyttiga tänkandet – där ny kunskap började ses som en central drivkraft för utvecklingen av samhället. Innan dess hade en dragkamp ägt rum mellan universitetsföreträdare som ville föra in forskningsuppgiften i universitetsregleringen, och lagstiftarna som fortsatt velat poängtera undervisningsuppgiften och universitetstjänstemännens roll som lärare. Men under 1940- och 1950-talen tog både en målmedveten forskningspolitik och en målmedveten utbildningspolitik form. Dessa ambitioner påverkade de vetenskapliga institutionernas uppdrag och verksamhet genom förändrade villkor. Forskningsrådsorganisationen byggdes upp, liksom det moderna massuniversitetet med växande skaror av såväl studenter som forskare och lärare. Båda dessa element är tydliga uttryck för politiska ambitioner att sätta universitetens verksamhet mer direkt i samhällets tjänst. Forskningsråden skulle rikta forskarnas intresse mot områden av särskild vikt för samhället, och den allt högre utbildningsnivån hos befolkningen skulle öka välfärden. Om än forskare från olika håll haft synpunkter på och invändningar mot båda dessa processer, har universitetsvärlden i allt väsentligt fogat sig i att få en mer styrd och väldefinierad roll.

Svensk statsvetenskap under 1900-talet

Var finner då en vetenskapshistoriker statsvetenskapen i allt detta? I Sverige har ämnet en imponerande lång historia. I Uppsala inrättades redan på 1600-talet den skytteanska professuren i vältalighet och politik – avsedd för utbildning av statliga ämbetsmän och diplomater. Under 1800-talet fick verksamheten i Uppsala på allvar en inriktning som idag kan kännas igen som statsvetenskaplig, och kring 1900 etablerades ämnet såväl i Lund, som vid högskolorna i Göteborg och Stockholm (Odén 1991: 63, 67ff). Det innebar att fasta lärartjänster inrättades i form av professorer, där innehavarna avsågs att bedriva undervisning inom ämnet, men alltså vid den här tiden i allt högre grad också ägnade sig åt forskning. Lärostolsinnehavarna stod i princip på egen hand för verksamheten inom sitt ämne, och dominerade således disciplinens inriktning och utveckling. Fokus inom den svenska statsvetenskapen vid början av 1900-talet låg på studier i svensk författningshistoria, som gick tillbaka till 1809 års författning. Man försökte förklara, analysera och beskriva den konstitutionella grunden för olika enskilda företeelser, och arbetade i hög grad med historiska perspektiv och metoder. Ur ett maktintresserat perspektiv torde denna typ av studier ha haft en

legitimerande potential, och många av ämnets företrädare vid den här tiden företrädde också konservativa värderingar i eget politiskt engagemang. Under 1900-talets första hälft förändrades så det politiska landskapet i Sverige, framför allt i och med parlamentarismens genombrott, och projektet att bygga upp ett välfärdssamhälle tog fart. Denna förändrade situation erbjöd förstås en mängd nya möjligheter. Forskare inom ämnet började intressera sig för nya politiska nivåer, nya frågor och nya statliga ansvarsområden – och ämnets företrädare försvarade också i ökad grad liberala perspektiv.

Den externt betingade förändringen av ämnets innehåll ställde nya krav på disciplinen och dess forskare. Precis som i ljuset av de senaste årens förskjutningar och förändringar, tog snart diskussioner och debatter – och strider – fart även vid 1900-talets mitt. Nya statsvetenskapliga intresseinriktningar fick egna ämnesrepresentanter vid olika lärosäten. Det var sannolikt avgörande för deras utveckling och livskraft på grund av lärostolsinnehavarnas inflytande över den lokala verksamheten. Vid seklets mitt var professorerna fortfarande helt avgörande för ämnesutvecklingen, en kvarleva från det gamla elituniversitetets enväldiga befattningshavare. De kunde därför ställa upp och driva reformambitioner innan institutionernas tillväxt och arbetsplatsdemokratiseringen några decennier senare satt snävare gränser för deras inflytande. Samtidigt hade de den växande universitetssektorns tillskott av resurser att backa upp sina strävanden med. De företrädare för statsvetenskapen som tillsattes kring seklets mitt med ambitioner och visioner för ämnets framtid hade alltså ett betydande utrymme att påverka och driva ämnets utveckling i den riktning de själva föredrog.

Resultatet av omvandlingen i mitten av 1900-talet blev att den svenska statskunskapen breddades. Jämte de historiska och ideologiintresserade inriktningarna växte en ny typ av samtidsinriktade studier sig starka. De fokuserade olika aspekter av det aktuella politiska livet och den pågående samhällsutvecklingen. En faktor som gjorde denna breddning möjlig var naturligtvis universitetens och ämnets ökade utrymme. Kring och efter 1950 etablerades allt fler av de moderna samhällsvetenskaperna vid svenska universitet, i en satsning avsedd att ge stöd, både i form av ämbetsmannautbildning och av kunskapsutveckling, till moderniseringen av det svenska samhället. Samtidigt växte universiteten som helhet på alla nivåer och inom de flesta ämnen när allt större studentkullar skulle utbildas. Med tiden inrättades fler lärosäten, som fick egen statsvetenskaplig representation. En ny typ av forskningsinstitutioner byggdes upp inom samhällsvetenskaperna. Fler tjänster kom till även lokalt, och de tidigare så dominerande professorerna fick konkurrens om inflytandet över verksamheten. Därför kunde snart flera olika inriktningar drivas inom varje ämne vid samma lärosäte, och det fanns utrymme även för de gamla historiskt orienterade inriktningarna när nya samtidsfokuserade forskningsområden kom till.

En faktor som hade en stor betydelse för genombrottet för samtidsorienterad statskunskap var att nya sätt att angripa de aktuella forskningsproblemen lanserades. Intresset för nya fenomen, frågor och problem hade som nämnts ovan väckts i relation till samhällsutvecklingen under första halvan av 1900-talet. Då erbjöd dock inte den gamla humanistiskt baserade metodarsenalen tillräckligt effektiva och fruktbara sätt att hantera dem för att de skulle vinna en bred anslutning. Detta avhjälpes mot mitten av seklet, när nya arbetssätt införlivades i verksamheten. Till stora delar byggde de

metodologiska omvandlingarna på inlån från USA, där samhällsforskningen hade en annan inriktning än den som från början växt fram i Sverige. Denna samhällsforskning var baserad på empiriska och kvantitativa angreppssätt, som kunde bäras upp av metodologiska och så småningom tekniska innovationer. De underlättade hanteringen och analysen av stora empiriska material, vilket tillgängliggjorde nya studieobjekt i stor skala. I och med institutionsuppbyggnaden och det ökade antalet forskare inom ämnet kunde de nya typerna av undersökningar dessutom hanteras i större samarbetsprojekt. Utifrån de ämnesinternas värderingar av god statsvetenskaplig forskning, tycks denna process att föra in nya typer av metoder ha fått ett enormt genomslag.

Under hela det resterande 1900-talet fokuseras metodologiska frågor, hänsyn och val i inomvetenskapliga bedömningar av statsvetares insatser. Kanske har det att göra med att ämnets modernisering och samtidsorientering i hög grad kommit att bäras upp av en sådan metodrevolution. I relation till utvecklingen inom andra discipliner kan man inte undgå att notera att den statsvetenskapliga forskningens relation till externa värden inte vinner något genomslag alls. I ljuset av en ökad samtidsorientering hade det inte varit konstigt om forskningsresultatets värde för externa aktörer också kunde märkas i ämnesföreträdarnas värderande resonemang. Att så inte är fallet kan ha att göra med statsvetares särskilt problematiska relation till sitt forskningsobjekt, och alltså hänga ihop med den problematiska relationen mellan maktens kunskap och kunskapen om makt.

För den svenska statsvetenskapens del kännetecknades alltså 1900-talets mitt av turbulens, tillväxt och en innehållslig perspektivförskjutning, som alltså tycks ha satt spår långt fram i ämnets 1900-talshistoria. Naturligtvis fortsatte utvecklingen, tillväxten tilltog genom hela 1960-talet, och beredde utrymme för ytterligare nya typer av frågeställningar och problem; nya politiska nivåer och organisationer kom under lupp. Massmediala strukturer och effekter studerades, och internationella politiska förhållanden väckte allt fler statsvetenskapliga forskares engagemang, både genom de allt mer utvecklade internationella organisationerna och samarbetena och genom omstruktureringar som avkolonisering och det kalla krigets vågrörelser. Gemensamt för de nya strömningarna var att de historiska perspektiven förlorade sin tidigare dominans, och ofta reducerades till bakgrundsbeskrivningar till problem eller frågor som var aktuella i samtiden. Istället för att statsvetarna i allmänhet sökte rötter och förklaringar i historien, fick med tiden en ny faktor, teoretiska perspektiv, ett ökat utrymme i den statsvetenskapliga diskussionen. Ett framväxande intresse för teoretiska aspekter i de inomvetenskapliga bedömningarna av forskningskvaliteten speglas också i de äldre sakkunnigbedömningarna. I de här formulerade manifesten har den teoretiska nivån en lika självklar hemortsrätt som de metodologiska kraven. Detta teoriernas segertåg sedan 1960-talet kan förstås mot bakgrund av den ökade diversifieringen. När ett bredare spektrum av vetenskapliga perspektiv ryms inom ett fält borde forskningens teoretiska perspektiv bli synligare än när forskningsintressena är mer homogena.

Forskningsmetodernas centrala betydelse för statsvetarnas akademiska självbild tycks som nämnts ovan ha stått sig, såväl utifrån manifesten som utifrån de äldre sakkunnigbedömningarna. Det ger ett intryck av en starkt professionaliserad forskaridentitet, knuten till det vetenskapliga hantverket och en ämnesgemenskap i detta.

Denna bild accentueras i de äldre utlåtandenas kvalitetsomdömen av att även till exempel forskningsresultat värderas utifrån strikt inomvetenskapliga måttstockar. Inga explicita hänsyn kan skönjas till externa aktörers intresse eller värderingar, och inte heller till bedömarnas värdering av frågor och material. Den statsvetenskapliga gemenskapen är i lägre grad än till exempel fysikernas kopplad till den egna verksamhetens värde för omvärlden, och i lägre grad än litteraturforskarnas baserad på engagemanget i forskningsobjekten. En sådan strikt professionalisering, där hänsyn till avnämare eller andra externa aktörer inte får utrymme i de inomvetenskapliga värderingsgrunderna, bör alltså ses i ljuset av att statsvetenskapens studieobjekt är just politiska aktörer och maktstrukturer. Det gör gränserna mellan den egna verksamheten och olika externa intressenter akut och påtagligt viktiga att upprätthålla för disciplinens företrädare – något som alltså också kommer till synes i flera av de statsvetenskapliga manifesten.

Manifesterad (stats-) vetenskap

En utomstående metaforskarens första iakttagelse när det gäller manifesten är att de till stor del kretsar kring ganska allmängiltiga vetenskapliga (kanske framför allt humanistiska och samhällsvetenskapliga) värden och ideal, och i relativt liten utsträckning skiljer ut statsvetenskapen från övriga kunskapsmodeller eller -projekt. I flera manifest framkommer en bild av ett vetenskapligt etos, en forskarattityd, som torde platsa inom vilket forskningsfält som helst. Flera författare poängterar att den goda statsvetenskapen kännetecknas av ärlighet, ödmjukhet, generositet, respekt, ansvar och engagemang – egenskaper som rimligen bör förstås som hemmahörande hos den goda statsvetaren. De appellerar direkt till forskarens moral, men kan som sagt knappast betraktas som särdeles ämnesspecifika. Till dessa personliga egenskaper knyts i flera fall ett krav på öppenhet och mångfald, ofta motiverat med forskningens alltid oavslutade natur. Det innebär att statsvetenskapen (eller kanske forskning över huvud taget) inte kan komma fram till slutgiltiga och definitiva lösningar på forskningsproblemen. Det är intressant att notera att utifrån sakkunnigbedömningar var denna syn inte allmänt omfattad vid förra seklets mitt. Det är ett perspektiv som inom både statsvetenskapen och andra fält har vuxit fram under 1900-talets andra hälft. Det kan, precis som teoriintressets genomslag, förstås som en effekt av tillväxt och ökad mångfald inom ämnet, och en därmed ökad variation av frågor, problem och angreppssätt.

Ända sedan 1960-talet framstår vidare intersubjektiviteten som det som vunnit genomslag som forskningsverksamhetens fasta grund. Så länge kunskapsprocessen kan följas och därmed förstås, kritiseras, upprepas eller förbättras, så länge forskaren öppet motiverar och redovisar sina ställningstaganden och val, kan insatsen betraktas som legitim. Många av de hänvisningar som finns i manifesten till öppenhet, till teorimässig och metodologisk medvetenhet såväl som variation kan ses i ljuset av denna legitimeringsgrund för kunskapsproduktion i en mångfacetterad verklighet och i en verksamhet med flera möjliga ingångar.

Det görs många kopplingar till denna ofta framhävda öppenhet och mångfald i manifesten för en god statsvetenskap. Flera manifest försvarar möjligheterna till kreati-

vitet genom en öppenhet för nytänkande i den goda statsvetenskapen. Här noteras att sant eller radikalt nyskapande forskning kräver mod, både att göra nytt och att våga riskera att göra fel. Då blir också den ofta återkommande ståndpunkten att statsvetenskapen saknar ett fast innehåll eller objekt central – flera manifest slår fast att statsvetenskapens objekt är det som statsvetare sinsemellan (eller ibland även enskilt) intresserar sig för på ett statsvetenskapligt sätt. På samma vis skulle företrädare för många andra discipliner försvara sina anspråk på tidigare oplöjda fält, oprövade verktyg eller otänkta perspektiv. Det handlar om att hålla gränserna öppna, och världen och verkligheten där utanför tillgänglig. Den enda gräns som i någon mån försvaras är den som berördes ovan – gränsen mellan forskningen och användningen av producerad kunskap om maktstrukturer, om modeller för social organisering eller hypoteser om hur politisk ordning upprätthålls. De mest brännande frågorna som lyser igenom i dessa manifest är, återigen, de om kunskapens makt och maktens kunskap. Flera manifestförfattare diskuterar hur den goda (stats-) vetenskapen har att förhålla sig till detta. Då hänvisas ofta direkt eller indirekt till det ovan föreslagna motivet – att statsvetenskapens fält just är kunskap om maktordningar och social organisation. Det gör frågan om kunskapens användbarhet särskilt känslig och uppenbar. Men det gör det också särskilt intressant att notera att svaren på hur den ska hanteras varierar, alltifrån vad som nästan liknar beröringsskräck till förespråkande av ett ansvarsfullt engagemang i hur man kan bidra till att förbättra samhället. Den gemensamma nämnanen i dessa vitt skilda perspektiv är kraven på en öppen och ärlig självreflektion.

Detta krav på eller ideal om en genomgripande, uppriktig och öppet redovisad självreflektion är det närmaste ett fast innehåll som kommer till synes i dessa statsvetenskapens manifest – och inte heller det kan betraktas som särdeles unikt för något enskilt ämne eller fält. Men kanske är det detta som är den moderna samhällsvetenskapliga (och humanistiska) kärnan – förmågan till kritik, självkritik och reflektion, viljan att ständigt pröva och ompröva sina utgångspunkter, teser och ställningstaganden. Gränser inom och mellan ämnen bör överskridas, forskaren har att i jakten på en förbättrad och fördjupad insikt ständigt ompröva sina kategorier och granska deras instängande och tillstängande potential. Resultaten bör inte försvaras från nya sanningar eller förslag utan alternativen måste tillåtas belysa varandra i en aldrig tystnande dialog där jämlikhet råder i alla avseenden utom argumentens och resonemangens kraft att övertyga. Det är ett manifest för forskning om människor och deras samhällen (eller för forskning över huvud taget) som det kan bli svårt att hitta någon som vill argumentera emot idag. Så frågan är om de verkliga aktuella motsättningarna finns bland dessa punkter, om det verkligen är på en arena inskriven mellan dessa ideal som kampen om den framtida samhällsforskningen står. Man kan förstås invända att även om många skulle ställa upp på idealen är det tveksamt om vetenskapen och forskningen särskilt ofta lever upp till dem – och att det är just det som är det egentliga problemet.

Makten över vetenskapen och dess incitamentsstrukturer

För mig som utomstående läsare, med bas i mina metavetenskapliga intressen, vill jag ändå lyfta fram en ytterligare punkt som skymtar fram nästan som i förbigående i flera

av manifesten. I såväl flera av dessa manifest som i min egen tidigare undersökning, konstateras att en förändrad publiceringsregim vunnit fäste inom statsvetenskapen. Idag är denna regim på väg att implementeras med kraft över hela det akademiska samfundet, genom att backas upp av en ny finansieringsstruktur, och således av den officiella politiska maktapparaten. Kanske står den dagsaktuella kampen om den goda forskningens villkor inte inom disciplinerna och deras innehållsliga utveckling lika mycket som i de pågående tendenserna till likriktning och homogenisering av dessa till synes sekundära aspekter. Och kanske är det därför denna fråga förefaller just mig så intrikat i min läsning av dessa statsvetenskapliga programförklaringar.

Fortfarande omkring 1990 är en stor del av de statsvetenskapliga insatser som bedöms i sakkunnigutlåtanden skrivna i form av monografier, och ganska ofta på svenska. De bedöms knappast i termer av sin tillgänglighet för en bredare publik (till skillnad från litteraturforskarens arbeten) men en forskare som inte lyckats samla sig till ett vetenskapligt kraftprov i form av en ordentlig bok riskerar att få sin kapacitet ifrågasatt. Ganska snart efter 1995 tycks något hända i det svenska statsvetenskapliga samfundet, och det förefaller gå väldigt fort. Sakkunnigbedömningar vid tjänstetillsättningar fokuserar allt mer på internationellt publicerade artiklar, och alla andra typer av meriter hamnar i bakvattnet. I flera av manifesten kommer en viss motrörelse mot denna utveckling till synes. De lyfter fram behovet mångfald och variation inte bara vad gäller innehåll, perspektiv och metoder. Kravet på alternativ utsträcks även till uttrycksformer och kommunikation av forskning, i form av process eller resultat. Denna ensidiga fokusering på en publiceringsform anges hota att också likriktat innehållsliga element – ibland i direkt polemik mot ämnesföreträdare som välkomnar utvecklingen mot en professionaliserad och kanske mognad samhällsforskning under statsvetenskapens banér. Frågor, problem, perspektiv och resonemang som inte enkelt eller uppenbart nog låter sig presenteras och redovisas i denna form riskerar att förlora forskarnas engagemang, och utestängas ur det statsvetenskapliga projektet – till men för den engagerade, levda och ansvarsställande goda statsvetenskapen. En fråga som dock inte tas upp är den om vilka strukturer som påverkar eller driver en sådan utveckling. I ett av manifesten noteras att denna tendens till ensidighet i publikationsmönstren går hand i hand med andra kvantifieringstendenser på det akademiska området. De anges också i slutändan syfta till att underlätta administrationen, men att det rimligtvis också innefattar en underlättad styrning av verksamheten berörs inte. Frågan om makten i relation denna förändring är för en utomstående betraktare märkligt frånvarande i manifesten – som ju annars lyfter fram förhållandet mellan politisk makt och (statsvetenskaplig) kunskap ur en lång rad perspektiv.

Denna förändring eller förskjutning är alltså på väg att spridas över alla de vetenskapliga fält där den inte redan fått genomslag. Försvaren, som de statsvetare som välkomnar den som ett tecken på vetenskaplig mognad, anför vetenskapliga motiv till att förändra mönstren för forskningsrapportering. Men de invändningar som redovisas till exempel i några av manifesten här bygger också på vetenskapliga hänsyn. Här skulle finnas utrymme för en intressant debatt inom alla fält som berörs, och vilket läger som skulle gå vinnande ur en strid – där bara argumentens och resonemangens övertygande kraft räknas – kan inte avgöras på förhand. Däremot är det alldeles uppenbart att de senaste årens forskningspolitiska ambitioner driver försvarens intres-

sen. Från politiska makthavares håll konstrueras incitamentsstrukturer som inte bara förstärker, utan i det närmaste tvingar fram en förändrad och väldigt enkelspårig publiceringsstrategi. Inom många fält, så även i dessa manifest, varnas för inlåsnings effekter som hotar kreativ utveckling och utestängningseffekter där frågor som inte ryms i de engelskspråkiga artiklarna upphör att behandlas. Frågan om denna forskningspolitik utgår från vetenskapliga motiv, eller om den (också) bygger på andra politiska hänsyn behandlas inte. Inte ens när kvantifieringsivern beskrivs som en ambition i administrationens tjänst problematiseras förhållandet mellan de nya incitamentsstrukturerna och deras inneboende målsättningar av mer renodlad politisk natur. Ingenstans berörs frågan om i vilken grad dessa mål, som rimligtvis finns i en process som drivs med sådan pondus från positioner utanför forskningens rāmärken, står i motsättning till inomvetenskapliga hänsyn om variationsrikedom, frihet och öppenhet. Därmed erbjuder statsvetenskapens representanter i dessa deklamationer inte heller några ledtrådar till hur den goda statsvetaren, med öppen tolerans och strävan efter mångfald, med sin självreflektion och sitt kritiska sinnelag, i så fall bör förhålla sig till dem.

Litteraturförteckning

- Nilsson, Rangnar, 2009. *God vetenskap – hur forskares vetenskapsuppfattningar uttryckta i sakkunnigutlåtanden förändras i tre skilda discipliner*. Akademisk avhandling. Göteborgs universitet.
- Odén, Birgitta, 1991. *Forskarutbildningens förändringar 1890-1975: Historia, statskunskap, kulturgeografi, ekonomisk historia*. Lund: Lund University Press.

Statsvetenskapliga förbundet

FÖRBUNDSREDAKTÖR: MAGNUS ERLANDSSON

Förbundsredaktören har ordet

När detta skrivs ligger det statsvetenskapliga förbundets årsmöte och 40-årsjubileum i Göteborg bakom oss – och jag behöver inte leta länge för att finna ordet som sammanfattar min bedömning efter de intensiva, givande, värliggade och trevliga förbundsdagarna: succé. Korta rapporter från de flesta arbetsgrupper finner ni sist i detta nummers förbundssidor. Men först en föreläsning, signerad Sverker Gustavsson.

MAGNUS ERLANDSSON

Akademisk liberalism

Vi som är församlade här i dag¹ tror jag associerar till ungefär detsamma, när vi hör ordet liberalism. Närmare bestämt går våra tankar i två olika riktningar. Dels avser vi med ordet något som vi förknippar med franska revolutionen och dess återverkningar. Dels syftar vi på något som vi på motsvarande sätt förbinder med den industriella revolutionen och dess konsekvenser. Poängen är att ordet inte bara betecknar yttrandefrihet, föreningsfrihet

och allmän rösträtt utan också marknadshushållning och frihandel.

Historiskt har denna kombinerat politiska och ekonomiska frihetslära understött inte bara demokratin och rättsstaten utan även kapitalismen. Den gemensamma nämnaren är att friheten inte bara antas vara sitt eget ändamål utan även förutsätts främja ett bättre resursutnyttjande. Allt vad vi företar oss blir i alla avseenden bättre, tänker sig en liberalt sinnad människa, om politiska och ekonomiska aktörer fritt tar ställning till vad de vill tro, var de vill bo, vem de vill gifta sig med, vad de

-
1. Som framgår av formen är detta en föreläsning. Jag höll den när Föreningen för filosofi och specialvetenskap firade sitt sjuttiofemårsjubileum i Uppsala den 16 oktober 2010. Texten ansluter nära till mina uppsatser "Forskningens frihet efter det kalla kriget" i C. Öhman, red., *Uppsala universitet inför 2000-talet* (Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 1997), "Varför inte lägga ned universiteten?" i S. Dahl, red., *Kunskap så det ricker?* (Stockholm: SACO, 1997), "Politisk och ekonomisk liberalism" i T. Brunius, red., *Forskning över gränserna* (Uppsala: Wikströms, 2010) och "Engagemang och vetenskap" i M. Hald, red., *Över gränserna* (Uppsala: Centrum för miljö- och utvecklingsstudier, 2010). Inspirerande böcker av uppsalakollegor, som utvecklar samma grundtanke, är S. Björklund, *En författning för disputationen* (Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 1996), Y. Hasselberg, *Vem vill leva i kunskapsambüllet?* (Hedemora: Gidlunds, 2009) och B. Sundqvist, *Svenska universitet – lärdomsborgar eller politiska instrument?* (Hedemora: Gidlunds, 2010).

Har du synpunkter på förbundssidan eller vill lämna bidrag är du välkommen att kontakta förbundsredaktören via e-post Magnus.Erlandsson@score.su.se eller telefon: 0708-954500.

---

vill arbeta med samt, sist men inte minst, vad de vill köpa och sälja.

En historiskt inbyggd spänning

Litteraturen om den moderna liberalismen handlar om den spänning, som råder mellan strävan till marknadshushållning och frihandel å ena sidan och strävan till politisk frihet i form av yttrandefrihet, föreningsfrihet och allmän rösträtt å den andra. Logiskt är dessa båda strävanden svårförenliga. Historiskt har inte minst vi svenskar under lång tid förmått praktisera båda tankarna samtidigt under de samlade rubrikerna välfärdsstat, blandekonomi, socialliberalism och socialdemokrati. Denna inbyggda spänning är vad Svante Nycander behandlar i sin beundransvärda bok *Liberalismens idéhistoria* från 2009.

Den ekonomiska liberalismen kräver oföränderliga spelregler, samtidigt som den politiska liberalismen vill hålla öppet för att spelreglerna skall kunna ändras utifrån vad medborgarna uttrycker i allmänna val. Konflikten mellan dessa båda motstridiga krav har skärpts efter 1989, hävdar jag i en uppsats som jag nyligen har publicerat. När motsättningen mellan öst och väst inte längre dominerar blir den inbyggda motsättningen tydligare än den var under det kalla kriget. Frukten för Sovjetunionen och ett tredje världskrig tenderade under den perioden att över-skugga vad som både före och efter denna period framstår som huvudproblemet.

Västlänternas vacklande hållning gentemot dagens Kina belyser förändringen. Som politiska liberaler är många västliga bedömare starkt avståndstagande. Som ekonomiska liberaler ser åtskilliga västliga betraktare något för framtiden löftesrikt i frånvaron av fackföreningar och grävande journalistik. Kina är på en gång en politisk diktatur och en kapitalistisk vinstmaskin

av aldrig tidigare skådat slag. Om vi lät våra samhällen anpassas i kinesisk riktning, säger många amerikanska och europeiska iakttagare, skulle vi effektivare kunna konkurrera med den nya supermakten. Det är en lockande tanke, som inger varje renlärigt politisk liberal starka betänkligheter.

Så mycket om det allmänna och övergripande. Min uppgift här i dag är att beskriva något mer avgränsat, nämligen den dubbla frihetslärans tillämpning på styrningen av våra universitet.

Också när gäller vad jag vill kalla akademisk liberalism har det under de senaste trettio åren framträtt en ny och mer påtaglig spänning mellan politisk och ekonomisk frihet. Bakgrunden är den omsvängning, som ägde rum kring 1980, när Margaret Thatcher blev premiärminister i England och Ronald Reagan valdes till president i Förenta staterna. Då etablerades en skarpare formulering av den ekonomiska liberalismen. Det skedde under namnet nyliberalism. Denna lära var inte alls ”ny” utan innebar tvärtom en återgång till ett sätt att resonera, som hade utmärkt den så kallade manchesterliberalismen under 1800-talet. Men som alltid numera var spinndoktorerna framme och sköt in prefixet ”ny-” för att göra idén mer attraktiv från synpunkten effektiv opinionsbildning.

Poängen, allmänt talat, med denna ”nya” liberalism var att den politiska aspekten började tolkas som problematisk från synpunkten av den ekonomiska. Den allmänna rösträtten ledde till en för marknaderna skadlig politik – det var tesen – och föreningsfriheten ledde till fackliga sammanslutningar, som kunde utnyttja yttrandefriheten för att störa marknadernas naturliga funktionssätt. Under de trettio första åren efter andra världskriget hade facklig organisering tolkats som positivt stabiliserande och den folkvilja som

gjorde sig gällande på grundval av allmän och lika rösträtt som något socialt och kulturellt välsignelsebringande. Förekomsten av partier och fackliga organisationer började nu i stället uppfattas som problemet snarare än lösningen på den samhälls-ekonomiska effektivitetens problem.

Nyliberalismens tre uppenbarelseformer

Såväl anhängare som motståndare använder i dag beteckningen nyliberalism för att beteckna denna samtidshistoriska strömkantring. Dess grundläggande idé är skepsis gentemot idén om att den politiska liberalismen – eller om vi så vill demokratin – förmår styra näringsliv och samhälle på ett sätt som är till fördel för medborgarna.

Misstron mot den politiska liberalismen tar sig tre olika uttryck. Nyliberalismens första uppenbarelseform har spetsen riktad mot keynesianismen. Idén är att lägga proportionsvis större vikt vid penningmängden och penningvärdet än vid resursutnyttjandet och arbetslösheten i den makroekonomiska politiken. Därigenom föreställer man sig att både inflation och arbetslöshet på längre sikt effektivare kan hållas tillbaka. Poängen är att verkkningsgraden av den politiska liberalismen därigenom blir mindre.

Nyliberalismens andra uppenbarelseform har som grundtanke en strävan att styra den offentliga förvaltningen som om den bestod av en samling företag, vilka konkurrerar på marknader och som därför var för sig bör vara så kostnadseffektiva som möjligt. Staten bör inte hävda och finansiera sociala rättigheter som en del av invånarnas medborgarskap med ty åtföljande upptagenhet av rättssäkerhet och ansvarskedjor. Uppgiften bör i stället vara att sälja tjänster som medborgarna efterfrågar i sin egenskap av kunder. Så mycket

som går av statens verksamhet bör antingen överföras till det privata näringslivet eller drivas inom den offentliga sektorn som om det rörde sig om reguljär affärsverksamhet. Internationellt går denna strävan till privatisering och intern uppluckring av välfärdsstaten under beteckningen ”new public management” eller ”NPM”, som det heter i den statsvetenskapliga expertjargongen.

Inom ramen för nyliberalismens tredje uppenbarelseform, slutligen, anses den politiska liberalismen böra begränsas genom vidgat tolkningsutrymme för domstolar och myndigheter. Den folkvilja, som kommer till uttryck på grundval av den allmänna rösträtten, anses böra avhända sig bestämmanderätten över strategiska delar av statsmakten. Centralbanker och regleringsmyndigheter bör inrättas på ett sådant sätt, att beslutsfattandet i största möjliga utsträckning befinner sig utom räckhåll för valrörelser och allmän opinion.

Det som är aktuellt för universiteten är ett utflöde av nyliberalismens andra uppenbarelseform – idén om att offentlig förvaltning kan göras effektivare genom att efterlikna vad som gäller inom privata företag. Det karaktäristiska blir då köp och försäljning av tjänster inom ramen för ett system med chefer som hierarkiskt bestämmer. Det centrala är inte den kollegiala kvalitetsbedömningen utan att rektorerna och deras underlydande på eget chefsansvar kan leda och fördela arbetet på det sätt som generellt utmärker företag och myndigheter.

En konsultfirma erbjuder sina tjänster

Vad denna alternativa uppfattning betyder för universiteten fick jag personligen hastigt och en smula chockartat klart för mig, då jag i slutet av 1980-talet som nyut-

nämnd statssekreterare i utbildningsdepartementet först kom i kontakt med problemet. Redan andra dagen på jobbet i slutet av januari 1986 ringde mig chefen för ett stort konsultföretag i Stockholm. Vederbörande erbjöd sig att hjälpa mig att lägga upp en plan för en genomgripande omläggning av politiken rörande forskning och högre utbildning. ”Vad Du behöver är ett program till förnyelse av Din del av den offentliga sektorn”, minns jag att han sade. Problemet var, menade han, den starka arbetsrätten och att universiteten på grund av anslagsstrukturen och reglerna om kollegialt beslutsfattande inte kunde styras av vare sig regeringen, av sina styrelser eller av marknaden. ”Vad som behövs är att Du en gång för alla lyckas knäcka det akademiska självstyret.” Detta stöds av en särskild arbetsrätt, fortsatte han, som gör att universitetslärarna kan råda över sin arbetstid. Till följd av en finfördelad anslagsstruktur, som gör att resurser inte kan flyttas hur som helst inom lärosätena, har de härigenom en makt, som skiljer sig från den som gäller inom arbetslivet i övrigt. Universiteten kan rentav sägas vara löntagarstyrda, sade han, vilket var det verkligt allvarliga efter vad sagesmannen underförstått antog. Huvudmotståndarna för NPM är professioner präglade av yrkesmedvetande och en hög grad av facklig organisering.

Två saker frapperade mig. Det ena var att vederbörande var så väl insatt i administrativa och ekonomiska frågor på lokal nivå inom universiteten. Det andra var att han tog för givet en så stark värdegemenskap, ”oss förnyare emellan”, att han så oförblommerat vågade avhandla saken per telefon. Jag hade aldrig tidigare hört talas om vederbörande företag, vars affärsidé det tydligen var att på detta sätt bidra till den önskade nyliberala omgestaltningen av den offentliga sektorn.

Akademisk liberalism uppskattas inte av finansdepartementet

Det blev förstås inget av med att konsultvägen ta över utbildningsdepartementet. Emellertid var det inte slut med detta. Efter ytterligare några dagar mötte jag motsvarande synpunkter från finansdepartementets budgetavdelning. Ännu i dag vet jag inte om den senare hänvändelsen var samordnad med uppvaktningen från konsultfirman. Men det kan göra detsamma. Det intressanta är att budskapet överensstämde.

Universitetslärare borde inte anställas för mer än tre år i taget och de borde frångå rätten till arbetstid på eget ansvar. Så tänkte sig finansdepartementets tjänstemän en avgörande reform. Likaså borde vi söka bli av med systemet med kollegialt organiserade fakultetsnämnder och institutionsstyrelser. Snabbt och resolut borde regeringen förvandla universitet och högskolor till entydigt styrda myndigheter av motsvarande slag som inom övrig offentlig förvaltning.

Ett samlat anslag till varje universitet borde vara formeln, hade chefen för konsultfirman sagt. Detta kunde sedan successivt reduceras i takt med att regering och riksdag ställde ökade krav på egenintjänning. Samma tanke kom nu från budgetfolket. All makt borde samlas i universitetsledningarnas händer och det borde inte förekomma något självstyre på lägre nivåer. Högstyrelser, rektorer och förvaltningschefer borde själva få bestämma över användningen av statsmedel och uppdragsinkomster inom varje lärosäte.

Inga beslutsorgan på lägre nivåer borde förekomma. Universitetslärare borde inte ha en starkare utan en svagare arbetsrätt än andra löntagare. Dessutom borde de anställas efter universitetsledningens uppfattning om lämplighet och inte enligt någon autonomt och kollegialt bedömd

kompetens. Denna senare idé var det nämligen, sade både konsultfirman och budgetavdelningen, som medförde bristen på flexibilitet och förmåga att orientera sig med hänsyn till kraven från det omgivande samhället och näringslivet.

Att man på den opolitiska tjänstemannanivån i finansdepartementet tänkte i dessa banor var för mig mer oroande än budskapet från konsultfirman. Åsikterna hos Ingvar Carlsson, Lennart Bodström och Bengt Göransson trodde jag mig känna förhållandevis väl, eftersom jag nyligen hade talat med dem i samband med att jag utnämndes. Jag hade ingen anledning att tro annat än att de visste vad de ville och att de visste var de hade mig. Hur kunde det då komma sig, att opolitiska tjänstemän på budgetavdelningen helt skamlöst försökte dra politiken i rakt motsatt riktning i förhållande till vad jag trodde var meningen med att göra mig till statssekreterare?

Så småningom visade det sig, att ingen politiskt ansvarig stod bakom den sortens propåer från lägre nivåer i finansdepartementet. Regeringens övergripande inriktning var under den aktuella perioden entydigt positiv till den särskilda arbetsrätt och det kollegiala självstyret som rådde inom universiteten.

Universitetsledningarna är inte självklara bundsförvanter

Emellertid var det inte slut med överraskningarna, sedan jag hade avvisat konsultfirman och tillbakavisat anspråken från budgetavdelningen att vilja överpröva regeringens politik. Det som tillkom var kontakterna med universitetens och högskolornas alltid lika vänliga men, vad deras åsikter beträffar, i förstone något förbryllande rektorer och förvaltningschefer.

Utifrån mina erfarenheter från lokal nivå, var konsistorier, rektorer och förvaltningschefer inställda på att slå vakt om grundvärdena. Men så var det bara i begränsad omfattning på riksnivå, visade det sig. Både i samband med enskilda ärenden och i mer principiella diskussioner fick jag av företrädare för olika lärosäten höra, att den akademiska arbetsrätten och systemet med intern självstyrelse skapade problem med hänsyn till behovet av flexibilitet och förnyelse. Också i kretsen av rektorer och förvaltningschefer fanns starka företrädare för principen ett anslag per högskola. Flera menade dessutom, att huvudregeln för utnämning av forskare och lärare borde vara allmän lämplighet snarare än kollegialt fastställd kompetens. Förekomsten av sakkunniga och tjänsteförslagsnämnder var en nagel i ögat på dem som hade den inställningen. För att kunna leda personalpolitiken ville de koncentrera makten över denna i egna händer. Det fanns också de som, mer radikalt, pläderade för ett borttagande av alla former av kollegial representation underifrån.

Universitetsledningarna aktualiserade aldrig frågan om tidsbegränsade förordnanden för alla universitetslärare. Vad många av dem i övrigt ansåg var emellertid illa nog. Vad de hävdade överensstämde nämligen blott alltför väl med konsultfirmans och budgetavdelningens synpunkter. Rektorer och förvaltningscheferna var personer med breda kontaktytor inom politik och näringsliv i hela landet. Det fanns alltså skäl att räkna med en fortgående inverkan av konsultideologin längs flera olika vägar.

Rektorer och lärare har olika frihetsbegrepp

Det tog några veckor av samtal med många olika personer, innan jag kunde

tyda den paradox, som låg i att svenska universitet och högskolor inte genomgående styrdes av personer, som var entydigt inriktade på att stärka integritet och civillurage hos forskare och lärare. Men så småningom ansåg jag mig ha funnit nyckeln.

Ledamöter av högskolestyrelser, rektorer och förvaltningschefer har en tendens att förväxla mer frihet för sig själva med kreativitet, integritet och civillurage på verkstadsgolvet. Att universitetens högsta ledningsorgan ges ett större manöverutrymme ger inte med automatik ökad frihet för forskare och lärare. Detta blev det min uppgift under de kommande åren att ständigt påpeka. Lika litet som inom arbetslivet i övrigt är en maktkoncentration till universitetens ledningar någon garanti för en stark arbetsrätt och ordnade former för medinflytande för lärare och forskare på det akademiska verkstadsgolvet.

Makten över dem som arbetar i föreläsningssalar, bibliotek, laboratorier och seminarierum kan bara utövas genom finansieringen av verksamheten och tillsättningen av tjänster. Det var därför som många universitetsledningar – precis som budgetavdelningen och konsultfirman – ville överföra alla pengar samlade i ett enda anslag per högskola. Tillsammans med en rätt att anställa de mest lämpade utan att vara bundna av tjänsteförslagsnämnder, sakkunniga och andra begränsande arrangemang borde en ny anslagsstruktur införas. En konsekvent ordergivning uppifrån skulle då komma att ersätta den kollegiala styrningen.

När jag förstod hur många bland dem som ledde universiteten och högskolorna tänkte, begrep jag också hur konsultfirman kunde vara så väl underrättad om lokala förhållanden. Denna hade utvecklingsuppdrag på högskolor och universitet runt om i landet och visste följaktligen var

skon ansågs klämma. Ett anslagssystem, som var specificerat efter ändamål och som gynnade självstyre ansågs vara den första stötestenen. Den andra var att lärare och forskare förfogade över egen arbetstid. Den tredje var sättet att tillsätta tjänster och fördela anslag för arbete på eget ansvar.

Samtliga dessa stötestenar framstod i konsultfirmans och dess interlokutörers perspektiv som ett avgörande hinder för ett starkare ledarskap och en effektivare styrning. *Vad* det var som skulle styras och *varför* styrningen ansågs vara ett så stort problem mötte jag aldrig någon som riktigt kunde förklara.

Tjugofem år senare

Nu har det gått tjugofem sedan detta inträffade. Som jag förstår sammanhanget har ställningskriget mellan finansdepartementet och utbildningsdepartementet fortgått med oförminskad styrka. Först under det senaste året har en lösning åstadkommit. Det har skett genom den så kallade autonomipropositionen (2009/10: 149; UbU 23), om vilken riksdagen beslutade våren 2010 och som gäller från nyåret 2011. Därigenom bestämde sig regeringen för att göra slut på den till synes eviga motsättningen inom regeringskansliet. Lösningen blev att låta lärosätena vart och ett för sig besvara frågan om vad som är rätt avvägning mellan kollegialitet och hierarkiska ansvarsförhållanden.

Kontentan är att regering och riksdag till lärosätena överför regleringen av formerna för vetenskaplig kvalitetsbedömning och intern resursfördelning. Dessa får själva ta ställning till hur de önskar vara organiserade med avseende på linjeorganisation, kollegialt självstyre och akademisk rättsstatlighet. Som följd av detta riksdagsbeslut pågår för närvarande ett in-

tensivt arbete runtom i landet med att lokalt bestämma hur det egna lärosätet bör vara organiserat. Engagemanget är större än vanligt. Under den gångna hösten har det rentav förekommit, att universitetsstädernas lokaltidningar har publicerat debattartiklar i ämnet.

Det som diskuteras är i korthet följande. Vart och ett för sig har varje lärosäte fått mer autonomi. Poängen är att detta större självbestämmande kan lärosätet utnyttja – inte bara för att *öka* utan också för att *minska* inslagen av kollegial bedömning och integritetsfrämjande rättigheter för lärare och studenter. Högskolelagen garanterar inte längre dessa grundläggande strävanden utan bara rätten att lokalt bestämma. Frågan om hur mesta möjliga kreativitet, största möjliga civillikhet och högsta möjliga internationell standard bäst kan och bör åstadkommas är i fortsättningen en sak för lärosätenas egna beslut. Enligt vad som från nyåret kommer att gälla kan landets lärosäten själva avgöra formerna för befördran av lärare och forskare, inrättande och tillsättande av utlysta tjänster, utfärdande av examina samt fördelning av utbildnings- och forskningsresurser inom det egna lärosätet.

Universitetsledningen i Uppsala försäkrar, att inom detta gamla förnämliga lärosäte behöver ingen hysa någon oro. Allt kommer att förbli vid det gamla. Skeptiska humanister, teologer, jurister och samhällsvetare anar emellertid oråd och vill försäkra sig om en lösning, som skall göra det omöjligt att genom ett lokalt ledningsbeslut senare avskaffa inslagen av kollegialitet, fakultetsnämnder och fasta regler för tjänstetillsättningar och utdelande av examina.

Frågan är vem som har mest fog för sin ståndpunkt – universitetsledningen med sina lugnande besked eller humanisterna med sina farhågor för att marken håller på

att beredas för att ta bort rättsstatligheten och inflytandet underifrån. Framtiden får utvisa. Inom ramen för min här aktuella framställning ser jag bara som min uppgift att klargöra spänningen mellan vad en konsekvent ekonomiskt liberal linjeorganisation kräver och vad en konsekvent akademiskt liberal universitetsorganisation förutsätter.

Mina kontakter med konsultvärlden, tjänstemannanivån i finansdepartementet och landets högskoleledningar gav för tjugofem år sedan en tidig antydning om de krafter, som efter den nyliberala strömkantringen strävar att sätta sin prägel också på styrningen av universiteten. Oavsett regeringens färg har finansdepartementets aktivister alltsedan dess betraktat det som sin uppgift att göra vad de kan för att undergräva den akademiska liberalismen. Men de har av utbildningsdepartementet effektivt motarbetats. Så var det ända fram till dess att regeringen i våras gjorde sig kvitt problemet genom att överlåta till universitetsledningarna att själva ta ställning till valet mellan ekonomisk och akademisk liberalism.

Frihet för lärarna eller för ledningen?

Därmed är frågan ställd på sin praktiska spets. Regeringens lösning förbiser, som sagt, att ordet autonomi används i två skilda betydelser. Den ena är frihet för universitetsledningarna. Den andra är integritet och civillikhet på verkstadsgolvet.

Det som förenar dessa båda motsatta strävanden är det dubbeltydiga ordet ”autonomi”. Två grupper använder detta uttryck i konträrt motsatta betydelser. Finansdepartementets önskan om renodlad linjeorganisation *kan* komma att gynnas. Frihetstörstande och kollegialt sinnade universitetslärare *kan* låta sig lugnas. Men säker kan ingen vara. På sitt sätt är detta

en briljant tillämpning av teorin om oklarhet som en grundläggande politisk teknik för att skapa breda koalitioner och därigenom möjliggöra förändringar. Men något från intellektuellt moralisk synpunkt uppbyggligt skådespel är det förstås inte.

För att vi skall komma vidare i vår egen bedömning behöver vi tydligare än vad aktivisterna hittills har funnit anledning att göra skilja mellan vad den ekonomiska och den akademiska liberalismen föreskriver.

Den ekonomiska liberalismen avser företag och myndigheter, men dess förespråkare önskar tillämpa denna lära även för universiteten. Det centrala är att "ägaren" har rätt att välja mellan huvudsakliga inriktningar och kunna få sin vilja genomförd. Den som är satt att styra måste ha medel att leda och fördela arbetet utifrån vad han eller hon bedömer vara mest verkningsfullt. Vederbörande anses böra kunna peka med hela handen i syfte att förverkliga vad som är bäst för den antagne "ägaren".

En annan ägarteori

Den akademiska liberalismen, däremot, förutsätter en annan ägarteori. Här handlar det om lärare, forskare och studerande, som odlar sina respektive vetenskaper enligt vad som gäller inom ramen för respektive specialitet. "Ägaren" av deras arbete är inte linjeorganisationen utan gemenskapen av forskare, som arbetar med samma frågor internationellt.

Poängen som den akademiske liberalen önskar framhålla har sin grund i en – om jag så får uttrycka mig – konstruktiv osäkerhet och vilja till öppenhet om vart den vetenskapliga bearbetningen kan leda. Vederbörande är inte säker på några sanningar och vill på ett ordnat sätt kunna

kontinuerligt hållbarhetspröva såväl gamla som nya uppfattningar.

Konkret består verksamheten av föreläsningar, vetenskapligt författarskap, seminarier, disputationer samt redigering i kollegialt ordnade former av böcker, artiklar och tidskrifter. Genom dessa inrättningar organiserar och vårdar den akademiske liberalen den i system satta kritiken. Den enskilde får varken hemfalla åt alltför yviga spekulationer eller en alltför teori- och fantasilös utforskning av verkligheten. Grundvärdet är inte bara oförväget praktiserad yttrandefrihet utan också effektivt sanningssökande. Utifrån *båda* dessa synpunkter är kollegialitet bättre än linjeorganisation.

Närmare bestämt låter sig den principiella grundtanken i den akademiska liberalismen fångas med hjälp av tre spetsformuleringar. Dessa är att *även normativa ståndpunkter bör vara underbyggda*, att *uppslag inte är bevis* samt att *objektivitet förutsätter organisation*. Jag övergår nu till att erinra om vad dessa tre fundamentala rättsnören praktiskt innebär.

Även normativa ståndpunkter bör vara underbyggda

Skillnaden mellan vetenskap och icke-vetenskap anses numera inte gå mellan studiet av värdeomdömen och verklighetsomdömen. Även normativa uppfattningar kan vetenskapligt bedömas. Om värdeomdömen och rekommendationer skall förtjäna att tas på allvar, menar en renlärigt akademisk liberal, måste de vara underbyggda. Det är den första spetsformuleringen. Vad för slags skäl inger förtroende? Jo, det är argument av typen "x är en underbyggd uppfattning, eftersom y talar för att z med stor sannolikhet annars kommer att inträffa".

Exempel från vår egen tid är vår värdering av jordatmosfärens iakttagna uppvärmning och idén om de alltför stora skillnaderna mellan fattiga och rika. Värdeomdömen och praktiska rekommendationer om så centrala frågor är inte bara meningslösa känslouttryck. De är ståndpunkter som det av vetenskapligt prövbara skäl går att med provisorisk bestämdhet omfatta. Kvalitetsbedömda verklighetsomdömen kan anföras för att uppvärmningen får påtagliga följder samt att effekterna kan hävas genom genomtänkta åtgärder. På motsvarande förhåller det sig med skillnaderna mellan fattiga och rika. Följderna av ojämlikheten går att förutse och omfördelade åtgärder går att tillgripa på ett sätt som låter sig underbyggas.

Grundläggande värderingar av typen hälsa, fred, full sysselsättning, frånvaro av inflation, hållbar utveckling, demokrati och mänskliga rättigheter är förvisso värdeomdömen. Men detta är inte det från vetenskaplig synpunkt viktiga och intressanta. Poängen är att det går att uppåta starka skäl i form av konstaterbara förutsättningar och konsekvenser, som gör det rationellt att tala för och emot respektive värdering och rekommendation. Det går att anföras styrkta verklighetsutsagor till stöd för de värderingar, som vi efter moget övervägande hyser. Samma gäller om de rekommendationer, som vi finner vara sakligt berättigade. Det intressanta är *hållbarheten* av dessa understödjande verklighetsomdömen. Med detta sätt att resonera blir det inget förkrossande argument, som det blev för den första generationen av uppsalafilosofer, att värderingar och rekommendationer är uttryck för känslotänkande. Ty avgörande är inte känslouttrycken i och för sig utan om det finns vetenskapligt stöd för de uppfattningar som känslouttrycken betecknar.

Uppslag är inte bevis

En andra spetsformulering betonar skillnaden mellan uppslag och bevis. Som forskare behöver jag både kunna ställa frågor och bevisa att det är som jag påstår. Prövning sker med hjälp av källkritik, statistik och experiment. En sak är att komma på en idé, som är värd att pröva. En annan sak är att på ett kontrollerbart sätt kunna ge skäl för att det verkligen förhåller sig så som jag hävdar. Konsten ligger i att kunna förena vetenskaplig intuition och påhittighet med förmåga att bevisa. Bra bevisning hjälper föga om det som bevisas är ointressant. Omvänt räcker det inte med lysande uppslag.

Framgångsrik forskning förutsätter med andra ord en *kombination* av bra frågor och trovärdiga svar. Engagemang underlättar men det gäller att vara klar över att det som är intressant och önskvärt inte alltid går att bevisa. Jag kan med fördel lita till min intuition, när jag väljer frågor och formulerar hypoteser. Med detta kommer jag långt men inte ända fram. För att bevisa att det är som jag påstår krävs källkritik, statistisk bearbetning och experiment.

Objektivitet förutsätter organisation

Den akademiske liberalens tredje spetsformulering, slutligen, understryker viktigen av forskningens organisation. Sättet att praktiskt ordna forskning och högre studier är viktigare än den enskildes attityd. Varken hårdkokt cynism eller renhjärtad idealism betyder något jämfört med rätt organisation. Legitimitet uppnås genom utövarnas anspråk på att objektivt kunna bedöma huruvida föreslagna verklighets- och värdeomdömen håller för en kritisk prövning. Det är utgångspunkten. Det intressanta blir hur jag lyckas säkerställa, att det jag säger och skriver inte bara är mitt eget subjektiva tyckande.

Särskilt viktig blir organisationsfrågan, om jag säger mig vilja vara på en gång vetenskapligt objektiv och normativt engagerad. Hur är det möjligt? Historiskt fanns två svar på den frågan. Det ena var alltigenom cyniskt och det andra var alltigenom idealistiskt. Det cyniska svaret går ut på att strävan till objektivitet är illusorisk. Egentligen företräder varje forskare och studerande ekonomiska, politiska och religiösa intressen. Allt är i grunden en strid om pengar, makt och inflytande. Låt oss inse hur det förhåller sig och sluta hyckla!

Enligt det alltigenom idealistiska svaret, däremot, förutsätter vetenskaplig objektivitet inget annat än god vilja. För den engagerade blir denna plikt ännu mera bjudande. Ty för honom eller henne handlar det om att vara medveten om den risk för snedvridning, som engagemanget kan tänkas förorsaka. Enda sättet att övertyga är genom rätt sinne! Poängen är att inte bara det hårdkockt cyniska utan också det renhjärtat idealistiska svaret kom att underkännas som vägledande teorier genom det nytänkande, som introducerades inom ramen för den akademiska liberalismen efter andra världskriget. Det cyniska svaret tillbakavisades som självmotsägande. Om jag säger att objektivitet inte är möjlig, drabbar detta också mitt eget påstående om just precis detta. Det renhjärtat idealistiska inställningen tillbakavisades som alltför ineffektiv.

Det räcker inte med god vilja. På den punkten hade cynikerna rätt, ansåg en ny generation av akademiska liberaler. Objektivitet förutsätter något som går utöver att vilja göra sitt bästa. Det som går utöver den goda viljan är ändamålsenlig organisation. Ensam går det inte att vara objektiv. Detta gäller oavsett sinne hos den enskilde forskaren. Kvaliteten hos en bevisföring avgörs av i vad mån jag lyckas över-

tyga inte bara mig själv utan också andra som är inriktade på att följa spelets regler.

Konsten att uppnå en förtroendeskapande objektivitet som kollektiv nyttighet ligger i att lyckas balansera öppenhet och kritik. En problemställning, en ståndpunkt eller ett argument är inte utan värde bara därför att resonemanget går att förstå. Lika litet gäller motsatsen. En originell tanke är inte vetenskapligt värdefull bara därför att den är svår att begripa. Kritiken behöver vara satt i system, så att den drabbar såväl gamla som nya idéer.

En tankegång skall gå att följa

Objektivitet tolkas av våra dagars akademiska liberalism som intersubjektivitet. Det är vad god organisation bör vara inriktad på att säkerställa. De olika leden i en tankegång måste kunna följas steg för steg, så att det går att konstatera i vad mån resultatet blir detsamma oavsett vem som genomför undersökningen. På det sättet avgränsas vetenskaplig kunskap från insikter, som är av intuitiv, religiös eller konstnärlig natur. Sanningar av det senare slaget är ofta på ett avgörande sätt betydelsefulla för den enskilde. Likafullt är de subjektiva i den meningen, att de har olika innebörd för olika människor.

När det kommer till vetenskaplig prövning av vad jag har inhämtat duger inget annat än källkritik, statistik och experiment. Det spelar då ingen roll hur oberört eller engagerat jag uppträder. Fakta och metodik är vad som sist och slutligen räknas. Huvudsaken är med andra ord inte den studerandes sinnestillstånd utan hur undervisning, examination, seminarier, tidskriftsredaktioner och utväljande förfaranden vid tjänstetillsättningar och fördelning av resurser är inrättade. Är kritiken så systematisk att det enda som spelar någon roll är argumentationens kvalitet?

Att tänka och handla utifrån teorin om objektivitet som organisation ger två fördelar jämfört med att resonera alltigenom cyniskt eller alltigenom idealistiskt. Den ena är att jag inte frestas ta för givet att ett gott uppsåt är detsamma som ett gott argument. Den andra och i praktiken viktigaste fördelen är att jag har tillgång till något mer substantiellt, mot vilket jag kan ta spjärn, då jag anser en ståndpunkt vara illa underbyggd. Om jag inte kan åberopa vetenskapen som organisation som stöd för min kritik, får jag svårt att hävda att det är som jag säger. Då återstår bara att hänvisa till rådande maktförhållandena eller mitt eget goda uppsåt.

En historiskt förlorad sak?

Vad jag här har beskrivit är den akademiska liberalismen som en särskild aspekt av den politiska frihetsläran. Poängen är att det rör sig om en åskådning, som inte utan vidare låter sig förlikas med hur den ekonomiska liberalismen under de senaste trettio åren har kommit att tillämpas som "new public management", det vill säga att universitet bör organiseras som om det rörde sig om ett företag eller en myndighet. Det som skiljer är verksamhetens karaktär. Denna är att kritiskt pröva hållbarheten av vetenskapliga antaganden, inte att producera nyttigheter och beslut så som företag och myndigheter är satta att göra.

Hur skall vi då se på möjligheterna för den akademiska liberalismen att överleva? Blir den kollegiala styrformen en historisk parentes? Min försiktiga optimism på den punkten grundar jag på att den akademiska frihetsläran internt är bredare omfattad än den ekonomiska.

Vad jag här har framställt som en historiskt rimlig ståndpunkt tror jag har allmänt stöd på det akademiska verkstadsgolvet.

Oavsett om den enskilde läraren och forskaren partipolitiskt anser sig stå till höger eller till vänster, är de flesta överens om den syn på saken som jag här har beskrivit. Därför är det ingen alldeles hopplös uppgift att långsiktigt lyckas försvara denna specialiserade aspekt av frihetsläran. För detta krävs bara – vilket naturligtvis inte är så bara med tanke på att motståndet är förskräckande starkt utanför universiteten – att vi generation efter generation lyckas klargöra *vad* det är som skall försvaras och *varför* kollegialitet är att föredra framför linjeorganisation.

SVERKER GUSTAVSSON
STATSVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN,
UPPSALA UNIVERSITET

Rapporter från förbundets årsmöte i Göteborg, 30 september – 2 oktober 2010

Dysfunktioner i statsapparaten: Klientelism, korruption och diskriminering

Arbetsgruppen *Dysfunktioner i statsapparaten: Klientelism, korruption och diskriminering*, på statsvetenskapliga förbundets årsmöte i Göteborg 2010 leddes av Bo Rothstein och samlade ett femtontal deltagare som diskuterade elva rapporter. Bland arbetsrapporterna återfanns såväl teoretiskt-konceptuella ansatser som normativt-kritiska och empiriska perspektiv. I några av diskussionerna fick vi se spännande möten mellan teoretiskt och metodologiska olika ansatser. Även om problem av denna art mest kommit att uppmärksammas

vad gäller utvecklingsländer, naturresursrika stater och post-kommunistiska länder så behandlade en del rapporter problem av detta slag i de välutvecklade liberala demokratierna. Deltagandet var väl spritt både vad gäller de medverkandes inplacering i de institutionella, teoretiska, metodologiska, geografiska, könsmässiga, hierarkiska (och säkert också många andra men mera svårbestämbara) konstruktioner som präglar vår disciplin. Följande papers lades fram:

Daniel Castillo: *Kollektiva gåvor och individuella mutor: Om statliga reformers betydelse för konstruktionen av korruption*

Yonhyok Choe: *Party Leadership, Political Corruption and Democratic Dysfunctions in East Asia*

Agnes Cornell: *Foreign aid and regime survival*

Victor Lapuente: *The Emergence of Universalist or Clientelistic Policies in Socialdemocratic Parties*

Staffan I. Lindberg: *Voting Away Political Clientelism in Africa?*

Anna Persson & Martin Sjöstedt: *Development or Decay? The Determinants of Institutional Quality in Comparative Perspective*

Otto Petersson: *Polisen: en preprofession med professionsambitioner*

Fredrik Söderbaum: *"With a Little Help From My Friends": How Regional Organizations in Africa Sustain Clientelism, Corruption and Discrimination*

Sten Widmalm: *Hur mycket folkligt deltagande klarar Indiens demokrati?*

Shirin Ahlbäck Öberg & Louise Bringselius: *Deprofessionalization of civil service corps*

BO ROTHSTEIN

Från internationell till global politik?

Arbetsgruppen "Från internationell till global politik?" samlade över 20 deltagare från 9 lärosäten och sammanlagt presenterades 12 uppsatser. En så god upplösning var naturligtvis mycket glädjande. Vi gladdes särskilt åt den goda blandningen av doktorander, nydisputerade, seniora

forskare och professorer i arbetsgruppen. Bland uppsatserna fanns ett par avhandlingsplaner men också artikelutkast från etablerade forskare. Detta är en mångfald vi hoppas kan konsolideras vid årsmötet i Umeå 2011. Det är vår bedömning att flera av arbetsgruppens uppsatser tämligen snart kan komma att publiceras i internationella fora och i andra fall om några år ha utvecklats till spännande avhandlingar.

Vad som initialt gav ett spretigt intryck var den stora empiriska bredden i arbetsgruppen, men i efterhand kan vi konstatera att bredden snarare på ett mycket effektivt sätt illustrerade den globala politikens genomslag inom vitt skilda empiriska områden. Några exempel på empiriska teman i uppsatserna var relationen mellan regionalisering och globalisering, identitetens betydelse i svårlösta konflikter, legitimitet i partnerskap mellan FN och näringsliv samt relationen mellan hälsopolitik och säkerhetsisering. Med andra ord var temana av stor såväl inom- som utomvetenskaplig relevans.

Arbetsgruppens uppsatser utgick således från olika empiriska problemställningar men rörde sig samtidigt mot en gemensam teoretisk referenspunkt i form av en förståelse av global politik som rör sig över och bortom statens gränser.

Lyfter vi blicken från vår arbetsgrupp och ser till årsmötet i dess helhet är det svårt att inte glädjas åt det rekordstora deltagarantalet tillsammans med ett professionellt arrangemang med spännande paneler vid sidan om arbetsgrupperna. Även om det är rimligt att anta att ett 40-årsjubileum lockar fler deltagare än ett vanligt årsmöte hoppas vi ändå att kommande årsmöten kan bygga vidare på Göteborg 2010.

DOUGLAS BROMMESSON & ANN-MARIE EKENGREN

Välfärdsstat: Medborgare, makthavare och offentlig politik

Arbetsgruppens utgångspunkt var att statsvetenskaplig forskning om välfärdsstaten är omfattande men utspridd över ämnets traditionella delar (t.ex. politiskt beteende, komparativ politik, offentlig politik, politisk teori etc.). Vi ville därför bidra till kommunikation mellan olika sorters statsvetare med intresse för välfärdsstat. Flera olika typer av frågeställningar och metoder är därmed relevanta. Många av dessa behandlades av arbetsgruppens deltagare.

Flera uppsatser behandlade politiska partiers programutveckling inom välfärdsstaten. Här tydliggjordes en kontrovers i litteraturen mellan ”maktresursmodellen” (Korpi) och ”teorin om den nya välfärdsstaten” (Pierson). Flera andra uppsatser berörde hur medborgarnas uppfattningar påverkar – och påverkas av – välfärdsstatens utformning och utförande. Ett tredje tema handlade om välfärdsstatens förhållande till europeisk integration, flernivådemokrati och ”governance”. Den metodologiska variationen var förhållandevis stor, men huvudsakligen av kvantitativ karaktär.

I slutdiskussionen framkom att gruppen upplevdes som öppen och konstruktiv, samt att ambitionen – att skapa en välfärdsstatisk mötesplats i gränslandet mellan statsvetenskapliga subdiscipliner – var värdefull och värd att upprepas.

STAFFAN KUMLIN & MARIA OSKARSSON

Närvarons politik – och dess utmaningar

Drude Dahlerups uppsats *What Constitutes Successful Substantive Representation of Women?* inledde diskussionerna i arbetsgruppen

Närvarons politik – och dess utmaningar. Substantiell representation har blivit något av ett modeord i den internationella forskningen men det framgick med tydlighet av Dahlerups analys att det är rätt lång väg kvar innan forskningen nått fram till en gemensam definition. Sättet att utöva politik/offentlig verksamhet diskuterades i flera bidrag. Analyserna i Birgitta Niklassons uppsats *Myndigheters externa relationer – en fråga om kvinnligt och manligt ledarskap?* tyder på att politikens form inte förändras särskilt mycket när andelen kvinnor i beslutsfattande ställning ökar. Jessika Wide visade i sin uppsats *Ju mer makt, desto färre kvinnor?* att det fortfarande finns en vertikal marginalisering av kvinnor i kommunalpolitiken och drar man ut resultaten i Tobias Bromanders uppsats *Granskas manliga och kvinnliga politiker olika i medierna?* kan man tala om en ”villkorad närvaro” för kvinnliga politiker i svensk politik då deras privatliv får stort utrymme i media. Gun Hedlunds bidrag *A change of the form of politics* förde diskussionen om närvarons politik vidare till de arenor som binder samman lokal politik och näringsliv.

Anders Sundell presenterade uppsatsen *Do Politics Matter?* Ett huvudresultat är att man behöver gå bakåt i tid och undersöka andelen kvinnor i lokalt valda församlingar om man ska förstå variationer i jämställdhet bland dagens svenska kommuner. I uppsatsen *Diminished Gender Differences in the Swedish Parliament* visade Lena Wängnerud att könsskillnaderna när det gäller innehållsliga frågor minskat i den svenska riksdagen i takt med att antalet kvinnliga ledamöter ökat. Fortfarande står dock kvinnliga politiker kvinnliga väljare nära när det gäller åsikter och prioriteringar.

De uppsatser som hade ett internationellt jämförande perspektiv var också de som mest uttalat ifrågasatte betydelsen av

närvarons politik. I uppsatsen *Rethinking Democracy* la Max Waltman grunden för en kritisk granskning av den roll som pornografi spelar för fortsatta ojämlikheter mellan kvinnor och män. Helena Stensöta ställde frågan *Is the Young Generation Lagging Behind?* och visade att man inte kan ta välbefinnande bland unga för givet i våra nordiska välfärdsstater med hög andel kvinnor på beslutsfattande ställning. Med Ann Towns uppsats *Advancing the "Honest Sex"* avslutades diskussionerna och det blev en påminnelse om att införandet av kvotering för kvinnor inte alltid sker med huvudsyftet att ändra kvinnors ställning i samhället.

De flesta uppsatser i arbetsgruppen var på engelska. Det visar en lovvärd ambition att nå ut med resultat till en internationell publik även om det empiriska materialet handlar om svenska förhållanden. Svensk statsvetenskaplig genusforskning har potential att få ett starkt internationellt genomslag. Spännvidden i arbetsgruppen visar att fältet är brett och att bidrag kan ges till många av statsvetenskapens subdiscipliner. En förhoppning inför framtiden är att teorin om närvarons politik även granskas ur andra perspektiv som exempelvis etnicitet och klass. Den viktiga frågan handlar om samspelet mellan väljare och valda. Genusperspektivet är en lins genom vilken många av representationsforskningens klassiska frågor ställs på sin spets: Vilka är det valda representanter företräder? Vilken roll spelar de folkvalda parlamenten i människors vardag? Vilka är det som når de mest betydelsefulla politiska positionerna och varför?

LENA WÄNGNERUD

Postkommunistisk politik

Arbetsgruppen "postkommunistisk politik" debuterade i årsmötessammanhang i

Uppsala 2008 och fick nu sin första uppföljare i Göteborg. Totalt 13 deltagare samlades över två dagar för att diskutera tio olika konferensbidrag. Flertalet av dessa var författade av yngre forskare (fyra doktorander bidrog med utkast från pågående avhandlingsarbete och två mastersstudenter med omarbetade versioner av uppsatser). Återväxten ser således relativt god ut vad gäller forskare med intresse för Central- och Östeuropa.

En seminariegrupp om postkommunistisk politik avgränsas i första hand av det geografiska området. Definitionen för detta är vid, och i arbetsgruppen förekom arbeten som täckte hela regionen: fallstudier av Ryssland, Baltikum (Estland och Lettland), Centraleuropa (Polen), Balkan (Kosovo) och Centralasien (Kazakstan), samt komparativa studier av dels de tio nya EU-länderna, dels hela regionen.

Tematiskt dominerade frågeställningar som berör framväxten av nya politiska system och politiska aktörer. Noterbart den här gången var det stora intresset för partier; nära hälften av forskningsproblemen som ställdes i pappren gällde just partier (partiideologi, partiorganisation, partityper etc.). Ett annat vanligt tema är europeisering, dels vad gäller europeisering av relevanta institutioner och aktörer i regionen (partier, policy) och dels europeisering i form av normspridning från EU till regionen.

Metodologiskt dominerades fältet postkommunistisk politik överlag av kvalitativa metoder vilket också speglades i arbetsgruppen. Det är också en tydlig övervikt för fallstudier, alternativt jämförelser av maximalt två fall och endast två av bidragen byggde på en komparation av fler än två länder.

LI BENNICHT-BJÖRKMAN & ANDREAS
JOHANSSON HEINÖ

- Marcia Grimes: *The legitimating effects of participatory democracy: Evidence from a survey of wind power installations in Sweden*. Kommentator: Sven Oskarsson.
- Magnus Hagevi: *Vilka har någon gång varit politiskt förtroendevalda?* Kommentator: Magnus Blomgren.
- Markus Holdo: *Constructive Democracy: deliberation in participatory governance*. Kommentator: Nicholas Aylott.
- Johanna Jormfeldt: *Påverkar erfarenheter av skoldemokrati benägenheten att rösta? En jämförelse mellan manliga och kvinnliga gymnasieelever*. Kommentator: Marianne Danielsson.
- Elin Naurin: *Den gode viljaren*. Kommentator: Magnus Hagevi.
- Sven Oskarsson: *Nature, nurture, and political participation*. Kommentator: Joakim Ekman.
- Katrin Uba: *Save our school! What kinds of impact have protests against school closures in Swedish local politics?* Kommentator: Marcia Grimes & Elin Naurin.
- Michael Wahman: *When the rainbow ends – Problematizing the democratic effects of broad-based opposition coalition victories in authoritarian elections*. Kommentator: Katrin Uba & Markus Holdo.
- Patrik Öhberg: *Från massparti till kartellparti?* Kommentator: Jenny Madestam

PETER ESAIASSON, MIKAEL GILLJAM &
MIKAEL PERSSON

Förvaltning som business – marknadsanpassningens konsekvenser för processer, aktörer och värden

Arbetsgruppen Förvaltning som business samlade femton deltagare från sex olika lärosäten (Göteborg, Linköping, Mittuniversitetet, Uppsala, Umeå och Stockholm). Elva uppsatser presenterades och diskuterades och arbetsgruppen fick också ta del av en muntlig presentation av pågående forskning om politiskt entreprenörskap vid Mittuniversitetet. Såväl senio-

ra forskare som doktorander deltog i arbetsgruppen och uppsatserna behandlade både pågående forskning och idéer om kommande forskningsprojekt. Uppsatserna hade karaktären av såväl idéskisser och projektbeskrivningar som artikelutkast.

Den politiska debatten kring valfrihet, entreprenad och privatiseringar inom välfärdstatens kärnområden har pågått under en längre tid och det övergripande syftet med arbetsgruppen var att fokusera på marknadsanpassningens konsekvenser inom offentlig förvaltning. Vi var särskilt intresserade av att utreda de statsvetenskapliga forskningsbehoven med anledning av marknadsanpassningen av välfärdstatens kärnområden. Något förenklat behandlade uppsatserna tre olika teman: organisering och styrning, implementering av marknadsreformer på kommunal nivå och på verksamhetsnivå samt politiska partiers idéer om valfrihet inom välfärdstaten. Primärvården och skolan stod i fokus men marknadsreformer inom äldreården diskuterades också.

Trots den mångfald av ingångar som kännetecknade uppsatserna i arbetsgruppen var diskussionerna väl sammanhållna i meningen att uppsatserna tydligt relaterade till varandra och att deltagarna kunde dra lärdomar av varandras uppsatser. Samstämmighet om reformernas konsekvenser och om forskningsbehoven dominerade gruppens diskussioner, skilljelinjerna var få. Mot denna bakgrund fann arbetsgruppen det mycket angeläget att initiera ett fortsatt samarbete. Vi kommer därför att ses igen, närmast i mars 2011 då vi ska planera fortsatt samarbete, bland annat kring ett kommande symposium om marknadsanpassningens konsekvenser för offentlig förvaltning.

MARIA JARL & URBAN STRANDBERG

Modern rättviseteori

I arbetsgruppen framlades 13 uppsatser. Ämnena var tämligen disparata. Ett gemensamt tema för de flesta av dessa var dock att de behandlade problem som på olika sätt tog sin utgångspunkt i de utmaningar som en alltmer globaliserad värld reser.

I centrum för arbetsgruppens huvudtema stod fyra uppsatser som tacklade olika aspekter av den pågående klimatförändringen. Här togs den moraliska skillnaden mellan effektiva åtgärder att minska utsläppen av växthusgaser och anpassning till ett förändrat klimat upp. I detta sammanhang behandlades också frågan hur en rättvis fördelning av minskade utsläpp bör utformas. Här analyserades vidare vilka kollektiva rättigheter den kraftigt ökande mängden klimatflyktingar skall anses ha. En besläktad fråga ställdes i en annan uppsats, nämligen i vad mån bostadsorten skall tillmätas någon särskild tyngd som grund för rösträtten i en epok av stor migration och mobilitet.

En grupp av uppsatser fokuserade på andra internationella förhållanden än miljöförändringarna. Här finner vi i en uppsats en diskussion om relationen mellan teorin om rättvisa krig och teorin om humanitära militära interventioner. I en annan uppsats behandlades problemet om vad som kan skänka internationella institutioner legitimitet om vi också skall inkludera krav på kosmopolitisk individualism. Ett tredje bidrag tog – med utgångspunkt i postkolonial feministisk teori – upp hur skönlitteraturen kan bidra till förståelsen av kulturella trauman. En sista uppsats, som med viss tvekan kan hänföras till internationella förhållanden, analyserade relationen mellan demokrati och nationell identitet i ljuset av begreppet ”konstitutionell patriotism”.

Några intressanta uppsatser kan inte enkelt inplaceras i kategorierna rättviseteori eller globaliseringens utmaningar. Här finner vi analyser av epigenetikens betydelse för vår syn på ansvarighet, Berlins kritik av det positiva frihetsbegreppet, psykologiska barriärer mot deliberativ demokrati, Foucaultiansk etik ur ett genealogiskt perspektiv och synen på tillfälliga äktenskap inom shiamuslimska gemenskaper. En betydande pluralism i ämnesvall!

En kort karakterisering av hela årsmötet 2010? Många vitala diskussioner om problem med fundamental betydelse för framtiden!

GÖRAN DUUS-OTTERSTRÖM & GUNNAR
FALKEMARK

Policyval vid samhällsförändring

Det övergripande temat var ”Policyval vid samhällsförändring” vilket i sig är ganska brett som tema men det visade sig att temana ändå samlades kring ett par huvudområden som alla hölls samman av den röda tråden om policyval och -utformning. Ett tema var ”migration/integration”, ett annat ”kommunal demokrati” och ytterligare ett ”partier”. Karaktären på papperen skiljde sig en del. Några var rena arbetspapper, andra nästan färdiga artiklar respektive bokkapitel. Ett par tidiga avhandlings-PM fanns också med. Deltagarnas bakgrund var mycket blandad. Nyantagna doktorander var representerade liksom professorer och doktorer/docenter. Spridningen mellan olika lärosäten var också god och det fanns även tre deltagare från andra länder (Frankrike/Paris, Norge/Oslo, Skottland/Stirling).

Inget rent kvantitativt upplagt papper lades fram, vilket kanske är litet förvånande. Vad gäller design, syn på relation mel-

lan variabler, fallstudier, komparation osv. arbetade de flesta författare grovt sett inom samma ram. Denna ram kan sammanfattas så här: variabeltänkande, jämförelser (över tid/mellan länder osv.), textanalyser.

Flera av papperen var mycket samhällsrelevanta, t.ex. papper om migration/integration, om socialdemokrati i kris.

Särskilt bra med årsmötet var den stora uppslutningen och att svensk statsvetenskap kunde visa upp sig med den stora bredd som finns.

JONAS HINNFORSS & ANDREA SPEHAR

■ Litteraturgranskningar

Andersson, Monica, 2009, *Politik och stadsbyggande. Modernismen och byggnadslagstiftningen*. Stockholm: Statsvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet, Stockholm Studies in Politics 131.

BO BENGTSSON¹

”För en statsvetare är det inte alldeles självklart att skriva en avhandling om stadens form.” Med detta understatement inleds förordet till Monica Anderssons doktorsavhandling *Politik och stadsbyggande. Modernismen och byggnadslagstiftningen*, som handlar om det politiska beslutsfattandet med anknytning till modernismen i svensk byggnadslagstiftning, om dess etablering, konsolidering och nedgång.

Varför uppfattar en statsvetare det som speciellt att skriva en sådan avhandling? Ingen ifrågasätter väl stadens politiska betydelse eller stads- och bostadsbyggandets centrala roll i svensk välfärdspolitik. Modernismens och funktionalismens planeringsideal, och den ”sociala” bostadspolitik som ansetts vara inspirerad av detta tänkande, brukar förknippas med generell välfärd och goda bostäder åt alla – men också med paternalism och social ingenjörskonst. Planering och stadsbyggande är frågor om makt och demokrati. Men än-

då, vilket Monica Anderssons litteraturöversikt bekräftar, är det arkitekter och sociologer som intresserat sig för ämnet i betydligt större utsträckning än statsvetare.

Nu beror statsvetarnas blygsamma insatser på området knappast på att staden uppfattas sakna politisk relevans. Det som är ”inte alldeles självklart” är väl hur vi med våra traditionella metoder ska kunna analysera makt och demokrati i relation till plandokument, skisser och ritningar – för att inte tala om fysiska strukturer. (Även i ett internationellt perspektiv har statsvetenskapen spelat en blygsam roll i analysen av bostadsförsörjning och bostadspolitik; jfr Bengtsson 2009).

Nu ska det sägas att Monica Andersson inte bara är statsvetare utan även har ett förflutet som statssekreterare, stadsbyggnadsborgarråd och generaldirektör, och i dag är hon en aktiv deltagare i debatten kring Stockholms urbana miljö. Med den bakgrunden har det säkert varit mindre långsökt än för andra statsvetare att skriva en avhandling om stadens form. (Det ska också understrykas att avhandlingen ingalunda driver några politiska teser, något som annars kan vara en risk när framgångsrika politiker och praktiker ger sig på forskning.)

Avhandlingens upplägg och innehåll

Runt 1930 sker en förändring i den dominerande synen på staden och dess utformning. Sedan sekelskiftet hade man i stor utsträckning byggt trädgårdsstäder och storkvarter, men nu eftersträvas i stället en hög och gles bebyggelse med avlånga

---

¹ Bo Bengtsson är professor i statsvetenskap, särskilt bostads- och urbanpolitik vid Institutet för bostads- och urbanforskning och Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet.
E-post: bo.bengtsson@ibf.uu.se

så kallade lamellhus och skivhus. Stadens olika funktioner (bostäder, arbetsplatser, centrum och trafikleder) bör skiljas åt och avgränsas med bälten av grön växtlighet. Allt på rationell och vetenskaplig grund. Modernismens stadsbyggnadsprinciper slår nu igenom i svensk lagstiftning och behåller sedan sin dominerande ställning i nästan 50 år.

Avhandlingens syfte anges på s. 13 som att "beskriva, förstå och förklara modernismens roll i svensk stadsplanering". Fokus är på staden som rumslig organisation, perspektivet är historisk-institutionellt, materialet är byggnadslagstiftningen med förarbeten samt angränsande lagstiftning. Den period som undersöks omfattar tiden från 1928 fram till i dag, med tyngdpunkt på utvecklingen fram till 1975.

Politik och stadsbyggande är ett tungt vägande arbete i flera avseenden. Över 300 välmatade sidor och inte mindre än 1568 fotnoter ger belägg för argumentationen – liksom för författarens grundlighet. Avhandlingen är intressant läsning inte bara för statsvetare, den är klar i sin disposition och skriven på ett tydligt och levande språk. I konsekvens med ämnet illustreras texten med foton, skisser och andra bilder. Valet av illustrationer är både originellt och illustrativt och höjer läsvärdet ytterligare.

Ansatsen är imponerande bred. I *kapitel 1* presenteras bakgrund och uppläggning, och därefter följer en översikt över tidigare forskning med dess divergerande uppfattningar om modernismens roll i svensk stadsplanering. Ingen har tidigare analyserat hur de modernistiska stadsplaneringsprinciperna påverkat byggnadslagstiftningen, vilket alltså blir en lucka för Monica Andersson att täppa igen. I kapitlet ges dessutom en historik över centrala bo-

stadspolitiska vägval i Sverige från 1800-talets början och framåt.

I *kapitel 2* diskuteras teori, metod och material. Analysen i avhandlingen bygger på offentligt material, och författaren säger sig i princip ha läst allt sådant som är relevant för hennes frågeställning. Teori-anknytningen utgår från begrepp som stigberoende, formativa moment och självförstärkande krafter.

I *kapitel 3* presenteras så modernismens idéer om stadsplanering. Dessa kontrasteras dels mot klassicismens ideal om geometriska principer, dels mot de "traditionella" stadsplaneidéer som vägledde byggandet av arbetarbostäder i början av 1900-talet, med trädgårdsstäder och storgårdskvarter. Kapitlet utmynnar i en idealtypisk modell där modernismens stad ställs mot klassicistisk och traditionell stad (s. 101). Det är omöjligt att göra rättvisa åt Monica Anderssons diskussion kring modernismens idéer i en anmälan som denna. Det ska dock understrykas att det är ett välskrivet och pedagogiskt kapitel som har ett betydande egenvärde vid sidan av sin funktion i avhandlingen – som alltså är att lägga fast vad som ska undersökas.

Därefter följer fyra innehållstunga empiriska kapitel som analyserar betydelsen av modernismens idéer i svensk stadsplanering, deras introduktion, konsolidering, höjdpunkt och nedgång. Givet avhandlingens historisk-institutionalistiska perspektiv är *kapitel 4*, om hur modernismens idéer introduceras i svensk stadsplanering, centralt; det är här som det formativa momentet identifieras och analyseras.

År 1928 presenteras ett utredningsförslag till ny stadsbyggnadslag som bygger på de idéer som kännetecknat byggandet under 1900-talets första decennier. Syftet var inte att introducera nya planideal utan bara att skärpa upp planeringsproceduren och åstadkomma en likformig rättstill-

lämpning. I remissbehandlingen framkommer dock en ideologiskt färgad planeringskritik från Teknologföreningen och en del andra professionella instanser. Teknologföreningens förslag skrivs också in i det utkast till byggnadsstadga som skickas ut på remiss under 1930 och som sedan antas av riksdagen.

Enligt Monica Andersson är det speciellt tre nya principer som bör ses som uttryck för ett modernistiskt tänkande: (1) Avståndet mellan husen regleras med hänsyn till hushöjden. (2) Alla fasader ska ha direkt solbelysning. (3) Bostadsområdena skiljs åt med parkbälten. I Teknologföreningens remissvar drivs också en allmän argumentation för en hög och gles stadsbebyggelse. Tillsammans leder detta till byggande av lamellhus och skivhus med grönska emellan samt till en funktionsuppdelning av staden. Därtill formuleras nu ökade krav på byggnadsnämndernas kompetens och på att de ska ha en stadsarkitekt vid sin sida, alltså en professionisering i modernismens anda.

Det formativa momentet förläggs således till åren 1928–31 (s. 132f). Detta är några år innan Bostadssociala utredningen tillsätts, som ofta framhålls som drivande i sammanhanget. Man kan fråga sig vad några år fram eller tillbaka betyder. Svaret är att det innebär att modernismens genombrott i svensk stadsplanering sker redan under den borgerliga regeringen Ekman och inte under den socialdemokratiske eran. Så detta har betydelse för vår bild av den svenska välfärdsstatens historia.

Kapitel 5 behandlar sedan modernismens konsolidering i efterkrigspolitiken. Här analyseras den nya byggnadslagstiftningen och den nya bostadspolitikerna från andra hälften av 1940-talet. Modernismen konsolideras och förstärks, man betonar storskalighet, ökat expertstyre samt höjda krav på fri sikt och utrymme kring gator,

vägar och korsningar. Till skillnad från 15 år tidigare, då några socialdemokrater varit kritiska, hörs nu inga protester i riksdagen. I kapitlet analyseras dessutom tre utredningar om ”bostadssanering”, d.v.s. ombyggnad, vilka dock inte leder till lagstiftning. Dessa utredningar är verkligen radikala i sina förslag, de förespråkar sanering av i princip allt som byggts före de modernistiska stadsplanepriincipernas införande.

Kapitel 6 handlar om ”de stora projekten” på 1960-talet, bland annat utredningar och beslut inför miljonprogrammet. Tendenserna från föregående period står sig och den modernistiska dominansen stabiliseras. Under denna period utvecklas också en trafikplanering i modernistisk anda med matarleder, angoringsgator etc. utifrån Planverkets och Vägverkets riktlinjer SCAFT. Fortfarande är de kritiska rösterna få. Visserligen tar socialminister Torsten Nilssons 1962 upp höghuskritiken i tilläggsdirektiv till en utredning, men den utvärdering som görs ser inga problem med höghus utan bara ekonomiska fördelar.

Efter det formativa momentet kring 1930 behåller de modernistiska planeringsidealen sin dominerande ställning fram till första hälften av 1970-talet. Men då går, som framgår av *kapitel 7*, luften ur dem förvånansvärt snabbt, även om delar av det regelverk som baserats på dem länge lever kvar. Reglerna kopplas dock inte längre till storslagna idéer om en stad för det moderna livet utan motiveras – betydligt mera pragmatiskt – med brandsäkerhet och trafiksäkerhet. Men först i början av 1990-talet, under regeringen Bildt, sker egentligen något explicit ifrågasättande på politisk nivå.

I *kapitel 8* sammanfattas avhandlingens resultat i två steg. Först den historiska utvecklingen, och därefter den teoretiska

analysen kring formativa moment, lärandeprocesser och stigberoende. I kapitlet ingår även en intressant sammanställning över de aktörer som drivit de modernistiska idealen. Här diskuterar Monica Andersson betydelsen av starka byråkratiska enklaver av professioner och nätverk, där många av tidens ledande arkitekter ingick. Hon lyfter särskilt fram hur Sven Markelius och Uno Åhréns från sina olika samhällspositioner haft betydelse för idéernas politiska etablering och institutionalisering. De argument som framfördes av andra mer kritiska arkitekter syns däremot inte i det offentliga materialet.

Avhandlingens bidrag – den svenska modellen och stigberoendet

Avhandlingen ger värdefulla och intressanta bidrag, både empiriskt och teoretiskt. Empiriskt nyanseras vår förståelse av modernismens roll i framväxten av den svenska välfärdsstatsmodellen före, under och efter andra världskriget. Teoretiskt ger analysen ett originellt bidrag till diskursen om ”path dependence” eller stigberoende.

Avhandlingens syfte – att beskriva, förstå och förklara modernismens roll i svensk stadsplanering – underförstår en kausalkedja där de modernistiska stadsplaneidealerna påverkar byggnadslagstiftningen, som i sin tur påverkar städernas struktur. Det är främst den första länken som undersöks, men författaren intresserar sig även för den andra, bland annat då hon diskuterar rivningar. Hon visar också som illustrativt exempel, med hjälp av foton och teckningar, hur stadsrummet kring Drottningholmsvägen förändrats i enlighet med de modernistiska idealen (s. 94). Och hon kommenterar städernas fysiska utveckling med formuleringar som: ”De här förändringarna påverkade miljön

i det lokala bostadsområdet och i kvarteret där rumsligheten började luckras upp” (s. 149).

Genom att diskutera effekter på den byggda miljön gör Monica Andersson det som statsvetare ofta kritiserar för att inte göra, nämligen att studera politikens substantiella ”outcome” och inte bara ”output” i form av beslut och institutionell förändring. Tyvärr blir ansatsen här mer impressionistisk än i det textanalytiska arbetet. För en statsvetare med så djupgående insikter om fysisk planering som Monica Andersson borde det annars vara en intressant utmaning att mera systematiskt analysera lagstiftningens betydelse för byggelsen.

Mellan plattityd och determinism – den historiska institutionalismens tredje väg

Teoretiskt anknyter avhandlingen alltså till historisk institutionalism, med centrala begrepp som stigberoende, formativa moment och självförstärkande krafter. Här knyter författaren an till den internationella litteraturen med namn som Paul Pierson, Katherine Thelen och James Mahoney. Men även till kolleger vid den egna institutionen, framför allt till Göran Sundströms historisk-institutionalistiska avhandling om resultatstyrningens framväxt (Sundström 2003).

Enligt Monica Andersson är den bärande tanken bakom stigberoende ”... att den historiska utvecklingen genomgår en avgörande förändring vid en viss tidpunkt som får bestående konsekvenser för fortsättningen och länkar in utvecklingen i vissa banor” (s. 15). Detta är en bra formulering, där uttrycken ”avgörande förändring”, ”bestående konsekvenser” och ”länkar in utvecklingen” pekar på den historiska institutionalismens teoretiska di-

lemma: att finna en fruktbar tredje väg mellan å ena sidan det platta "history matters" ("what else is new?"), å andra sidan en empiriskt ofruktbar och politiskt ointressant determinism.

James Mahoney kritiserar "history matters"-forskningen, men riskerar att själv falla i den andra gropen, genom att definiera "path dependence" som "historical sequences in which contingent events set into motion institutional patterns or event chains that have deterministic properties" (Mahoney 2000, s. 507f). För att man ska kunna tala om stigberoende måste alltså ett visst utfall vara *entydigt bestämt* av en uppsättning tidigare händelser. Hur många politiskt intressanta historiska mönster är av den karaktären?

Som jag ser det kan den historiska institutionalismen räddas om man använder begreppet stigberoende (inte "spårbundenhet"!)" för mönster där tidigare händelser *avsevärt förändrar förutsättningarna* (eller sannolikheten) för vissa senare utfall. Med en sådan definition blir stigberoende ett teoretiskt perspektiv som går vidare från "history matters" och intresserar sig för *på vilket sätt* politiken påverkas av tidigare händelser. Även om gränsen mellan stigberoende och andra typer av samband därmed blir mindre entydig blir i gengäld begreppet användbart i empirisk forskning. Definitionen gör det också möjligt att analysera "förändring under tröghet"; t.ex. med utgångspunkt från de mekanismer som tidigare skapat stabilitet (jfr Bengtsson & Ruonavaara 2010, där detta diskuteras utförligare).

Jag uppfattar att Monica Andersson arbetar i denna pragmatiska anda av "svagt stigberoende" – trots att hon hänvisar till Mahoneys definition. Hon hämtar som nämnts mycket från Sundström, t.ex. hans diskussioner kring formativa moment, självförstärkande krafter och olika nivåer

av förändring. Liksom den intressanta tanken att frånvaro av erfarenhetsbaserat lärande kan vara en indikation på idémässigt stigberoende (s. 50f).

Den som vill säga något intressant om svagt stigberoende är beroende av teori. Vad är det som kan göra det svårt att byta stig? Även i den frågan har Mahoney ett bud: nytta, funktion, legitimitet eller makt – en lista som dock blandar olika teoretiska perspektiv. Jag föredrar att – i ett institutionellt aktörsperspektiv – begränsa stigberoendets mekanismer till olika former av *effektivitet*, *legitimitet* och *makt*. Institutionaliserade ordningar kan vara stabila därför att de uppfattas som effektiva, eller som legitima, eller därför att de uppfattas ha stöd av aktörer med makt.

I avhandlingen resonerar Monica Andersson främst i termer av makt, särskilt *byråkratisk makt*, med hänvisning till Sundström (2003) och till Rune Premfors arbeten. Hon diskuterar på ett intresseväckande sätt betydelsen av byråkratiska enklaver, byråkratiska nätverk och byråkratiska professioner, vilka i hennes fall till stor del består av arkitekter och planerare. "Min teori är att självförstärkande krafter av maktkaraktär utlöstes under loppet av det formativa momentet, som inleddes med Teknologföreningens remissvar på SOU 1928:5", skriver hon (s. 136), och det visar hon också tydligt. Mindre tydlig är den teoretiska kopplingen mellan byråkratiteorierna och stigberoendet, och här kunde författaren gärna ha varit mer utförlig. Även mekanismerna effektivitet och legitimitet kan ha haft en roll att spela. Modernismens idéer uppfattades säkerligen av många inflytelserika aktörer både som ekonomiskt effektiva och som politiskt och professionellt legitima.

Monica Andersson analyserar alltså idéers och diskursers betydelse för institutionalisering, vilket ju är det nyaste nya inom

nyinstitutionalismen. Det hade därför varit intressant att se om hon hade kunnat dra nytta av vad t.ex. Colin Hay, Mark Blyth och Vivien Schmidt skrivit om idémässig, diskursiv och konstruktivistisk institutionalism i sin analys av mera fysiskt inriktade idéer, diskurser och konstruktioner.

Stigberoende och kontrafaktisk analys i fysisk planering och bostadspolitik

Ett perspektiv av stigberoende är alldeles särskilt fruktbart då man analyserar och diskuterar bostads- och planeringspolitik. Detta har att göra med byggnaders fysiska trögrörlighet och långa livslängd, i kombination med bostadens stora betydelse för hushållens välfärd. Ett slags ”fysiskt stigberoende”, som gör att vi, oavsett politik, i stor utsträckning måste leva med de städer som redan är byggda. Ett uttryck för detta, som framhålls i avhandlingen, är att hela 37 procent av dagens bostäder byggdes mellan 1940 och 1970 (s. 39). Denna tröghet i utbudet har också sin motsvarighet på efterfrågesidan i emotionella och sociala ”attachment costs” för hushåll som tvingas byta bostad eller boendemiljö. Det är detta stigberoende som gör att miljonprogrammets bostadsområden än i dag fungerar som politiska restriktioner, långt efter att idéerna bakom dem övergivits. Modernismens förespråkare negligerade storslaget dessa mekanismer, t.ex. då man efter andra världskriget ville riva allt som var byggt före 1930.

Kontrafaktisk analys är kontroversiell bland både historiker och samhällsvetare. Det är dock omöjligt att hävda stigberoende utan att åtminstone diskutera vad som kunde ha hänt i stället. Man måste säga något om vilka alternativa stigar som

i princip hade varit möjliga att ta – och resonera kring vart dessa i så fall hade fört.

Det finns olika sätt att göra detta. Monica Andersson jämför propositionerna om 1931 års stadsplaner och byggnadsstadga med förslagen till byggnadslagstiftning i SOU 1928:5 – som alltså aldrig genomfördes. Detta är ett paradexempel på hur man kan resonera kontrafaktiskt med stöd av *faktiskt material*. I nästa steg diskuterar hon hur bebyggelsen hade kunnat utvecklas om 1928 års förslag hade genomförts i stället för modernisternas. Här använder hon sin *idealtyp* ”traditionell stad”, den som baseras på det tidiga 1900-talets arbetarstadsdelar, för att diskutera kontrafaktiskt. En tredje möjlighet, som dock inte utnyttjas i avhandlingen, är *komparation*: t.ex. att betrakta utvecklingen i länder där modernismens planeringsideal varit mindre dominerande som en komparativ relief. (Denna ansats användes i ett jämförande projekt om bostadspolitiken i de nordiska länderna; jfr Bengtsson et al. 2006.)

De modernistiska planeringsidéernas aktörer

Även om Monica Andersson alltså lägger tyngdpunkten på analysen av texter och andra dokument finns aktörerna i högsta grad med. Hon utgår från de personer som medverkat i tillkomsten av de utredningar, remissvar och andra dokument som hon analyserar och kartlägger deras roller och handlande på andra arenor. Det är här som kopplingen till byråkratiteori kommer in, i diskussionen av sådant som nätverk, enklaver, professioner och imperiebyggande.

Vi inser vilken betydelse de modernistiska arkitekternas samhällspositioner haft för idéernas spridning och implementering. Ett exempel är Sven Markelius olika

uppdrag i Byggnadsstyrelsen och Stockholms stad. Ett annat kollegerna Sven Wallander och Uno Åhrén som var direktörer och ideologer för HSB respektive Riksbyggen och även deltog i Bostads-sociala utredningen. Uno Åhrén blev sedermera också professor i stadsplanering vid KTH och kunde sprida modernismens planeringsideal i undervisningen av blivande stadsarkitekter.

Just Uno Åhrén brukar ofta framhållas som en inflytelserik företrädare för den sociala ingenjörskonsten – vid sidan av makarna Myrdal. Bo Rothstein har säkert rätt i att Myrdal-linjen fick ge sig för Möller-linjen på den politiska arenan och i efterkrigstidens lagstiftning (t.ex. Rothstein 1994 s. 206ff). Men som Rothstein själv brukar understryka är förvaltning och implementering politikens fortsättning på andra arenor. Genom Åhréns och hans likasinnade kollegers inflytelserika positioner i samhället torde Myrdal-linjen ändå ha fått stort genomslag i stadsplaneringens praktik. Även denna insikt är viktig för vår förståelse av svensk välfärdspolitik.

Monica Andersson kunde gärna ha diskuterat sin aktörsanalys mer från metodsynpunkt – om inte annat så för att hjälpa läsaren med förståelse, tolkning och kritisk granskning. Man har också känslan av att det skulle gå att få ut ännu mer av kopplingen mellan ledande aktörer och idéspredning med en tydligare systematik – om denna sedan ska kallas kritisk diskursanalys, ”frame analysis”, funktionell idéanalys eller något annat. Avhandlingen är dock ovanligt innehållsrik redan som den är, så en fördjupad aktörsanalys kan kanske ses som (om uttrycket tillåtes) en spännande stig att vandra vidare på.

Slutdiskussion – varför just då?

Monica Anderssons avhandling är en intressant och originell tillämpning av historisk institutionalism på en viktig sektor av den svenska välfärdsstaten. Därtill en sektor där ett perspektiv av stigberoende är ovanligt fruktbart – vilket avhandlingen också bekräftar. Författaren argumenterar övertygande för sina slutsatser om ett betydande fysiskt betingat stigberoende, vilka uttryck det tagit sig och vad som förklarar det. Hon visar också tydligt att ett viktigt formativt moment för det modernistiska planeringstänkandet infaller redan kring 1930.

Men hennes slutsatser väcker också frågor om ett par andra formativa moment. För det första: Vad händer på 1970-talet? Vad är det som förklarar planeringsmodernismens nedgång just vid denna tid i stället för tidigare eller senare? Och vad kommer i stället – och hur ska vi förstå det?

För det andra: vad hände med de tidigare idéer, de som Monica Andersson betecknar som traditionella, och som bygger på trädgårdsstäder och storgårdskvarter? Hade inte de också lett till ett stigberoende? Och i så fall, varför hade detta försvagats just kring 1930, då modernismen slår till?

Den verkliga gåtan med formativa moment är nämligen ”varför just då” – och varför inte tidigare eller senare. Med det svaga, ickedeterministisk stigberoendebegrepp som jag förespråkade ovan är det möjligt både att ställa sådana frågor och att analysera dem. Jag säger inte att Monica Andersson borde ha gjort det i sin avhandling, hon gör som sagt mer än nog. Men det är intressanta uppgifter för fortsatt forskning.

Referenser

- Bengtsson, Bo, 2009. "Bostadspolitik – ingenting för statsvetare?", s. 17–35 i Anthonsen, Mette & Jagers, Sverker C. (red.), *Rätt grönt. Vänbok till Lemart J. Lundqvist*. Göteborg: Göteborg Studies in Politics.
- Bengtsson, Bo (red.), 2006. Annaniassen, Erling, Jensen, Lotte, Ruonavaara, Hannu & Sveinson, Jón Rúnar. *Varför så olika? Nordiska bostadspolitik i jämförande historiskt ljus*. Malmö: Égalité.
- Bengtsson, Bo & Ruonavaara, Hannu, 2010. "Introduction to the Special Issue: Path Dependence in Housing", *Housing, Theory and Society* 27(3), s. 193–203.
- Mahoney, James, 2000. "Path Dependence in Historical Sociology", *Theory and Society* 29(4), s. 507–548.
- Rothstein, Bo, 1994. *Vad bör staten göra? Om välfärdsstatens moraliska och politiska logik*. Stockholm: SNS
- Sundström, Göran, 2003. *Stat på villavägar. Resultatstyrningens framväxt i ett historisk-institutionellt perspektiv*. Stockholm: Statsvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet.

Karlsson, Ann Britt, 2009. *Institutionalisering av ansvar i kommunal revision. Lärande organisering*. Jönköping International Business School, Jönköping University. JIBS Dissertation Series No. 062. 2009.

JÖRGEN JOHANSSON¹

Huvudtext

På vilka sätt kan kommunal revision bidra till att utveckla det politiska ansvarsutkrävandet i svensk kommunalpolitik? Detta är huvudfrågan i Ann Britt Karlssons doktorsavhandling – *Institutionalisering av ansvar i kommunal revision. Lärande organisering* – framlagd vid Jönköping International Business School. (JIBS Dissertation Series No. 062. 2009). Avhandlingen tar sig därmed an en central problematik i svensk kommunalpolitik. Utgångspunkt tas i två typer av samhällsrelevanta problem. För det första riktas uppmärksamhet mot det faktum att det politiska ansvarstagandet i kommuner och landsting dras med betydande problem. Det gäller sådant som allmänhetens misstro mot de politiska institutionerna, växande ojämlikhet mellan medborgarna i politiska, sociala och ekonomiska avseenden och olika typer av administrativa problem i förvaltningsledet. För det andra fokuseras intresset mot olika problem förknippade med den kommunala revisionsverksamheten som sådan. Vad ska kommunrevisorerna inrikta sig på för typ av revision och hur

---

1 Docent Jörgen Johansson är verksam vid Högskolan i Halmstad och vid Lunds universitet.
E-post: jorgen.johansson@hh.se

hanteras kommunikationsfrågor samt kunskapsutveckling i befintliga revisionsprocesser? Avhandlingen har därmed ett värde både som studie av kommunal revision (som är en något bortglömd företeelse i den statsvetenskapliga kommunforskningen) och som studie av problem förknippade med politiskt ansvar. Den statsvetenskapliga forskningen om politiskt ansvar är tämligen omfattande, särskilt som en del i internationell forskning inom demokratiteorins område. Mig veterligt har ingen tidigare studerat på vilka sätt kommunal revision kan bidra till att stärka politiskt ansvarstagande i ett lokalpolitiskt sammanhang.

Ann Britt Karlsson har studerat kommunal revision, främst genom kvalitativa intervjuer i 10 kommuner, ett landsting och i Västra Götalandsregionen. Det insamlade materialet (nära 400 personer har intervjuats) är enormt omfattande och i den omfångsrika avhandlingen tecknas en bred bild av hur kommunal revision bedrivs och hur den kan påverka och stärka politiskt ansvarstagande. Avhandlingens viktigaste förtjänst är att placera de kommunalt förtroendevalda under luppen för att synliggöra ansvarsperspektivet i kommunaldemokratiska avseenden. Utan ett aktivt politiskt företräderskap och ansvarighet riskerar kommunernas välfärdspolitiska åtaganden att kollapsa. Nyligen rapporterade fall av misskötsel inom äldreomsorgen, kränkningar inom handikappomsorgen, bristfällig myndighetsutövning inom socialvården och mobbning i skolan (alltså inte bara ekonomiska oegentligheter) uttrycker ofta en brist på politisk ansvarighet.

Slutsatserna av analyserna är vittfamnande och Ann Britt Karlsson pekar ut ett antal angelägna områden som förbättringar av den kommunala revisionens an-

svarsrelevanta innehåll. Det gäller exempelvis följande:

- Genomgående betonas politisk ansvarighet (alltså prövning av politik i efterhand) som en viktig faktor för att offentliga välfärdstjänster överhuvudtaget ska fungera och här har fungerande revisionssystem en viktig korrigerande roll genom att synliggöra olika utmaningar för politisk ansvarighet.
- Revisionsprocesserna bör bedrivas med lokal närhet för att erhålla en djupförståelse av ansvarsförhållande och för att kunna nå förtroendet och kunskaper för granskningens organisering, mål och medel.
- Genomgående betonas att det inom ramen för den kommunala revisionen ges ett betydande *frihetsutrymme* för att vidga revisionens aktiviteter i ansvarsrelevant riktning. Detta frihetsutrymme öppnar för en kommunrevision som inte enbart sysslar med legalitet och ekonomisk internkontroll utan också som en institution med utvecklad interaktivitet med medborgare, förtroendevalda och med andra aktörer.
- En viktig slutsats rörande de förtroendevaldas roll i kommunalpolitiken är att man på olika sätt bör försöka förstärka sin roll som representant för medborgarna i det kommunalpolitiska arbetet. Det kan bland annat innebära att politikerna tar på sig rollen att i vissa avseenden utöka sina aktiviteter och sin insyn i den kommunala verksamheten.
- Politisk ansvarighet främjas om mångsyssleriet i politiken minskar – att satsa på en meningsfull och utvecklad fördelning av förtroendeuppdrag.
- De förtroendevaldas dialog med medborgarna och med olika medborgargrupper stärker den politiska ansvarig-

heten. I avhandlingen betonas att det finns särskilda erfarenheter bland medborgarna som ibland saknas i partipolitiken.

Ungefär så. Detta är det väsentliga i Ann Britt Karlssons avhandling och det är ytterst tankeväckande att läsa om kommunalpolitik i denna konkreta mening. Ann Britt Karlsson har omfattande insikter i politisk praktik och hela avhandlingen präglas av ett patos för betydelsen av politik som en del i ett offentligt och demokratiskt etos.

Riktat vi uppmärksamhet mot studiens metodologiska aspekter blir bilden av avhandlingen något mer problematisk. Ann Britt Karlssons ambition är att arbeta under teoretisk och metodmässig öppenhet. Forskningsområdet är utforskat och avsikten är att gå explorativt till väga, att söka förutsättningslöst, att låta intervju-personer och det skriftliga materialet vara styrande för framställningen. Ann Britt Karlsson börjar sina empiriska analyser (bottom-up) med de förtroendevalda revisorerna och via en snöbollsmetod söker sig studien vidare i implementationsstrukturerna på jakt efter det politiska ansvaret i kommunal revision. Och det är, som noterats ovan, en mycket omfattande och mångfasetterad empirisk resa som företas.

Författaren utgår från ytterst allmänt formulerade begrepp och teorier. Teorierna vägleder inte studien i den bemärkelsen att teorierna utpekar samband mellan företeelser eller som antaganden att pröva eller som underlag för att konstruera analyschema etc. Teorierna och begreppsdiskussionen syftar till att på ett mer allmänt plan, och som Ann Britt Karlsson själv uttrycker det, ge teoretiskt stöd åt studien. Tanken är alltså att på så vis uppnå bredd i den empiriska undersökningen och att inte på förhand utesluta betydelse-

fulla aspekter i den sociala praktik som studeras. Vetenskapsteoretiskt är studien förankrad i hermeneutik kombinerad med fenomenologi som är inspirerad av främst Niclas Luhmans teorier om sociala praktiker. En övergripande vägledning utgörs dock av en policyanalytisk ansats. I de empiriska studierna utgår policyanalysen från kommunrevisionens insatser för att befärja politiskt ansvar. Den policyanalytiska ansatsen kompletteras sedan med teorier rörande bl.a. organisering, institutionalisering och lärande. Det är alltså en medvetet vald och motiverad ansats att arbeta under relativ teoretisk öppenhet och att behandla det empiriska materialet relativt förutsättningslöst.

Särskilt problematisk blir, i mitt tycke, behandlingen av de begreppsliga aspekterna av politiskt ansvar. Det saknas dels en allmän orientering om ansvarsutkrävandets behandling i demokratiteoretisk forskning och dels är definitionen av politiskt ansvar i sig tämligen vag. Detta blir problematiskt eftersom Ann Britt Karlsson har en konstruktiv ambition att visa på hur politiskt ansvarstagande kan förbättras genom en utvecklad revisionspolicy i kommunerna. Den vaga definitionen av vad som menas med politiskt ansvar och avsaknaden av normativa kriterier för vad som menas med en 'förbättrad' politisk ansvarighet saknas eller framgår endast indirekt. Författaren hamnar därmed delvis i en sorts cirkularitet där aspekter om en förbättrad ansvarighet hämtas ur det empiriska materialet utan att inledningsvis ange någon typ av normativa ideal för ansvarighet. Normen hämtas alltså ur verkligheten eller verkligheten blir till norm i analysen.

Avhandlingens metodologiska brister faller enligt min mening till stor del tillbaka på ansatsen att vara öppen och förutsättningslös i mötet med empiri. Att be-

driva implementationsforskning som en renodlad studie bottom-up där de empiriska iakttagelserna och utsagorna ska säga något i sig viktigt är ofta problematiska. Den sortens ansats tenderar att skapa empiriska redogörelser som blir oerhört omfattande, komplexa och svåröverskådliga. Många implementeringsforskare brukar problematisera de egna studierna, oavsett om de görs top-down eller bottom-up, i termer av att de blir alltför detaljerade. Man ser bara träd, ingen skog. Arbetar man med implementeringsstrukturer bottom-up och med en öppen ansats i materialinsamlingen synes denna problematik bli än mer accentuerad. Ann Britt Karlssons avhandling ger, som konstaterats ovan, ett mycket intressant panorama men det är ibland svårt att få en helhetsförståelse. Den kritiska granskningen av all samhällsforskning har att pröva på vilket sätt en given studie ger mening åt iakttagelserna ur det vi kallar verkligheten. Det är en logisk omöjlighet att samla in *allt* som försiggår i exempelvis en kommuns

revisionsprocesser. Forskarens uppgift är att utveckla redskap för att i en viss bestämd bemärkelse ge mening åt det studerade. Här hade jag önskat en mer metodologiskt utvecklad och preciserad avhandlingsstruktur än den som Ann Britt Karlsson presterat.

Med detta sagt är det dock värt att än en gång få framhålla att Ann Britt Karlsson, om än alltför detaljerat och komplext, tecknat en ytterst tankeväckande bild av politisk ansvarighet i svenska kommuner. I denna del ger avhandlingen mersmak. Det bör betraktas som en angelägen uppgift att utveckla forskningen om politisk ansvarighet i lokaldemokratiska sammanhang. Dessutom tror jag att det vore en välgärning om Ann-Britt Karlsson tog sig tid att ta fram en mer kortfattad och överskådlig lärobok i ämnet. Den kommunala revisionens praktiker, det gäller såväl förtroendevalda revisorer som professionella sådana, skulle här ha många nya insikter att vinna.

Stakston, Brit. Politik 2.0 – Konsten att använda sociala medier. 2010, Bejbom Books, Göteborg. 240 s.

VICTOR GALAZ¹

På jakt efter den digitala demokratis mekanismer

Det finns snart inte ett enda samhällsområde som inte påstås revolutioneras av de senaste decenniernas informationsteknologiska utveckling. Inom i stort sett varje samhällssektor hittar vi idag en entusiastisk ”2.0-rörelse”, oavsett om det är bostadsfrågor, hälsosektorn, miljöskydd, utbildningsväsendet, krishantering, eller sociala företag. En svensk volym som gräver djupare i fenomenet Politik 2.0, är därför inte bara ett tecken i tiden, utan även ett välkommet bidrag i vad som kommit att bli en av de mer diskuterade frågorna inför 2010 års valrörelse. Kommer sociala medier – som bloggar, Facebook, Twitter och YouTube – att revolutionera svensk politik?

Brit Stakston, mediestrateg på kommunikationsbyrån JMW, samlar i boken *Politik 2.0* ihop en lång rad personligheter inom den svenska digitala eliten – inklusive kända namn som Göran Hägglund (kd), Ali Esbati (v), Gun Svensson (pp) och Fredrick Federley (c). Den första delen av boken är explicit en handbok: en 70 sidor lång beskrivning av varför sociala medier kan, och bör, spela roll i ”politiken”. Den andra delen har temat ”framti-

den” och innehåller kortare texter och spänner över ett flertal teman: offentlighetsprincipen, digitala organisationsprocesser och lokal nyhetsrapportering. I sista delen ger 16 politiker sin bild av användandet av sociala medier i sitt politiska arbete.

Trots den rika blandningen av medförfattare lyckas boken med den svåra uppgiften att sammanfatta den svenska Politik 2.0-rörelsen gemensamma problembild: svensk demokrati är i behov av förnyelse, och sociala medier är det verktyg som bäst kan bidra till en sådan. Men det finns ytterligare ett underliggande budskap: de politiker som inte förstått att väljarna ”finns på nätet”, samt kräver dialog och snabb återkoppling, kommer att se sin maktbas undermineras i takt med den digitala revolutionens framfart (se exempelvis Staksons, Laksoos, Monkes och Olssons bidrag i boken).

Resonemangen känns igen från den internationella debatten. Och sett som en överblick över hur svenska debattörer och politiker ser på sociala mediers möjligheter och begränsningar, så är *Politik 2.0* en ambitiös och läsvärd bok. Den som vill läsa en fördjupande diskussion av den digitala demokratis möjligheter och hinder i en svensk kontext kan däremot inte bli annat än besviken. Anledningen är att diskussionen i samtliga delar alltför ofta landar i entoniga påståenden om Internet som – bara för att ta några exempel – utmanare av ”gamla” strukturer (s. 158), ”nystart för demokratin” (s.169), den stora ”utjämnaren” (s. 198), eller ”slägga” som ”river ned pyramider” (s. 179).

Kritiken kan tyckas orättvis med tanke på bokens ambition att vara en handbok till sociala medier. Det går dock inte att komma undan tanken, att den samlade erfarenheten hos författarna hade kunnat användas bättre med hjälp av en stramare

---

1 Fil. dr Victor Galaz är verksam vid Stockholm Resilience Center, Stockholms universitet
E-post: victor.galaz@stockholmresilience.su.se, <http://www.twitter.com/vgalaz>

hållen analys och en mer kritisk blick på samspelet mellan informationsteknologisk förändring och politiskt beslutsfattande.

Vad är "Politik" i "Politik 2.0"?

Att ett alltmer interaktivt användande av information över Internet, eller det som Castells (2009) kallar för framväxten av "mass-självkommunikation" (eng. *mass self-communication*), påverkar det politiska spelet på flera nivåer verkar rimligt. Ämnet är inte bara rikligt avhandlat i den amerikanska debatten (Hindman 2009; Lawrence, Sides & Farrell 2010), utan har också haft sin svenska motsvarighet i diverse skandaler under år 2010: Edvard Unsgaards ödesdigra Facebook-uppdatering om invandrarföretagare och regeringens arbetslinje, samt centerpartisten och numera f.d. riskdagskandidaten Ove Svédéns grumliga konspirationsteorier, som lyftes fram i ljuset av inflytelserika bloggare som Rasmus Fleischer.¹

Frågan för *Politik 2.0* är däremot: vilken "politik" är det som boken egentligen avhandlar? Redan i denna helt grundläggande fråga haltar bokens resonemang väsentligt. Vid en närmare läsning går det att utläsa att det handlar om i huvudsak två delar av den politiska processen, nämligen dialogen mellan folkvalda och väljare (se t.ex. s. 83, 105, 130), samt den interna partipolitiska nomineringsprocessen (se t.ex. s. 37, 161).

Denna snäva definition är förvånande med tanke på att informationsteknologisk förändring tenderar att påverka samspelet mellan betydligt fler aktörer i samhället än enskilda medborgare och partipolitiska företrädare. Några nyckelaktörer som

nästan helt saknas i diskussionen är till exempel myndigheter, intresseorganisationer, lobbygrupper och expertsamhället. *Politik 2.0* hade tjänat på att lyfta blicken och gräva djupare i andra sociala och politiska samspel, som kännetecknar nätverks-samhället.

Ett par intressanta försök görs emellertid att bredda perspektivet något. Joakim Jardenberg (s. 94-101) diskuterar exempelvis behovet av att uppdatera den svenska offentlighetsprincipen i den kommunikationella revolutionens spår. Här finns en klart intressant frågeställning att gräva vidare i, särskilt i ljuset av en intensiv internationell debatt om principerna för "Open Government" – föreställningen om att informationsmässigt öppna offentliga organisationer inte bara leder till större genomskinlighet och legitimitet, utan även bjuder in till deltagande, innovation och digitalt samordnad kollektiv problemlösning. Även Anders Mildner (s. 124-133) och Emma Marie Andersson (s. 119-123) snuddar vid intressanta frågeställningar, nämligen de demokratiska konsekvenserna av framväxande digitalt samordnade *adhokratier* – självorganiserade och flexibla enheter för mobilisering och beslutsfattande.

Problemet med nämnda bidrag är inte bristen på intressanta reflektioner, utan djup. En uppdaterad offentlighetsprincip må låta attraktivt, men vilka är de samhällsaktörer som har nytta av en sådan, och på vilket sätt? Hur ska tillgången till all denna information bidra till en förbättrad demokratisk beslutsprocess, dialog och debatt, istället för till informationsöverbelastning och organisatorisk implosion? Jardenbergs jämförelse mellan svenska SMHI och norska motsvarigheten YR är inte mycket till hjälp här.

Liknande frågor kan ställas om den roll som digitalt självorganiserade *adhokratier*

1 <http://copyriot.se/2010/05/18/ove-sviden-historien-hur-jag-tvingade-centerpartiet-att-dra-tillbaka-sina-valsedlar/>

spelar i ett politiskt system. Var finns dessa nya organisatoriska former i det svenska politiska livet? Hur samspelar de med mer formella beslutsprocesser inom politiska partier, intresseorganisationer och statsmakt? Prägla dessa verkligen av den typ av medborgardeltagande som är önskvärd, och sett ur vilket demokratideal? Tyvärr är det just när frågorna blir som mest intressanta som analysen slutar.

Den digitala demokratins mekanismer

I grunden pekar ovanstående resonemang på behovet hos Politik 2.0-rörelsen att tydliggöra den digitala demokratins mekanismer, det vill säga de processer som är gynnsamma för framväxten av förnyad demokratisk dialog (jmf. Gilljam & Hermansson 2003).

Jag ser åtminstone tre olika delprocesser i behov av att analyseras ytterligare. Den första handlar om politikens informationsinflöde, det vill säga inkommande information till statsapparaten, politiska partier eller andra politiska aktörer. Inflödet kan till exempel innehålla information om den allmänna opinionen (ex. realtidsopinionsmätningar via analys av mikroblogger), påtryckningar från digitalt organiserade grupper (ex. bloggbevningar och s.k. *flash mobs*), eller flöden av mänskliga och ekonomiska resurser (genom ex. *crowd-funding*). Merparten av Politik 2.0 rör sig inom denna del av den politiska processen. Andra delar behandlas betydligt mer styvmoderligt, nämligen agendasättning, beslutsfattande och genomförande.

Detta kan tyckas som en någon trist synpunkt i ljuset av bokens ambition att lyfta fram potentialen hos sociala medier för att skapa ett bredare politiskt deltagande. Men att enbart propagera för ett ökat inflöde av information in i statsapparaten eller politiska partier, utan att föra en dis-

kussion om hur denna information ska värderas, aggregeras och föda in i beslutsfattande är föga konstruktivt. Anledningen är den överhängande risken att nya medier enbart bidrar till att skapa oanvändbara högar av informationsskräp och överbelastning av den typ som identifierats av organisationsforskare (Edmunds & Morris 2000).

Detta synsätt leder till helt andra typer av utmaningar än Internettroll, tidsbrist och stress – två återkommande ämnen i *Politik 2.0*. Den kanadensiske statsvetaren Thomas Homer-Dixon – en av de drivande krafterna bakom ett forskningsprogram kring digital demokrati inspirerat av öppen programmering (s.k. ”Open Source Democracy”) – menar att det finns två pusselbitar som måste falla på plats innan det går att likställa informationsteknologisk förändring, med demokratisk förnyelse (se Tovey 2009:467ff).

Den första handlar om hur politiska aktörer ska lyckas sälla fram värdefull information från stora mängder ”brus” i exempelvis bloggdebatter, Twitterflöden och diverse Facebook-kampanjer. Den andra handlar om hur digitala deltagarprocesser ska utformas, utan att de kapas av starka särintressen, expertgrupper eller processförstörare som Internettroll. Forskning kring *kollektiv intelligens* – storskaligt digitalt samordnad problemlösning – pekar på hur avgörande utformningen av själva aggregeringsprocessen är för utfallet (Malone & Klein 2007).

Detta är ingalunda en ren teoretisk fråga för svensk politik. Efter att Peter Eriksson (mp) i Ekots Lördagsintervju i slutet av februari 2010 blev intervjuad om partiets ändrade ställningstagande om EU:s datalagringsdirektiv, utsattes partiet för en omfattande och snabbfotad digital kampanj m.h.a. bland annat YouTube¹, en snabbt upprättad wiki², samt Twitter³.

Det intressanta här är inte sakfrågan, eller att miljöpartiet senare ändrade (alternativt förtydligade) sin ståndpunkt. Det viktiga är den generella frågan hur svenska politiska partier, kommunpolitiker, tjänstemän och andra aktörer ska hantera och värdera ett allt större inflöde av information och digitalt samordnade påtryckningar.

Resonemangen i *Politik 2.0* gör att läsaren i dessa frågor antingen famlar i blindo eller leds att tro att det enda tänkbara scenariot är mindre hierarkiska partiorganisationer och en förnyad, legitim och transparent deltagardemokrati. Detta är naturligtvis inte alls självklart. Ett annat, och lika tänkbart scenario, är en framväxande informationspolitisk dynamik med utbredd fokus på politiska skandaler (Castells 2010), samt framväxten av en homogen digital politik elit.

I den utmärkta boken ”The Myth of Digital Democracy” (2009) gör Matthew Hindman en omfattande analys av den amerikanska politiska bloggofären. Hans slutsats är att vi tenderar att överskatta Internets positiva roll för demokratisk utveckling och att den amerikanska politiska blogg-eliten består av ett etniskt homogent och mycket högt utbildat toppskikt. Hindman lyfter också fram ett i *Politik 2.0* helt bortglömt faktum: att ledande bloggar på Internet tenderar att hamna i självförstärkande återkopplingar. En position i topp inom bloggofären leder i regel till fler besök, som i sin tur leder till en förstärkning av ens position, vilket leder till fler besök och så vidare. Resultatet rim-

mar illa med påståendet om Internet och bloggar som ”den stora utjämnaren” eller ”nystart för demokratin”. Hindmans metoder och pessimistiska analys har varit starkt ifrågasatt, inte minst bland debattörer i den politiska bloggofären. Detta visar än en gång hur lite statsvetare egentligen vet om den digitala demokratis utmaningar och mekanismer.

År 2010 kommer säkerligen att gå till politiska historien som året då sociala medier gjorde sitt första försiktiga intåg på svensk mark. Den fundamentala frågan är dock inte huruvida Internet och sociala medier är ”bra” eller ”dåligt” för demokratin. Frågeställningen bör snarare vara hur väl politiska aktörer i bred bemärkelse lyckas filtrera bort meningslöst politiskt brus och omvandla ökade flöden av information från en lång rad samhällsaktörer till en förnyad demokratisk dialog. *Politik 2.0* är tveklöst ett välkommet bidrag till den svenska debatten, men buggar dessvärre betänkligt just när frågorna blir som mest intressanta. Låt oss hoppas att en eventuell uppgradering lyckas råda bot på detta.

Referenser

- Castells, Manuel, 2010. *Communication Power*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gilljam, Mikael & Hermansson, Jörgen, 2003. *Demokratis mekanismer*. Malmö: Liber.
- Hindman, Mathew, 2009. *The Myth of Digital Democracy*. Princeton: Princeton University Press.
- Edmunds, Angela & Morris, Anne, 2000. ”The problem of information overload in business organisations: a review of the literature”, *International Journal of Information Management* 20:17-28.
- Malone, Thomas W & Klein, Mark, 2007. ”Harnessing Collective Intelligence to Address Global Climate Change”, *Innovations*, Vol. 2, N. 3:15-26

1 <http://www.youtube.com/watch?v=t4cbwJD31xc>

2 http://werebuild.eu/wiki/index.php?title=Data_Retention_Directive

3 <http://twapperkeeper.com/hashtag/greenteaparty>

Tovey, Mark red, 2009. *Collective Intelligence: Creating a Prosperous World at Peace*. Oakton, Virginia: Earth Intelligence Network.

■ Statsvetenskaplig tidskrift 2010/5

Kontraster och nyanser

Statsvetenskapliga förbundet fyller 40 år och det uppmärksammas med en skrift där svenska och nordiska samhällsforskare i ett drygt fyrtiotal uppsatser redovisar sin syn på svensk statsvetenskap. Några gör det genom personliga bildningsresor, andra försöker fånga de långa linjerna i en specialitets utveckling eller tar spjärn mot etablerade traditioner. Några skribenter argumenterar för nya empiriska satsningar eller omtolkar och nyanserar klassiska forskningsinriktningar, medan andra efterlyser mer av disciplinöverskridande samarbete eller normativ forskning. Slutresultatet, en välmatad bok på över 600 sidor, är en rik väv av skiftande uppfattningar och infallsvinklar, som sammantaget ger en kontrastrik – men samtidigt nyanserad – bild av svensk statsvetenskap av i dag.

Innehållsförteckning (i korthet)

Utvecklingslinjer
Forskningspolitik
Gränssytor
Nyorienteringar
Samhällsrelevans
Internationalisering

I boken medverkar

Karin Aggestam
Shirin Ahlbäck Öberg
Erik Amnå
Björn Badersten
Ludvig Beckman
Mats Benner
Torbjörn Bergman
Mats Bergstrand

Stefan Björklund
Kristina Boréus
Tom Bryder
Lars Calmfors
Marie Demker
Katarina Eckerberg
Maud Eduards
Peter Eklundh
Svante Ersson
Gullan Gidlund
Janerik Gidlund
Gunnel Gustafsson
Axel Hadenius
Martin Hall
Sören Holmberg
Göran Hydén
Magnus Jerneck
Karl Magnus Johansson
Leif Johansson
Lauri Karvonen
Leif Lewin
Anders Lidström
Helen Lindberg
Kjell Lundmark
Lennart Lundquist
Tommy Möller
Ulf Mörkenstam
Ulrika Mörth
Joakim Nergelius
Per T Olsson
Bo Petersson
Olof Petersson
Björn Rombach
Olof Ruin
Malin Rönnblom
Kim Salomon
Daniel Tarschys
Jan Teorell
Lena Wängnerud
Patrik Zapata
Øyvind Østerud

■ statsvetenskaplig tidskrift

ETTHUNDRAELFTE ÅRGÅNGEN
NY FÖLJD: ÅRG 90
II2
2010

UTGIVEN AV
FAHLBECKSKA STIFTELSEN

Redaktionssekreterare och ansvarig utgivare
Mats Sjölin

Uppsatser

<i>Hans Agné: Disciplin, inspiration och anarki. Manifest för en god statsvetenskap</i>	402
<i>Christian Andersson: Populism och journalistik – stadigt sällskap eller tillfällig bekantskap?.</i>	271
<i>Björn Badersten: Undrande mångfald. Ett manifest för den goda statsvetenskapen</i>	379
<i>Katarina Barrling Hermansson: Bland blåklint och totempålar. Om det kulturella tillståndet i Folkpartiet Liberalerna</i>	203
<i>Douglas Brommesson: Svenska kristdemokrater i förändring. Från konfessionellt universella till sekulärt partikulära.</i>	165
<i>Henrik Enroth: En ny vetenskap om politik för en ny värld?</i>	374
<i>Gissur Ó Erlingsson – Douglas Brommesson: Partier i förändring?.</i>	131
<i>Gissur Ó Erlingsson – Mikael Persson: Utmanarna. Uppkomst, idéer och opinion</i>	229
<i>Charlotte Fridolfsson: Ett antimanifest för den goda statsvetenskapen.</i>	399
<i>Anders Hellström – Johan Karlsson Schaffer: Manifest för den glada statsvetenskapen.</i>	368
<i>Jörgen Hermansson: Vänsterpartiet. Med historien in i framtiden.</i>	215
<i>Chris Hudson och Malin Rönnblom: Manifest för den goda (stats)vetenskapen</i> 7	385
<i>Sverker C. Jagers: Statsvetenskap, gåtor och tvärvetenskapliga landvinningar. Om utmaningar för studiet av miljöpolitik.</i>	393
<i>Maria Jansson, Maria Wendt och Cecilia Åse: Hårda bud: Manifest för en levd statsvetenskap</i>	407
<i>Anders Lindbom: Moderaterna och välfärdsstaten</i>	143
<i>Stig-Björn Ljunggren: Miljöpartiet De Gröna. Från miljömissnöjesparti till grön regeringspartner</i>	177
<i>Rangnar Nilsson: Statsvetenskapen manifesterad 2010. En vetenskapshistorikers betraktelse.</i>	419
<i>Karl Persson: Lagöverträdelse och ohälsa – ansvarig för det ena men inte för det andra?.</i>	288
<i>Malena Rosén Sundström – Mikael Sundström: Ett smalare men vassare Centerparti?</i>	189
<i>Peter Santesson-Wilson: Socialdemokraterna. Från minoritetsregering till koalitionspartner</i>	153
<i>Alexandra Segerberg: Statsvetenskap i tiden: levande, levd, överlevd?</i>	410
<i>Peter Strandbrink: Statsvetenskap, språk och teoretiskt tänkande</i>	388
<i>Jan Tullberg: Stereotypfördomandet – en fördom om fördomar?</i>	3
<i>Maria Wendt och Cecilia Åse: Redaktörsmanifest</i>	367

Översikter och meddelanden

<i>Erik Amnå</i> : Skolornas institutionella karaktär och elevernas medborgarkompetens: en jämförelse av olika kommunala och fristående skolor över tid och rum	23
<i>Ludvig Beckman</i> : Universal suffrage for real? A global index of suffrage restrictions and an explanatory framework.	33
<i>Ludvig Beckman</i> : Globalisation and New Political Rights. The Challenges of the Rights to Inclusion, Self-Determination and Secession	42
<i>Christina Bergqvist</i> : Vem tar hand om barnen? En jämförande studie av samspelet mellan politik och kultur för beslutsfattande i familjen .	50
<i>Sverker Gustavsson</i> : Thick and thin constitutionalism.	56
<i>Anna K. Jarstad</i> : Local Peace Agreements: The Road to Peace and Democracy in KwaZulu Natal?.	60
<i>Leif Johansson</i> : Förteckning över svenska doktorsavhandlingar i statsvetenskap 1890-2009	325
<i>Christer Karlsson</i> : Hur regleras EU-medlemskapet?	69
<i>Johannes Lindvall</i> : The Political Consequences of The Crisis.	79
<i>Ulf Mörkenstam</i> : Indigenous rights to self-determination: The Institutional Design and Policy Process of the Swedish Sami Parliament.	83
Nya forskningsanslag från Vetenskapsrådet och Riksbankens jubileumsfond	21
<i>Alexa Robertson</i> : Europe as Other: Difference in global media discourse	
<i>Bo Rothstein</i> : The Determinants of Institutional Quality. How Leaders' Perceived Threat of Losing Power Without Compensation Affects Economic Development	85
Statsvetenskaplig tidskrift 2010/5. Kontraster och nyanser.	463
<i>Katrin Uba</i> : "Save our school!" What kinds of impact have protests against school closures in Swedish local politics?	96
<i>Sten Widmalm</i> : Tolerance in Challenging Political Environments in Uganda, Kenya, India and Pakistan	105

Statsvetenskapliga förbundet

<i>Magnus Erlandsson</i> : Fem snabba frågor till Gissur Ó Erlingsson	298
<i>Magnus Erlandsson</i> : Förbundsredaktören har ordet	113, 249, 295, 429
<i>Sverker Gustavsson</i> : Akademisk liberalism	429
Konferens	121
<i>Jennie K Larsson – Joakim Ekman</i> : Jämställdheten inom svensk statsvetenskap IV: Kurslitteraturen och undervisningen	115
Notis	121
Rapporter från Statsvetenskapliga förbundets årsmöte 2010	439

Litteraturredskap

<i>Andersson, Monica</i> : Politik och stadsbyggande. Modernismen och byggnadslagstiftningen. Anm. av Bo Bengtsson.	447
---	-----

<i>Mikael Blomdahl: The Polititcal Use of Force. Beyond National Security Considerations as a Source of American Foreign Policy.</i>	
Anm. av Erik Noreen.	301
<i>Broman, Anders: Att göra en demokrat? Demokratisk socialisation i den svenska gymnasieskolan.</i> Anm. av Johannes Ekman.	122
<i>Karlsson, Ann Britt: Institutionalisering av ansvar i kommunal revision. Lärande organisering.</i> Anm. av Jörgen Johansson.	454
<i>Olsson, Karin: Den (över)levande demokratin. En idékritisk analys av demokratins reproducerbarhet i Robert Dahls tänkta värld.</i> Anm. av Sverker Gustavsson.	255
<i>Peder Rönnbäck: Den kommunala policyprocessen. Strömmar i kollektivtrafiken och politiken.</i> Anm. av Lena Wängnerud	264
<i>Anna C. Spåning: Towards Institutional Stabilization and Development? A Study of Inter-Organizational Cooperation in the Tajik Cotton Industry.</i> Anm. av Bo Petersson.	316
<i>Stakston, Brit. Politik 2.0 – Konsten att använda sociala medier.</i> Anm. av Victor Galaz.	458
<i>Anna Zachrisson: Commons Protected For or From the People: Co-management in the Swedish Mountain Region?.</i> Anm. av Svein Jentoft.	306

Som summer 5 har utkommit Statsvetenskapliga förbundets jubileumsbok *Kontraster och nyanser*. För dess innehåll, se boken.